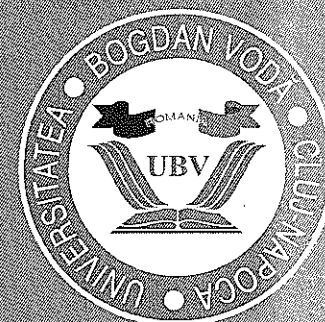

RISOPRINT
CLUJ-NAPOCA 2011

ISSN: 1582 - 5191

ACTA UNIVER

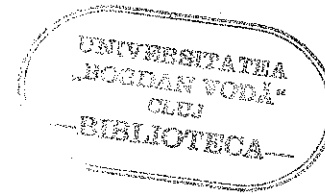
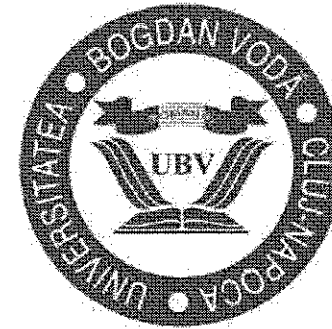
Series PROIURE

NR.3

2011
CLUJ-NAPOCA

ACTA UNIVERSITATIS BOGDAN VODĂ

Series PRO IURE

NR. 3

2 0 1 1

CLUJ-NAPOCA

COMITETUL DE REDACȚIE AL REVISTEI:

Prof.dr. Mohamad JARADAT	– președintele Universității “Bogdan-Vodă” din Cluj-Napoca
Prof.dr. Dumitru PURDEA	– rectorul Universității “Bogdan-Vodă” din Cluj-Napoca
Prof.dr. Dan RACOVÎȚAN	– prorectorul Universității “Bogdan-Vodă” din Cluj-Napoca

COLEGIUL DE REDACȚIE AL REVISTEI PRO IURE

REDACTOR COORDONATOR:	Lect.dr. Tiberiu BAN - decan
MEMBRI:	Lect.dr. Gheorghe BUNEA - șef de catedră
	Lect.dr. Dana Elena MORAR
	Lect.dr. Pavel SUIAN
SECRETARI DE REDACȚIE:	Lect.drd. Mariana Narcisa RADU

Tiparul executat la:

UNIVERSITATEA „BOGDAN-VODĂ” DIN CLUJ-NAPOCA
400560 Cluj-Napoca • Str. Grigore Alexandrescu nr. 26A • Tel: 00-40-264- 598.787
Fax: 00-40-264- 591.830 • E-mail: tipografie@ubv.ro

Anul

2011

ACTA UNIVERSITATIS BOGDAN VODĂ PRO IURE

3

Editorial Office: 400560, Cluj-Napoca ♦ Grigore Alexandrescu no. 26A, Phone 004-0264-591830

SUMAR – CONTENT – SOMMAIRE

TIBERIU BAN, RADU MOISIN - Invalidarea probei în procesul penal ♦ L'invalidation de la preuve dans le proces penal ♦ Invalidation of evidence in criminal court	1
GHEORGHE BUNEA - Importanța protecției juridice a solului ♦ L'importance de la protection juridique du sol ♦ Importance of legal protection for soil	5
AVRAM BUT-CĂPUȘAN - Reforma sistemului de pensii în România ♦ La réforme du système des pensions de retraite en Roumanie ♦ Pension system reform in Romania	11
MARIA DAN - Sisteme de sănătate europene și nord americane ♦ Des systèmes de santé Européens et Nord- Américains. ♦ European and North American the health systems	19
DANA ELENA MORAR - Câteva considerații asupra dreptului la viață ♦ Quelques considérations sur le droit à la vie ♦ Certain reflections on the right to life	25
SIMONA-MIHAELA ILIEȘ - Quelques considérations sur l'enseignement du lexique juridique français -etude de cas- ♦ Considerații cu privire la învățarea lexicului juridic francez - studiu de caz ♦ Points of view regarding the french juridical vocabulary teaching – study	28
ADRIANA ILUȚ - Reglementări procedurale de imediată aplicare aduse codului de procedură civilă prin Legea nr. 202/2010 ♦ Des réglementations procédurales d'immédiate application apportées au Code de Procédure Civile par la Loi no 202/2010 ♦ Procedure regulations for immediate application to the civil code – Law no 202/2010	33
ADRIAN MARIAN - Sistemul managementului calității în învățământul românesc ♦ Le système de management de la qualité dans l'enseignement roumain ♦ Quality management system in Romanian education	37
MARIANA NARCISA RADU - Obiectul infracțiunii de incest ♦ L'objet de l'infraction d'inceste ♦- Object of the crime of incest	43
NICOLAE ROȘ - Securitatea socială în România din perspectivă constituțională ♦ La sécurité sociale en Roumanie du point de vue constitutionnel ♦ Social security in Romania under Constitutional perspective	47

VALER SUIAN

- Agresiunile sexuale în Codul penal al Federației Ruse + Les agressions sexuelles dans le Code Pénal de la
Fédération Russe + Sexual assault in the Criminal Code of the Russian Federati.....

INVALIDAREA PROBEI ÎN PROCESUL PENAL

TIBERIU BAN

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

RADU MOISIN

Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: probă ilegală, sancţiunea aplicabilă, consecinţe juridice

ABSTRACT: *Conducting a fair criminal trial and in accordance with the legal provisions is imperative to ensuring the right to a fair trial for person accused of committing a crime.*

This paper seeks to contribute to the sanction that should be applied to evidence illegally obtained, highlighting the imperfections that the current Criminal Procedure Code presents from this point of view.

Tragerea la răspundere a celui vinovat de săvârşirea unei infracţiuni şi în ultimă instanţă corecta rezolvare a unei cauze penale presupune în mod obligatoriu ca la momentul deciziei să se cunoască circumstanţele reale în care s-au consumat faptele şi să dispună de toate datele şi informaţiile privind persoana celui chemat să răspundă penal¹.

Din acest motiv, în conformitate cu prevederile art. 3 din C.p.p., o îndatorire majoră ce revine organelor judiciare penale vizează "aflarea adevărului cu privire la faptele şi împrejurările cauzei, precum şi cu privire la persoana făptuitorului".

Această activitate judiciară presupune însă un real şi susţinut efort de a lămuri cauza sub toate aspectele, tenacitate şi bună credinţă, întrucât o soluţie temeinică şi legală depinde în mod esenţial de o completă şi corectă stabilire a adevărului pe bază de probe, după cum se dispune în art. 62 din C.p.p.²

Atât în faza de urmărire penală, cât şi în cursul judecăţii este operant principiul legalităţii probelor³ şi a loialităţii în procedura de administrare a acestora⁴, considerent pentru care în conţinutul articolului 64 alin. 2 din C.p.p.⁵ se prevede în mod expres că "mijloacele de probă obţinute în mod ilegal nu pot fi folosite în procesul penal".

Practic legiuitorul a urmărit să garanteze dreptul la un proces echitabil a celui acuzat, oferind reglementări concrete în ce priveşte invalidarea probei ilegal obţinute, procedură consacrată în majoritatea legislaţiilor procesuale penale din spaţiul comunitar şi nord-american.

1 În acest sens I. Neagu – *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ediţia a II-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, pag. 436-437; G. Theodoru – *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007, pag. 331-332; I. Doltu – *Probele şi mijloacele de probă, cu privire special la declaraţiile învinutului sau inculpatului ca mijloace de probă şi de apărare în procesul penal român*, Ed. Dobrogea, Constanţa, 1997.

2 A se vedea I. Doltu – *Consideraţii în legătură cu sistemul probator în dreptul procesual penal*, Revista Dreptul nr. 6/2001, pag. 73; Gh. Mateuţ – *Libertatea aprecierii probelor. Limite*, Revista de Drept Penal nr. 3/2004, pag. 86; Gh. Mateuţ – *Prezumţia de nevinovăţie în lumina Convenţiei europene şi a reglementărilor procedural interne*, Revista Dreptul nr. 11/2000, pag. 61.

3 A se vedea M. Udrioiu – *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2010, pag. 101-102.

4 În acest sens – I. Neagu – *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, pag. 452.

5 Alineatul 2 al art. 64 din C.p.p., intitulat generic "Mijloacele de probă" a fost introdus ulterior în cuprinsul acestui articol prin art. I pct. 39 din Legea nr. 281/2003 privind modificarea şi completarea Codului de procedură penală şi a unor legi speciale (Monitorul Oficial nr. 468/01.07.2003), act normativ modificat prin O.U.G. nr. 66/2003, aprobată prin Legea nr. 358/05.09.2003.

Este evident că prin introducerea alin. 2 în conținutul art. 64 din C.p.p. s-a reușit măcar în parte corelarea prevederilor actualului C.p.p., depășit de realitatea secolului XXI la exigențele procesului penal modern.

S-a încercat să se prevină abuzurile și arbitrariul, în special în faza de urmărire penală, când învinuitul sau inculpatul sunt cel mai expuși și mai vulnerabili la acele acțiuni excesive ale organelor de urmărire penală, care de multe ori se situează cu mult în afara prevederilor procesual penale în vigoare și în niciun caz nu pot fi considerate drept o exprimare a dreptului la un proces echitabil, sau cu atât mai mult concretizări ale principiului egalității de arme în procesul penal.

Nu putem să nu remarcăm evidentele lacune de redactare în conținutul actual al art. 64 alin. 2 din C.p.p. și în ultimă instanță inconsecvența și indecizia de care a dat dovadă legiuitorul când a încercat să sancționeze ilegalitatea mijlocului de probă, sau mai exact a probei obținută ilegal⁶.

În primul rând se poate reproșa caracterul echivoc și lipsit de consistență a noțiunii de „*mijloc de probă obținut ilegal*”, întrucât legiuitorul perseverând în confuzie nu a precizat, dacă prin aceasta se referă la proba efectivă, ce rezultă în mod nemijlocit ilegal de probă, ori dacă vizează și modalitatea concretă în care s-a realizat administrarea acestor probe prin eludarea legii⁷.

Deși nu recunoaște valabilitatea mijlocului de probă prin care se constată o probă, atunci când s-a realizat cu nesocotirea și încălcarea prevederilor legale, actualul Cod de procedură penală omite să menționeze în mod expres care ar fi sancțiunea procedural aplicabilă.

Mai exact nu se precizează dacă ne aflăm sau nu în cazul unei anumite sancțiuni procesuale, cum ar fi de exemplu *inexistența, inadmisibilitatea, ori nulitatea*⁸.

Simpla inserare în conținutul art. 64 alin. 2 C.p.p. a mențiunii că proba ilegală „*nu poate fi folosită*” lasă fără nicio eficiență juridică o asemenea vădită încălcare a normelor procesual penale și deschide larg calea unor interpretări și aplicări greșite a naturii sancțiunii aplicabile în materia mijloacelor de probă obținute ilegal.

Noul Cod de procedură penală⁹ nu aduce mult așteptata clarificare în această problemă, întrucât în art. 102, intitulat marginal „*Excluderea probelor obținute în mod ilegal*” se reia în conținutul alineatului 2 aproximativ formularea din actualul art. 64 alin. 2 C.p.p.

Sub acest aspect apreciem că Noul Cod de procedură penală, prin art. 102 menționat anterior nu face decât să amplifice confuzia privind natura sancțiunii procedural aplicabile în această situație, întrucât nu mai face referire la „*mijloacele de probă ilegal obținute*” pe care o regăsim în art. 64 alin. 2 din actualul C.p.p. pe care o înlocuiește cu sintagma „*probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite*”.

În conținutul art. 102 din Noul Cod de procedură penală, în dezacord vădit cu principiul legalității și al supremației legii în întreaga activitate procesual penală s-a introdus alineatul 3 care are următorul conținut:

(3) „*În mod excepțional, dispozițiile alin. 2 nu se aplică dacă mijlocul de probă prezintă imperfecțiuni de formă, sau există alte neregularități procedurale care nu produc o vătămare pentru înlăturarea căreia este necesară excluderea acestuia*”¹⁰.

6 A se vedea Gh. Mateuț – *O noutate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, Revista Dreptul nr. 8/2004, pag. 138-140; N. Volonciu – *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paiadea, București, 1998, pag. 169; M. Iordache – *Admisibilitatea verificării legalității obținerii mijloacelor de probă*, Revista Dreptul nr. 6/2009, pag. 204-205.

7 Înțelegem să ne referim la acele grave încălcări ale dreptului la un proces echitabil care intră sub incidența dreptului penal, cum ar fi recurgerea la tratamente inumane ori degradante (folosirea amenințărilor, a violenței, sau a torturii pentru obținerea mărturisirii din partea învinuitului sau inculpatului), ori recurgerea la narco-analiză sau hipnoză.

În acest context trebuie incluse și probele obținute în condițiile prevăzute de art. 68 alin. 2 C.p.p. în cazul provocării la comiterea infracțiunii, ori prin violarea secretului profesional, a interceptărilor ilegale a corespondenței, sau a comunicațiilor telefonice, a unor percheziții domiciliare neautorizate, inclusiv prin obligarea martorului de a se autoincrimina, sub amenințarea lui pentru săvârșirea infracțiunii de măturie mincinoasă.

8 A se vedea G. Coca – *Instituții de drept procesual penal*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010, pag. 273-277; Gh. Mateuț – *Procedură penală. Partea generală*, vol. II, Ed. Chemarea, Iași, 1997, pag. 128-138; D. Pavel – *Efectele nulității în procesul penal*, Revista Română de Drept, nr. 9/1972, pag. 87.

9 Noul Cod de procedură penală a fost adoptat de Parlamentul României prin Legea nr. 135/2010 publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 486 din 15.07.2010 și în art. 603 al acestei legi organice se prevede că va intra în vigoare la data care va fi stabilită printr-o lege separată de punere în aplicare a acestuia.

10 A se vedea Noul Cod de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 135/2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 486 din 15.07.2010.

Ceea ce imputăm acestei redactări este lipsa de conciziune și imperfecțiunea vădită a modului de exprimare a voinței legiuitorului, care implică însă să se înțeleagă faptul că o flagrantă nesocotire a normelor de procedură poate fi ignorată în mod deliberat de **organul judiciar penal**, din moment ce acesta este singurul competent să aprecieze dacă ne aflăm sau nu în prezența unor „*imperfecțiuni de formă*” sau a unor „*neregularități procedurale*”.

La fel de echivocă și de natură a deschide larg perspective unor reale abuzuri din partea organelor de urmărire penală, ori a instanței, o reprezintă dreptul discreționar conferit acestora de a aprecia după bunul plac dacă ignorarea sau încălcarea condițiilor de formă, ori de conținut a mijloacelor de probă, poate produce sau nu „*o vătămare pentru înlăturarea căreia este necesară excluderea acestuia*”¹¹.

Revenind la prevederile actualului Cod de procedură penală **incidente în materia invalidării probelor ilegal obținute** o problemă de un real interes o reprezintă determinarea *momentului procesual* în care persoana interesată poate invoca nerespectarea dispozițiilor procesual penale și pe cale de consecință dobândește și calitatea procesuală de a solicita *invalidarea probelor obținute în mod ilegal*.

Necesitatea strictei respectări a legii procesual penale și a asigurării unei corecte aplicări a prevederilor art. 64 alin. 2 C.p.p. pune în discuție faptul dacă aceste prevederi ale C.p.p. sunt aplicabile și în cazul **actelor premergătoare**, având în vedere natura juridică și mai ales faptul că acestea sunt efectuate înainte de momentul începerii urmăririi penale, respectiv în condițiile în care în privința suspectului sau a făptuitorului garanțiile procesual penale în materia garantării dreptului la apărare sunt în mod considerabil limitate¹².

Se constată în practica organelor de urmărire penală o vizibilă tendință de a depăși cadrul strict procesual al activităților judiciare care pot fi efectuate în mod legal, recurgându-se din păcate la o adevărată activitate de cercetare penală în afara cadrului definit de rezoluția de începere a urmăririi penale¹³.

În acest moment ce precede declanșarea procesului penal, în lipsa unor sancțiuni prevăzute în mod expres, care să fie aplicabile în cazul recurgerii la mijloace de probă ilegale (cum ar fi interceptările neautorizate a convorbirilor telefonice, ori perchezițiile domiciliare ori informatice efectuate în afara condițiilor legale și nu în ultimul rând audierea suspectului fără o procedură prealabilă a avertismentului¹⁴ apreciem perfect aplicabile prevederile art. 64 alin. 2 din C.p.p., care invalidează probele ilegal obținute.

Susținem această soluție, conștienți că, de principiu, ea nu ar fi aplicabilă actelor premergătoare, atâta timp cât practic în acest moment ce precede declanșarea procesului penal, este unanim recunoscut faptul că *nu se pot administra probe*, ci pot fi efectuate doar investigații strict necesare începerii urmăririi penale¹⁵.

Revenind la esența temei abordate o problemă majoră o ridică **natura sancțiunii procesuale aplicabilă în cazul probelor ilegal obținute**.

Două posibile soluții par a fi aplicabile în această chestiune, atât timp cât legiuitorul nu s-a referit expres la una din sancțiunile procesuale prevăzute de actualul C.p.p.¹⁶.

a) Atât timp cât legiuitorul s-a limitat doar a prevedea că *proba ilegal obținută nu poate fi folosită*, ea atrage implicit invalidarea acesteia, inutilitatea ei și pe cale de consecință **excluderea ei din procesul penal**.

11 Gh. Mateuț – *O noutate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, Revista Dreptul nr. 8/2004, pag. 138-139; M. Iordache – *Admisibilitatea verificării legalității obținerii mijloacelor de probă*, Revista Dreptul nr. 6/2009, pag. 204.

12 A se vedea în legătură cu loialitatea organelor judiciare în privința administrării probelor înainte de începerea urmăririi penale E. Anton – *Garantarea obiectivității în administrarea probelor în procesul penal*, Revista Dreptul nr. 10/2000, pag. 38.

13 În acest sens Gh. Mateuț – *Procedură penală. Partea specială*, vol. I, Ed. „Lumina Lex”, București, 1997, pag. 68-71.

14 A se vedea I. Griga, M. Ungureanu – *Dreptul la tăcere al învinuitului și inculpatului*, Revista de Drept Penal nr. 1/2005, pag. 41-42; D. Ionescu – *Procedura avertismentului*, Caiete de drept penal nr. 2/2006, pag. 16; M. Damaschin – *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pag. 275-279.

15 În acest sens, pentru detalii a se vedea Gh. Mateuț – *Procedura penală. Partea specială*, vol. I, Ed. „Lumina Lex”, București, 1997, pag. 78-80; D. Ciuncan – *Actele premergătoare și garanțiile procesuale*, Revista Dreptul nr. 7/1996, pag. 90-91; I.D. Cristescu – *Discuții în legătură cu conținutul actelor premergătoare*, Revista Dreptul nr. 3/1995, pag. 64.

16 În procedura penală în vigoare sancțiunea reprezintă „*mijlocul legal care lipsește de efecte juridice actele procesuale și procedurale, precum și măsurile procesuale dispuse ori efectuate în mod ilegal*”. A se vedea Gh. Mateuț – *Procedura penală. Partea generală*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, pag. 128-129; M. Udrișu – *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, pag. 251-258.

Fiind vorba de o *gravă încălcare a principiului fundamental aplicabil în procesul penal, acela al legalității acestuia (nullum justitia sine lege)* s-ar părea că ne aflăm în prezența unor încălcări esențiale a dispozițiilor procesual penale care reglementează desfășurarea procesului penal specific sancțiunii nulității absolute. O asemenea concluzie este justificată de faptul că nicio soluție nu poate fi dispusă în cursul procesului penal decât dacă aceasta se fundamentează pe *aflarea adevărului*, care la rândul său, conform art. 62 din C.p.p. presupune *"lămurirea cauzei sub toate aspectele, pe bază de probe"*¹⁷.

Recunoscând faptul că normele procesual penale sunt de strictă interpretare și din acest motiv analogia și interpretarea nu au aplicare concretă considerăm *"de lege ferenda"* că ar fi mai mult decât benefică o reglementare expresă de natură a *sancționa cu nulitatea absolută și acele încălcări ale prevederilor procesual penale de natură a conduce la obținerea unei probe ilegale*.

b) Mult mai pragmatic și mai eficientă ni se pare însă a lua în considerare o a doua variantă și a aprecia că din moment ce nu avem prevăzută în mod expres o sancțiune aplicabilă în cazul unei probe ilegal obținute, în conținutul art. 197 C.p.p. ne aflăm practic în fața unei **sancțiuni distincte** care vine să se alăture celor prevăzute de actualul C.p.p.

Argumentând acest ultim punct de vedere, care ni se pare mult mai fundamentat din punct de vedere teoretic apreciem că prin introducerea alineatului 2 în conținutul art. 64 din C.p.p., legiuitorul s-a conformat dezideratului de a se raporta la realitatea secolului XXI și în consecință nu a făcut decât să adauge un nou caz de nulitate absolută la cele expres enumerate de art. 197 alin. 2 al C.p.p.

În concluzie, **din moment cât s-a făcut dovada indubitabilă a modului ilegal în care s-a obținut proba respectivă, considerăm că dovedirea existenței unei vătămări procesuale nu se mai impune**, atât timp cât un act nul nu poate produce efectele unui act valid și pentru acest unic și unanim valabil motiv se circumscrie drept o concretizare a principiului universal valabil **quod nullum est, nullum producit effectum**.

BIBLIOGRAFIE:

1. E. Anton, *Garantarea obiectivității în administrarea probelor în procesul penal*, Revista Dreptul nr. 10/2000
2. D. Ciuncan, *Actele premergătoare și garanțiile procesuale*, Revista Dreptul nr. 7/1996, p. 90-91
3. G. Coca, *Instituții de drept procesual penal*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010
4. D. Cristescu, *Discuții în legătură cu conținutul actelor premergătoare*, Revista Dreptul nr. 3/1995
4. M. Damaschin, *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2006
5. I. Doltu, *Probele și mijloacele de probă, cu privire specială la declarațiile învinutului sau inculpatului ca mijloace de probă și de apărare în procesul penal român*, Ed. Dobrogea, Constanța, 1997
6. I. Doltu, *Considerații în legătură cu sistemul probator în dreptul procesual penal*, Revista Dreptul nr. 6/2001
7. I. Griga, M. Ungureanu, *Dreptul la tăcere al învinutului și inculpatului*, Revista de Drept Penal nr. 1/2005, p. 41-42
8. D. Ionescu, *Procedura advertisementului*, Caiete de drept penal nr. 2/2006
9. M. Iordache, *Admisibilitatea verificării legalității obținerii mijloacelor de probă*, Revista Dreptul nr. 6/2009, p. 204-205
10. Gh. Mateuț, *Libertatea aprecierii probelor. Limite*, Revista de Drept Penal nr. 3/2004,
11. Gh. Mateuț, *Prezumția de nevinovăție în lumina Convenției europene și a reglementărilor procedurale interne*, Revista Dreptul nr. 11/2000
12. Gh. Mateuț, *O noutate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, Revista Dreptul nr. 8/2004, p. 138-140
13. Dreptul nr. 8/2004
14. Gh. Mateuț, *Procedură penală. Partea specială, vol. I*, Ed. "Lumina Lex", București, 1997
15. Gh. Mateuț, *Procedură penală. Partea generală, vol. II*, Ed. Fundației "Chemarea", Iași, 1997
16. I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală, ediția a II-a*, Ed. Universul Juridic, București, 2010
17. D. Pavel, *Efectele nulităților în procesul penal*, Revista Română de Drept, nr. 9/1972
18. G. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007
19. M. Udrioiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2010
20. N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, București, 1998.

¹⁷ Exprimând un punct de vedere personal, ne surprinde superficialitatea cu care legiuitorul, atât în actualul C.p.p. (art. 197), cât și în Noul C.p.p. (art. 281) nu a inclus **probele ilegal obținute** între cazurile expres prevăzute de natură a atrage sancțiunea nulității absolute, în timp ce alte încălcări, pe care le considerăm de o importanță mai redusă (a se vedea de exemplu încălcarea regulilor privind publicitatea ședinței de judecată) se regăsesc între cazurile ce atrag o asemenea sancțiune.

IMPORTANȚA PROTECȚIEI JURIDICE A SOLULUI

GHEOGHE BUNEA

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: *ecosisteme terestre, echilibre naturale, pepiniere viticole, perimetre de ameliorare, asolamentele.*

ABSTRACT: *The need for legal protection of soil. Soil is an important and essential component of the biosphere, with a natural ecology vulnerable to negative influences (floods, storms, contamination, air pollution) or artificial about it. Pollutants accumulate in the soil can disturb the ecological balance of its strong, with negative environmental consequences.*

Soil degradation is the result of actions that cause soil (physical, chemical, biological), adversely affecting its ability to bio. Sources of soil pollution are emissions from processes, pesticides, oil spills, industrial wastes and domestic waste, exploitation of mineral resources etc. Soil is a complex process represented by those negative phenomena in their effect leading to the degradation and destruction of its function as a support and environment at the same time.

Unul dintre elementele importante ale mediului, ca element al biosferei, este solul. Este considerat important și pentru că este suport și mediu de viață pentru plantele superioare, unul dintre principalii depozitari ai substanței vii a uscatului și ai energiei potențiale biotice captate prin fotosinteză, ca și al celor mai importante elemente vitale (carbonul, azotul, calciul, fosforul, potasiul etc.). Solul, limitat ca întindere, este foarte important pentru viața pe Pământ, fiind folosit în producția agricolă pentru realizarea producției vegetale și animale; reprezintă stratul superior și afănat al scoarței pământului în care se dezvoltă viața vegetală și constituie cea mai importantă componentă a terenurilor agricole.

Acesta reprezintă și principalul mijloc de producție în agricultură și silvicultură. Populația globului, sporindu-și numărul, necesită și o cantitate mai mare de alimente. De aceea, s-a impus în mare măsură și extinderea suprafețelor de teren destinate agriculturii. Pe de altă parte însă, aceasta a necesitat asanarea unor terenuri mlăștinoase sau defrișarea unor zone împădurite. Cea de-a doua operațiune s-a dovedit a fi extrem de păguboasă în general pentru mediu căci zone întinse defrișate au dezechilibrat ecosistemele în foarte multe zone de pe glob, întâlnindu-se din acest motiv situații de alunecări de teren sau de deșertizare. În acest fel, unele zone despădurite nu mai pot fi folosite nici pentru agricultură.

Un alt aspect care dăunează solului este industrializarea excesivă, motiv pentru care concentrația emisiilor din atmosferă a crescut și la rândul lor, au influențat dezvoltarea plantelor fie ele de cultură, fie flora spontană. De asemenea, fie din cauza unor accidente, fie prin utilizarea în concentrații necorespunzătoare a unor substanțe ca îngrășăminte chimice, s-au acumulat în sol substanțe toxice care au tulburat echilibrul acestuia, compromițând calitatea terenurilor destinate diferitelor culturi și, implicit, și calitatea recoltelor respective.

Toate acestea fiind observate de oamenii de știință, pentru a nu dăuna echilibrelor naturale și sănătății omului, au determinat reglementarea juridică a protecției solului de orice ar putea dăuna acestuia. Sigur că majoritatea acestor măsuri țin mai mult de activitatea desfășurată în agricultură sau în alte activități. Cu toate acestea, găsim asemenea reglementări și în Legea-cadru a protecției mediului, ca și în alte acte normative.

Astfel, OUG nr. 195/2005 privind protecția mediului, în Capitolul XI, "Protecția solului, a subsolului și a ecosistemelor terestre", stabilește că protecția acestora, prin măsuri adecvate de gospodărire, conservare, organizare și amenajare a teritoriului este obligatorie pentru toți deținătorii, cu titlu sau fără titlu, iar controlul asupra respectării reglementărilor legale privind protecția și conservarea, ameliorarea și folosirea judicioasă a solurilor, a subsolului și a ecosistemelor terestre se organizează și se execută de autorități ale administrației publice competente, potrivit dispozițiilor legale. Printre aceste alte autorități se numără și

autoritățile centrale pentru agricultură și silvicultură, ale căror obligații în domeniu sunt enumerate în art. 69 din OUG nr. 195/2005.

De cele mai multe ori, solul este desemnat cu termenul de teren, care primește diferite semnificații, în funcție de destinație sau alte elemente care se află amplasate pe terenurile respective, acoperit, fără însă a uita că este vorba de diferite categorii de sol.

Art. 2 din Legea nr. 18/1991 - Legea fondului funciar - modificată și republicată - clasifică terenurile astfel:

În funcție de destinație, terenurile sunt:

a) terenuri cu destinație agricolă, din care fac parte:

- terenurile agricole productive - arabile, viile, livezile, pepinierele viticole, pomicele, plantațiile de hamei și duzi, pășunile, fânețele, serele, solarile, răsadnițele și altele asemenea -
- cele cu vegetație forestieră, dacă nu fac parte din amenajamentele silvice,
- pășunile împădurite,
- cele ocupate cu construcții și instalații agrozootehnice,
- amenajările piscicole și de îmbunătățiri funciare,
- drumurile tehnologice și de exploatare agricolă,
- platformele și spațiile de depozitare care servesc nevoilor producției agricole și terenurile neproductive care pot fi amenajate și folosite pentru producția agricolă;

b) terenuri cu destinație forestieră, unde intră:

- terenurile împădurite sau cele care servesc nevoilor de cultură, producție ori administrare silvică,
- terenurile destinate împăduririlor;
- cele neproductive - stâncării, abrupturi, bolovănișuri, râpe, ravene, torenți - dacă sunt cuprinse în amenajamente silvice;

c) terenuri aflate permanent sub ape, și anume:

- albiile minore ale cursurilor de apă,
- cuvele lacurilor la nivelurile maxime de retenție,
- fundul apelor maritime interioare și al mării teritoriale;

d) terenuri din intravilan, aferente localităților urbane și rurale, pe care sunt amplasate construcțiile, ale amenajări ale localităților, inclusiv terenurile agricole și forestiere;

e) terenuri cu destinații speciale, cum sunt cele folosite pentru:

- transporturile rutiere, feroviare, navale și aeriene, cu construcțiile și instalațiile aferente
- construcții și instalații hidrotehnice, termice, de transport al energiei electrice și gazelor naturale, de telecomunicații,
- pentru exploatarea miniere și petroliere, cariere și halde de orice fel,
- pentru nevoile de apărare,
- plajele,
- rezervațiile, monumentele naturale,
- ansamblurile și siturile arheologice și istorice și altele asemenea.”

Dintre acestea, este necesar a avea în vedere, câteva aspecte privind protecția terenurilor destinate agriculturii. Terenurile acoperite cu păduri vor fi avute în vedere la protecția juridică a fondului forestier, iar cele aflate permanent sub ape, vor fi avute în vedere la protecția juridică a apelor. Restul nu fac obiectul nostru de studiu, dar e bine să fie cunoscute.

Trei aspecte trebuie avute în vedere din perspectiva protecției terenurilor agricole, având importanța lor majoră pentru procurarea hranei:

1. **utilizarea terenului potrivit destinației și categoriei agricole** (Se vor avea în vedere: art. 44, alin. (6) din Constituția României, referitor la “Dreptul de proprietate privată”; Legea nr. 18/1991, republicată, privind fondul funciar, Cap. 6 - Folosirea terenului pentru producția agricolă și silvică, art. 74, 75, 76);

2. **situațiile de schimbare a folosinței terenurilor**, ca și cele de scoatere temporară sau definitivă a terenurilor din circuitul agricol (Legea nr. 18/1991, republicată, Cap. 6 - Folosirea terenului pentru producția agricolă și silvică, art. 77, 78; Cap. 7 - Folosirea temporară sau definitivă a terenurilor în alte scopuri decât producția agricolă și silvică, art. 92, alin. (3)-(6), art. 93, art. 94, art. 96);

3. **situațiile care privesc menținerea sau îmbunătățirea calității solului**, prin **amenajări de îmbunătățiri funciare** (conform prevederilor Legii nr. 84/1996, privind îmbunătățirile funciare); prin **asolamente** (sau rotația culturilor agricole); protecția terenurilor agricole prin diverse lucrări de amenajare,

prin constituirea terenurilor degradate în **perimetre de ameliorare** (conform art. 82, 83, 85, 86, 87, 88 din Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, republicată; a se vedea în acest sens și H.G. nr. 786 din 30 decembrie 1993 pentru aprobarea “Regulamentului privind stabilirea grupelor de terenuri care intră în perimetrele de ameliorare, precum și componența, funcționarea și atribuțiile comisiilor de specialiști, constituite pentru delimitarea perimetrelor de ameliorare”; prin **lucrări de împădurire**, potrivit prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 81/1998 privind unele măsuri pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate; prin înființarea **perdelor forestiere de protecție** prevăzute de Legea nr. 289/2002.

În funcție de gradul de degradare a solului, pot fi aplicate diferite tehnici fie pentru menținerea calităților solului, fie pentru refacerea, recuperarea calităților acestuia, pentru redarea lui în folosință potrivit categoriei de teren din care face parte.

1. **Art. 44 al Constituției României**, referitor la “Dreptul de proprietate privată”, în alineatul 6 prevede: “Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului”. Respectarea sarcinilor privind protecția mediului și respectarea celorlalte sarcini care revin proprietarului, potrivit legii sau obiceiului, le considerăm aici, din perspectiva protecției solului. În august 2004, din totalul de teren agricol reprezentând 14,8 milioane hectare, aproximativ 70%, adică aproape 10 milioane de hectare aparțin unor exploatați agricole de până la 10 hectare.

Dacă persoanele juridice trebuie să obțină aviz sau aprobare pentru schimbarea categoriei de folosință a terenurilor agricole, potrivit art. 78, al.(2) **persoanele fizice** care le dețin în proprietate au doar obligația ca, în 30 de zile de la data la care a avut loc această operațiune, să comunice modificarea intervenită oficiului de cadastru agricol și organizarea teritoriului agricol județean. Nerespectarea acestor obligații legale privind schimbarea categoriei de folosință a terenurilor de la superioară la inferioară și cele privind folosirea definitivă sau temporară a terenurilor agricole în alte scopuri decât pentru producția agricolă, potrivit prevederilor art. 111 din legea fondului funciar, sunt considerate contravenții.

Distincția dintre obligațiile persoanelor juridice și persoanelor fizice se reflectă și în sancțiunile stabilite pentru nerespectarea acestora, prin stabilirea de amenzi în sume diferite, potrivit art. 112, lit. a) și art. 113, lit. a). În situația în care terenul agricol constituie zonă de protecție a monumentelor, schimbarea folosinței acestuia se poate face numai cu avizul Comisiei naționale a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice (art. 78, al. (4)).

2.2. **Folosirea temporară sau definitivă a unor terenuri agricole în alte scopuri decât producția agricolă** se face numai în condițiile Legii nr. 18/1991 și doar pe baza aprobării obținute din partea organelor prevăzute de lege, după ce, în prealabil, și-au dat acordul și deținătorii de terenuri, iar în caz de refuz nejustificat, hotărârea instanței de judecată poate înlocui consimțământul acestora.

Scoaterea definitivă din circuitul agricol a terenurilor agricole din extravilan, de clasa I și a II-a de calitate, se face la propunerea consiliilor locale, prin hotărâre a Guvernului și cu avizul Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale. Persoanele fizice sau juridice solicitante trebuie să plătească o taxă din care se constituie Fondul de ameliorare a fondului funciar, aflat la dispoziția Ministerului Agriculturii, Pădurilor și a Dezvoltării Rurale și a Ministerului Protecției Mediului și Apelor.

Pentru scoaterea temporară a terenurilor din producția agricolă, titularul aprobării este obligat să depună o garanție în bani egală cu taxa prevăzută pentru scoaterea definitivă a terenurilor din circuitul agricol, într-un cont special al Fondului de ameliorare al fondului funciar. După îndeplinirea obligațiilor prevăzute privind redarea terenului în circuitul agricol, confirmarea de către organele județene agricole și a proprietarului terenului, titularul aprobării va primi garanția depusă, împreună cu dobânda bancară corespunzătoare perioadei de depozit. Dacă la două termene succesive, stabilite de organul agricol de specialitate, titularul aprobării nu execută lucrările la calitatea stabilită, întreaga garanție va rămâne în Fondul de ameliorare a fondului funciar.

3. **situațiile care privesc menținerea sau îmbunătățirea calității solului**, prin **asolamente**; prin **amenajări de îmbunătățiri funciare**; protecția terenurilor agricole prin diverse lucrări de amenajare; prin constituirea terenurilor degradate în **perimetre de ameliorare**; prin înființarea **perdelor forestiere de protecție**. În funcție de gradul de degradare a solului, pot fi aplicate diferite tehnici fie pentru menținerea calităților solului, fie pentru refacerea, recuperarea calităților acestuia, pentru redarea lui în folosință potrivit categoriei de teren din care face parte.

Aceste cazuri sunt enumerate de art. 77 al Legii fondului funciar, la literele a)-e): a) terenurile arabile situate în zonele de deal, pot fi transformate în plantații viticole și pomicele; b) terenurile arabile din zonele de șes, pot fi transformate în plantații viticole și pomicele; c) terenurile arabile cu soluri nisipoase pot

fi amenajate și transformate în plantații viticole și pomicole; d) terenurile înregistrate la arabil, situate în zonele de deal și munte pe pante nemecanizabile se pot amenaja și transforma în pășuni și fânețe; e) terenurile arabile situate în albiile râurilor și a Dunării, pot fi amenajate în bazine piscicole.

3.1. Pentru ca terenurile agricole să-și păstreze complexitatea substanțelor pe care le conțin și pentru a se putea asigura și calitatea lor de autoreglare, în vederea asigurării condițiilor de productivitate și de calitate a produselor agricole și agroalimentare, acestea trebuie exploatate potrivit unor reguli tehnice, tehnologice, biotehnologice și organizatorice foarte bine definite și respectate. Unul dintre procedeele recomandate a fi utilizate pentru atingerea obiectivelor de mai sus îl reprezintă **asolamentele** sau rotația culturilor agricole.

Pentru realizarea unui asolament rațional, trebuie cultivate cel puțin 6-7 culturi (de exemplu, în cultura plantelor de câmp: grâu, porumb, orz, floarea soarelui, sfeclă-de-zahăr, leguminoase, cum sunt, trifoi, lucernă, mazăre, soia, și altele; culturi furajere etc.).

3.2. Conform art. 79, alin. (1) din Legea nr. 18/1991, republicată: "Protecția și ameliorarea solului se realizează prin lucrări de prevenire și de combatere a proceselor de degradare și poluare a solului provocate de fenomene naturale sau cauzate de activități economice și sociale". În acest sens, se vor întocmi studii și proiecte, corelate cu cele de amenajare și organizare a teritoriului, de către organe de cercetare și proiectare specializate. Aceste proiecte vor fi executate de către deținătorii terenurilor sau de către unități specializate pentru asemenea lucrări.

În limita alocăției bugetare alocate, statul sprijină realizarea lucrărilor de protecție și ameliorare a solului. Art. 87 din Legea nr. 18/1991 prevede că, în situația în care deținătorii de terenuri degradate, chiar dacă acestea nu sunt cuprinse în perimetre de ameliorare, doresc, din proprie inițiativă, să facă înierbări, împăduriri, corectare a reacției solului sau alte lucrări de ameliorare pe terenurile lor, statul le va pune la dispoziție gratuit materialul necesar, amendamente și asistență tehnică pentru executarea acestor lucrări.

3.3. Prin Legea nr. 84/1996 sunt reglementate **amenajările de îmbunătățiri funciare**, care sunt "lucrări complexe de construcții hidrotehnice și ameliorative, de prevenire și înlăturare a acțiunilor factorilor de risc, secetă, exces de apă, eroziunea solului și inundații pe terenurile cu destinație agricolă sau silvică, având ca scop valorificarea capacității de producție a terenurilor și a plantelor și introducerea în circuitul economic a terenurilor neproductive".

Amenajările de îmbunătățiri funciare, prin efectul lor, contribuie la protecția și ameliorarea mediului.

Tipurile de lucrări care intră în categoria amenajărilor de îmbunătățiri funciare, cum ar fi cele de construcții, de instalații și dotări aferente, sunt enumerate în art. 2, alin. (1) al Legii nr. 84/1996: îndigui și regularizări ale cursurilor de apă; amenajări de irigații, orezării, pentru aprovizionarea controlată a solului și a plantelor cu cantități necesare de apă; amenajări de drenaj și de desecare; amenajări de combatere a eroziunii solului și de ameliorare a terenurilor afectate prin alunecări; amenajări pedoameliorative pe terenurile sărăturate; amenajări silvice de înființare a perdelelor forestiere de protecție a terenurilor agricole și a plantațiilor erozionale (după cum vom vedea și în cele ce urmează).

3.4. Terenurile degradate și poluate care și-au pierdut, total sau parțial, capacitatea de producție pentru culturi agricole sau silvice, vor fi constituite în **perimetre de ameliorare**.

Propunerile pentru încadrarea grupelor de terenuri în perimetre de ameliorare se fac pe baza situațiilor întocmite de comune, orașe, municipii, înaintate Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale, iar delimitarea acestora în perimetre de ameliorare se face de către comisii de specialiști, potrivit atribuțiilor lor legale și pe baza reglementărilor legale privind grupele de terenuri care intră în perimetrele de ameliorare. Perimetrele de ameliorare sunt, așadar, terenuri degradate și poluate, care și-au pierdut total sau parțial capacitatea de producție și asupra cărora trebuie executate lucrări de amenajare, punere în valoare, de consolidare a terenului, pe baza unor proiecte de ameliorare.

Importanța pe care statul o acordă refacerii terenurilor degradate prin intermediul perimetrelor de ameliorare se desprinde, printre altele, și din obligația deținătorilor de a pune la dispoziție terenurile constituite în perimetre de ameliorare, în vederea aplicării măsurilor și lucrărilor prevăzute în proiectul de ameliorare.

Specialiștii consideră pământul ca fiind "un organism viu care se autoreglează".

Dacă astăzi se recurge la asolamente, la utilizarea unor substanțe care să hrănească pământurile de cultură, pentru obținerea de recolte sănătoase, nu trebuie uitat că una dintre primele reguli de utilizare optimă a terenurilor agricole a fost folosită de iudei, prin intermediul "anului sabatic"; acesta însemna că tot al șaptelea an pământul nu era cultivat, lăsându-l să se refacă.

Conform art. 79, alin. (2) din Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, republicată.

Materialele primite în aceste condiții trebuie să fie utilizate în vederea scopului pentru care au fost cerute, în caz contrar, beneficiarii vor trebui să plătească contravaloarea lor.

A se vedea în acest sens și H.G. nr. 786 din 30 decembrie 1993 pentru aprobarea "Regulamentului privind stabilirea grupelor de terenuri care intră în perimetrele de ameliorare, precum și componența, funcționarea și atribuțiile comisiilor de specialiști, constituite pentru delimitarea perimetrelor de ameliorare" (Publicat în M.Of. nr. 48 din 24 februarie 1994).

Art. 2 al "Regulamentului" enumeră grupele de terenuri care, în înțelesul Legii fondului funciar nr. 18/1991 sunt considerate degradate: "terenurile care prin eroziune, poluare sau prin acțiunea altor factori antropici și-au pierdut total sau parțial capacitatea de producție pentru culturi agricole sau silvice, și anume: a) terenuri cu eroziune de suprafață foarte puternică și excesivă, indiferent de folosință; b) terenuri cu eroziune în adâncime (ogașe, ravene, torenți); c) terenuri afectate de alunecări active, prăbușiri, surpări și curgeri noroioase; d) terenuri nisipoase expuse erodării de către ape sau vânt; e) terenuri cu aglomerări de pietriș, bolovaniș, grohotiș, stâncării și depozite de aluviuni torențiale; f) terenuri cu exces permanent de umiditate și mlaștini; g) terenuri sărăturate și acide; h) terenuri poluate cu substanțe chimice, petroliere sau noxe; i) terenuri ocupate cu halde miniere, deșeuri industriale și/sau menajere, gropi de împrumut; j) terenuri neproductive; k) terenuri cu biocenoze afectate sau distruse".

Art. 3 al "Regulamentului" prevede că în componența comisiei de specialiști intră: "- primarul localității, ca președinte al comisiei; - reprezentantul Camerei agricole; - reprezentantul filialei silvice sau al ocolului silvic; - reprezentantul Oficiului de cadastru și organizare a teritoriului; - reprezentantul Agenției pentru protecția mediului; - reprezentantul sectorului de îmbunătățiri funciare; - pentru situații deosebite și grave de degradare va participa și un specialist în domeniu, reprezentant, după caz, al Comisiei geologice a Academiei Române, al Companiei Naționale "Apele Române", al Oficiului de studii pentru pedologie și agrochimie, precum și al altor instituții similare; - proprietarii terenurilor degradate care fac obiectul constituirii perimetrului de ameliorare; - secretarul consiliului local, care îndeplinește funcția de secretar al comisiei".

Potrivit legii, și după cum reiese și din componența comisiei de specialiști, proprietarul terenului fiind membru al acesteia la constituirea terenului în perimetru de ameliorare, el trebuie să-și dea acordul în acest sens. Dacă însă proprietarul nu este de acord, primăria va face propuneri prefecturii, care va decide dacă terenul respectiv trebuie sau nu inclus în perimetru de ameliorare. Dacă da, consiliul local este obligat fie să-i atribuie în folosință, titularului terenului în cauză, pe toată durata cât vor dura lucrările de ameliorare, o suprafață de teren corespunzătoare; în situația în care statul nu dispune de teren în localitatea respectivă, iar proprietarul nu este de acord să primească un alt teren la distanță mai mare, se va aplica procedura de expropriere pentru cauză de utilitate publică, potrivit prevederilor Legii nr. 33/1994.

3.5. În situația în care terenurile degradate sunt inapte pentru folosințe agricole, sau sunt neproductive, indiferent de forma de proprietate, în vederea protejării solului, refacerii echilibrului hidrologic și îmbunătățirii condițiilor de mediu, aceste terenuri pot fi ameliorate prin **lucrări de împădurire**, potrivit prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 81/1998 privind unele măsuri pentru ameliorarea și împădurirea terenurilor degradate. Pentru ca terenurile degradate și cele neproductive să poată fi ameliorate prin împădurire, acestea trebuie constituite în perimetre de ameliorare. Enumerarea tipurilor de terenuri degradate este preluată întocmai din H.G. nr. 786/1993. În vederea efectuării lucrărilor de împădurire pe terenurile degradate, acestea vor fi preluate, de către Regia Națională a Pădurilor "Romsilva", și vor fi înscrise în amenajamentele silvice, devin parte a fondului forestier național proprietate publică a statului și se supun regimului silvic. Terenurile constituite în perimetre și propuse a fi ameliorate prin împădurire vor fi scoase din evidența terenurilor cu folosințe agricole productive sau a terenurilor neproductive și vor fi înregistrate ca "terenuri neproductive destinate a fi împădurite".

3.6. O altă posibilitate legală de protecție a solului este cea prevăzută de Legea nr. 289/2002, privind **perdelele forestiere de protecție**. Perdelele forestiere de protecție sunt formațiuni cu vegetație forestieră, înființate prin plantare, cu lungimi diferite și lățimi relativ înguste, amplasate la o anumită distanță unele față de altele sau față de un obiectiv, cu scopul de a-l proteja împotriva efectelor unor factori dăunători. Înființarea perdelelor forestiere de protecție în România reprezintă o cauză de utilitate publică, și constituie bun de interes național, putând fi, după caz, proprietate publică sau privată. În ceea ce privește protecția solului, vom lua în considerare aici două tipuri de perdele de protecție: cele pentru protecția terenurilor agricole și cele antierozionale.

Perdelele forestiere de protecție a terenurilor agricole se înființează în zonele din Câmpia Română, Câmpia Tisei, Lunca Dunării și Podișul Dobrogei, afectate frecvent de fenomene de secetă.

Perdelele forestiere antierozionale se realizează în toate zonele țării, pe terenuri aflate în diferite grade de degradare. Întrucât gospodărirea perdelelor forestiere de protecție se realizează prin intermediul unor norme tehnice silvice iar titularii acestora au obligații similare sau identice cu proprietarii de fond forestier, vom dezvolta aceste aspecte în capitolul respectiv.

Răspunderea juridică pentru încălcarea normelor privitoare la protecția solului

Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, republicată, prevede atragerea, în caz de nerespectare, a răspunderii civile, contravenționale sau penale, după caz. OUG nr. 195/2005 privind protecția mediului prevede că răspunderea pentru prejudiciul adus mediului are caracter obiectiv, independent de culpă.

Legea nr. 18/1991, republicată, încadrează faptele fie ca infracțiuni ori contravenții, prevăzând felul și limitele sancțiunilor care pot fi aplicate. În cele ce urmează ne vom opri doar la cele care au legătură cu disciplina noastră: art. 107 consideră ca infracțiunea de distrugere (pedepsită potrivit prevederilor Codului penal) = degradarea terenurilor agricole și silvice, distrugerea și degradarea culturilor agricole, a lucrărilor de îmbunătățiri funciare.

Prin H.G. nr. 786/1993 s-a aprobat "Regulamentul privind stabilirea grupelor de terenuri care intră în perimetrele de ameliorare, precum și componența, funcționarea și atribuțiile comisiilor de specialiști, constituite pentru delimitarea perimetrelor de ameliorare".

Conform art. 2 din Legea nr. 289/2002 privind perdelele forestiere de protecție, perdelele forestiere de protecție sunt de următoarele tipuri:

a) pentru protecția terenurilor agricole contra factorilor climatici dăunători și pentru ameliorarea condițiilor climatice din perimetrul apărut;

b) antierozionale, de protejare a solului supus fenomenelor de eroziune;

c) pentru protecția căilor de comunicație și de transport, în special împotriva înzăpezirilor;

d) pentru protecția digurilor și a malurilor contra curenților, viiturilor, gheții și altele;

e) pentru protecția localităților și a diverselor obiective economice și sociale".

Conform art. 7, alin. (2) din Legea nr. 289/2002 privind perdelele forestiere de protecție. Procedura de identificare a terenurilor degradate se realizează potrivit prevederilor OG nr. 81/1998 privind unele măsuri pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate (Publicată în M.Of. nr. 313 din 27 august 1998), aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 107/1999 (Publicată în M.Of. nr. 304 din 29 iunie 1999). Conform art. 11 din Legea nr. 289/2002 privind perdelele forestiere de protecție.

Poluarea solului este rezultatul acțiunilor ce produc degradarea solului (fizică, chimică, biologică), afectând negativ capacitatea sa bioproductivă. Sursele de poluare a solului sunt: emisii din procese tehnologice, pesticidele, deversările de petrol, rezidurile industriale și deșeurile menajere, exploatarea de resurse minerale etc. Poluarea solului este un proces complex reprezentat de acele fenomene negative care prin efectul lor duc la degradarea și distrugerea funcției sale ca suport și mediu în același timp.

BIBLIOGRAFIE:

1. A. Culic, R.-M. Petrescu, *Managementul și legislația deșeurilor*, Ed. „EFES”, Cluj-Napoca, 2006.
2. Ghe. Durac, *Dreptul mediului*, Suport de curs, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.
3. Ghe. Durac, L. Bouriaud, *Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daune ecologice*, Doctrină și legislație, Ed. „Junimea”, Iași, 2004.
4. M. Dușu, *Dreptul mediului*, Tratat, vol. I-II, Ed. „Economică”, București, 1998.
5. M. Dușu, *Dreptul mediului. Tratat. Abordare integrată*, vol. I-II, Ed. „Economică”, București, 2003.
6. M. Dușu, *Principii și instituții fundamentale de drept comunitar al mediului*, Ed. „Economică”, București, 2005.
7. M. Dușu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. „C.H.Beck”, București, 2007.
8. E. Lupan, M. Șt. Minea, A. Marga, *Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar*, vol. II, Ed. „Lumina Lex”, București, 1996.
9. E. Lupan, *Dreptul mediului*, Universitatea Creștină “Dimitrie Cantemir” – Facultatea de Drept Cluj-Napoca, Ed. „Argonaut”, Cluj-Napoca, 1998.
10. Lupan, *Dreptul mediului*, Ed. „Lumina Lex”, București, 2001.
11. D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. „ALL Beck”, București, 2003.
12. D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. “Universul Juridic”, București, 2007.

REFORMA SISTEMULUI DE PENSII ÎN ROMÂNIA

AVRAM BUT-CĂPUȘAN

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: *vârșnici, pensionari, sisteme de pensii, contribuabili, asigurați*

ABSTRACT: *Each state protects its elderly citizens' rights and freedoms, depending of its economic, social, cultural realities and peculiarities. The pension system is one of the measures by which States ensure senior persons in particular, pension system that is based on three pillars.*

As a rule, a balanced blend of the three pillars is the best solution and makes it possible to benefit from the advantages of all three systems also allow the distribution of risk. Their optimal size depends on the existing pension system, the preferences of taxpayers, capital market considerations, etc..

Basically, the main source of financing for the public pension system is the contributions of both employees and employers.

The state should consider new measures to resources that the pension system should be more than providing a decent living and protection from poverty, it must ensure that wherever possible to maintain a standard of living as close to that pensioner had during their working life.

INTRODUCERE

Fiecare stat protejează drepturile și libertățile cetățenilor săi vârstnici, în funcție de realitățile și particularitățile sale economice, sociale, culturale. Într-o lume tot mai integrată însă, au apărut preocupări majore ale statelor și organismelor internaționale pentru protecția juridică a populației vârstnice, aflată în creștere, precum și demersuri de aderare la un corp comun de norme. Ansamblul de documente elaborate de organizațiile internaționale (ONU, OMS, Consiliul Europei, UE), care demonstrează un interes deosebit față de fenomenul îmbătrânirii populației și față de necesitatea protecției sociale a persoanelor vârstnice, constituie un ghid indispensabil pentru elaborarea unor politici referitoare la persoanele vârstnice.

Sistemul de pensii este una dintre măsurile pe care statele le asigură persoanelor de vârstă a treia în special, sistem de pensii ce se bazează pe 3 piloni.

Primul este sistemul public de pensii care are în vedere dictonul „plătești pe măsură ce ești plătit” (engleză „pay-as-you-go”), poate fi impus prin lege sau poate fi de tipul beneficiu definit. Al doilea pilon cuprinde provizioanele ocupaționale pentru pensii (legate de locul de muncă) care de obicei sunt dinainte constituite. Pensile sunt gestionate de fonduri de pensii independente sau afiliate, prin contracte grup de asigurări de viață sau chiar de companii, acestea formându-și rezerve. Al treilea pilon constă în economii individuale voluntare gestionate de asiguratorii, fonduri mutuale, societăți de investiții sau chiar de indivizii înșiși. În general este de tip contribuție definită și de cele mai multe ori se bucură de taxe privilegiate.

Ca și regulă, un amestec echilibrat al celor trei piloni reprezintă cea mai bună soluție și face posibilă beneficierea de avantajele tuturor celor trei sisteme, de asemenea permite distribuirea riscurilor. Mărimea lor optimală depinde de sistemul de pensii existent, de preferințele contribuabililor, de considerentele pieței de capital etc.

I. STRUCUTRA SISTEMULUI DE PENSII ÎN UE

Structura sistemului de pensii diferă considerabil între țări datorită dezvoltării istorice diferite. În cele mai multe țări industriale, principalul pilon pentru fondarea provizionului de pensie constă într-un plan de pensii public obligatoriu care este deseori completat de un sistem privat de pensii. Ca și regulă, sistemul

public de pensii este fondat pe ideea pay-as-you-go, adică plata curentă a pensiilor este finanțată din veniturile prezente ale populației lucrătoare.

În principiu, sursa principală de finanțare în cazul sistemului public de pensii o reprezintă contribuțiile atât a angajaților cât și a angajatorilor.

În cele mai multe țări eligibilitatea plăților legate de pensii solicită o anumită vârstă și o perioadă minimă de contribuție. Vârsta de pensionare este în general cuprinsă între 60 și 65 de ani. În unele țări vârsta de pensionare a bărbaților este mai mare decât a femeilor, dar se urmărește aducerea acestuia la același nivel. În multe țări se dorește stabilirea unei vârste de pensionare mai înaintate pentru a diminua povara financiară a sistemului public de pensii. Unele țări permit pensionarea anticipată cu o pensie mai mică dacă o anumită vârstă minimă și o perioadă de contribuție minimă sunt atinse. Suma primită depinde de întinderea perioadei de contribuție și de nivelul veniturilor stabilite. Această perioadă fiind cuprinsă de la 25 de ani la 40.

În foarte multe țări sistemul public de pensii este suplimentat de cel privat. Provizionul pentru pensii poate fi asigurat fie de către sistemul de pensii ocupațional sau chiar de indivizi. Acestea sunt cel de-al doilea și cel de-al treilea pilon

Companiile sunt de multe ori înclinate să asigure provizioane pentru pensionare pentru a atrage angajați. Oricum, cadrul reglementar și de impozitare are o influență crucială asupra formei și extinderii modului în care angajatorii se implică în acest sistem de pensii ocupațional. Companiile pot constitui rezerve, să încheie asigurări de viață în numele angajaților sau să depună banii la un fond de pensii extern sau să încheie un contract de asigurare de viață de grup.

Sistemul de pensii ocupațional poate fi de tipul beneficiu definit sau de tipul contribuție definită. Cea mai mare diferență o reprezintă distribuirea riscului între angajat și angajator.

În planul contribuție definită, angajatul suportă riscul unei eventuale căderi a pieței de capital, care în cazul beneficiu definit este suportat de angajator. Angajații se bucură de o mare flexibilitate, deoarece în orice moment valoarea capitalului lor poate fi calculată. Acest lucru este avantajos mai ales pentru angajații mobili.

În acest plan, o formulă precizează contribuțiile, dar nu și plățile către beneficiar. Contribuția este o fracțiune predeterminată din salariu, deși nu este obligatoriu ca această fracțiune să fie constantă de-a lungul carierei angajatului. Fondul de pensii constă într-un set de conturi individuale de investiție, câte unul pentru fiecare angajat. Nivelul pensiei nu este specificat în mod anticipat. El este determinat de momentul pensionării, în funcție de valoarea totală acumulată a contribuțiilor și a câștigurilor rezultate din investirea contribuțiilor pentru a achiziționa anuități. Adesea, angajații au un anumit grad de libertate atât în alegerea nivelului contribuțiilor, cât și a modului în care contul este investit.

În principiu contribuțiile ar putea să fie investite în orice titlu financiar, deși în practică cele mai multe planuri își limitează alegerile investiționale la obligațiuni, acțiuni și fonduri de pe piața monetară. Angajații suportă întregul risc al investiției, iar contul de pensie este prin definiție, complet finanțat din contribuții, angajatorul neavând nici o obligație legală, în afară de plata periodică a contribuțiilor.

Pentru planurile cu contribuție definită, politica de investiție este esențial aceeași cu politica adoptată pentru conturile individuale de pensie calificate fiscal. Într-adevar principalii furnizori de instrumente investiționale pentru aceste planuri sunt tot fondurile mutuale și societățile de asigurări care satisfac necesitățile investiționale generale ale indivizilor.

II. REFORMA SISTEMULUI DE PENSII DIN ROMÂNIA

Reformarea sistemelor de pensii din România a constituit un element important în procesul de integrare în Uniunea Europeană și de aceea orice schimbare a avut și are în continuare în vedere normele și standardele europene în domeniu.

Sistemul de pensii pentru prima dată s-a modificat în anul 2000 când s-a adoptat Legea 19 privind sistemul public de pensii și alte asigurări sociale¹. În baza acestei legi și a Hotărârii Guvernamentale nr. 158/2001 s-a înființat Casa Națională de Pensii și Alte Drepturi de Asigurări Sociale (CNPAS). Tot în acest an s-a corectat formula de calcul, s-a luat în calcul nivelul salariilor din întreaga perioadă lucrată.

În 2002 s-a adoptat Legea 338 care a modificat legea 19 din 2000. Tot în anul 2002 s-au adoptat mai multe hotărâri de guvern care aveau la bază indexarea trimestrială a pensiilor. În anul 2003 a intrat în vigoare

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 140 din 1 aprilie 2000

Ordonanța de Urgență 147/2002 în baza căreia s-au modificat toate contribuțiile de asigurări sociale. Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat², modificări și completări aduse acesteia prin Ordonanța de urgență nr. 112/2007, devenită Legea nr. 23/2007, Lege nr. 204/2006 privind pensiile facultative³ și mai nou Legea 263/2010 a sistemului unitar de pensii publice⁴.

2.1. Sistemul de pensii din România

În prezent, sistemul de pensii din România este bazat pe 3 componente:

2.1.1. PENSIA DE STAT. Componenta obligatorie redistributivă, administrată public (Pilonul I) – cadrul juridic este asigurat de **Legea nr.263/2010** privind sistemul unitar de pensii publice.

Sistemul public de pensii se fundamentează pe criterii diferite față de cel privat. El nu este bazat pe conturi individuale, ci pe principiul solidarității, și mai ales a solidarității intergeneraționale. Practic, contribuțiile sociale pe care cei care desfășoară în prezent activități profesionale le plătesc la bugetul asigurărilor sociale de stat sunt folosite pentru a asigura pensiile celor care sunt deja pensionari, urmând ca pensiile lor să fie asigurate de copii și/sau nepoții lor.

O trăsătură definitorie a oricărui sistem de pensii trebuie să fie caracterul său evolutiv, adaptat la schimbările din societate și economie. Egalizarea vârstelor de pensionare ale bărbaților și femeilor era necesară pentru asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, așa cum este prevăzut în directivele europene. Pe de altă parte, prelungirea vieții active, respectiv încurajarea persoanelor de a rămâne un timp mai îndelungat pe piața muncii, constituie principala soluție pentru redresarea dezechilibrelor din sistemul public de pensii și a asigurării sustenabilității financiare pe termen mediu și lung a acestuia.

La data intrării în vigoare a Legii nr.263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, prevederile Legii nr.19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, cele ale Legii nr.164/2001 privind pensiile militare de stat, precum și o serie de alte dispoziții referitoare la vârstele de pensionare ale unor categorii socio-profesionale au fost abrogate, potrivit prevederilor art. 53 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, vârsta standard de pensionare este 63 de ani pentru femei și de 65 de ani pentru bărbați. Atingerea acestor vârste se va realiza printr-o creștere graduală, conform eșalonării prevăzute în anexa nr. 5 la lege.

Cu alte cuvinte, în intervalul ianuarie 2011 – ianuarie 2015, vârsta de pensionare a femeilor va crește de la 59 de ani la 60 de ani, iar cea a bărbaților va crește de la 64 de ani la 65 de ani. La finele acestei perioade, se continuă creșterea graduală a vârstei de pensionare numai pentru femei, de la 60 de ani la 63 de ani, până în anul 2030.

Totodată, este reglementată creșterea stagiului minim de cotizare la 15 ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Atingerea acestui stagiul minim se va realiza prin creșterea graduală conform eșalonării prevăzute în aceeași anexa nr. 5 la lege. Practic, în intervalul ianuarie 2011 – ianuarie 2015, stagiul minim de cotizare va crește de la 13 ani la 15 ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați.

De asemenea, stagiul complet de cotizare va ajunge la 35 de ani atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Atingerea acestui stagiul se va realiza printr-o creștere graduală, conform eșalonării prevăzute în anexa nr. 5 la lege. În intervalul ianuarie 2011 – ianuarie 2015, stagiul complet de cotizare pentru femei va crește de la 28 ani la 30 de ani, iar pentru bărbați de la 33 de ani la 35 de ani. La finele acestei perioade, se continuă creșterea graduală a stagiului complet de cotizare numai pentru femei, de la 30 de ani la 35 de ani, până în anul 2030.

Creșterea vârstelor de pensionare se realizează și pentru personalul din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale.

Având în vedere integrarea în sistemul unitar al pensiilor publice a cadrelor militare în activitate, a polițiștilor și funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciarelor, din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale, Legea nr.263/2010 reglementează și condițiile de pensionare pentru aceste categorii de asigurați, după cum urmează:

- vârsta standard de pensionare de 60 de ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați;
- stagiul minim de cotizare în specialitate de 20 de ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați;
- stagiul complet de cotizare de 30 de ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați;

² Versiune consolidată în 28/01/2007 și republicare I MOF nr. 482 - 18/07/2007

³ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 470 din 31/05/2006.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial nr. 0852 din 20 Decembrie 2010

Atingerea vârstelor standard de pensionare și a stagiilor de cotizare menționate mai sus se va realiza conform eșalonării prevăzute în anexa nr.6 la lege, într-un interval cuprins între luna februarie 2011 și luna ianuarie 2030.

2.1.2. Asigurați

În sistemul public de pensii sunt asigurate obligatoriu, prin efectul legii:

- a) persoanele care desfășoară activități pe bază de contract individual de muncă, inclusiv soldații și gradații voluntari;
- b) funcționarii publici;
- c) cadrele militare în activitate, soldații și gradații voluntari, polițiștii și funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare, din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale;

2.1.3. Contribuții

Cotele de contribuție de asigurări sociale pentru anul 2011 sunt:

- pentru condiții normale de muncă - 31,3%;
- pentru condiții deosebite de muncă - 36,3%;
- pentru condiții speciale de muncă - 41,3%.

Cota contribuției individuale de asigurări sociale este de 10,5%, indiferent de condițiile de muncă

2.1.4. Pensile din sistemul public de pensii

2.1.4.1. Pensia pentru limită de vârstă

Pensia pentru limită de vârstă se cuvine persoanelor care îndeplinesc, cumulativ, la data pensionării, condițiile privind vârsta standard de pensionare și stagiul minim de cotizare sau în specialitate, după caz, prevăzute de prezenta lege.

2.1.4.2. Pensia anticipată și pensia anticipată parțială

Pensia anticipată se cuvine, cu cel mult 5 ani înaintea împlinirii vârstei standard de pensionare, persoanelor care au realizat un stagiul de cotizare cu cel puțin 8 ani mai mare decât stagiul complet de cotizare prevăzut de prezenta lege.

Cuantumul pensiei anticipate se stabilește în aceleași condiții în care se stabilește cel al pensiei pentru limită de vârstă.

Pensia anticipată parțială se cuvine, cu cel mult 5 ani înaintea împlinirii vârstei standard de pensionare, persoanelor care au realizat stagiul complet de cotizare, precum și celor care au depășit stagiul complet de cotizare cu până la 8 ani.

2.1.4.3. Pensia de invaliditate

Pensia de invaliditate se cuvine persoanelor care și-au pierdut total sau cel puțin jumătate din capacitatea de muncă, din cauza:

- a) accidentelor de muncă și bolilor profesionale, conform legii;
- b) neoplaziilor, schizofreniei și SIDA;
- c) bolilor obișnuite și accidentelor care nu au legătură cu munca.

Au dreptul la pensie de invaliditate, în condițiile prevăzute la alin. (1) lit. a), și elevii, ucenicii și studenții care și-au pierdut total sau cel puțin jumătate din capacitatea de muncă, ca urmare a accidentelor de muncă sau bolilor profesionale survenite în timpul și din cauza practicii profesionale.

Persoanele care și-au pierdut total sau cel puțin jumătate din capacitatea de muncă și marii mutilați, ca urmare a participării la lupta pentru victoria Revoluției din Decembrie 1989 ori în legătură cu evenimentele revoluționare din decembrie 1989, care erau cuprinși într-un sistem de asigurări sociale anterior datei ivirii invalidității din această cauză, au dreptul la pensie de invaliditate în aceleași condiții în care se acordă pensia de invaliditate persoanelor care au suferit accidente de muncă.

În raport cu gradul de reducere a capacității de muncă, invaliditatea este:

- a) de gradul I, caracterizată prin pierderea totală a capacității de muncă și a capacității de autoîngrijire;
- b) de gradul II, caracterizată prin pierderea totală a capacității de muncă, cu păstrarea capacității de autoîngrijire;
- c) de gradul III, caracterizată prin pierderea a cel puțin jumătate din capacitatea de muncă, persoana putând să presteze o activitate profesională, corespunzătoare a cel mult jumătate din timpul normal de muncă.

2.1.4.4. Pensia de urmaș

Pensia de urmaș se stabilește, după caz, din:

- a) pensia pentru limită de vârstă aflată în plată sau la care ar fi avut dreptul, în condițiile legii, susținătorul decedat;
 - b) pensia de invaliditate gradul I, în cazul în care decesul susținătorului a survenit înaintea îndeplinirii condițiilor pentru obținerea pensiei pentru limită de vârstă.
- Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1), în funcție de numărul urmașilor îndreptățiți, astfel:
- a) 50% - pentru un singur urmaș;
 - b) 75% - pentru 2 urmași;
 - c) 100% - pentru 3 sau mai mulți urmași.

Cuantumul pensiei de urmaș, în cazul orfanilor de ambii părinți, se stabilește prin însumarea drepturilor de pensie de urmaș, calculate după fiecare părinte.

2.1.5. PENSIA PRIVATĂ OBLIGATORIE (pentru persoanele cu vârsta de până la 35 de ani).

Componentă obligatorie, fondurile de pensii administrate privat (Pilonul II) – cadrul juridic îl reprezintă Legea nr. 411/2004 privind pensiile administrate privat. Este obligatorie participarea la acest tip de pensie a tuturor celor care plătesc contribuția de asigurări sociale și au vârsta cuprinsă până la 35 de ani. În cazul celor care plătesc contribuție de asigurări sociale și au vârsta cuprinsă între 35 și 45 de ani, această componentă este opțională.

Pilonul II (componenta obligatorie a sistemului pensiilor private) - pensiile administrate privat, presupune transferul lunar al unei părți din contribuția la asigurările sociale (CAS), către un fond de pensii administrat privat (administratorii fiind societăți cu capital privat, autorizate de către CSSPP). În acest fel, asigurații vor putea beneficia de o pensie suplimentară, distinctă de pensia primită de la stat.

Diferența esențială între fondurile de pensii facultative și cele administrate privat (obligatorii), constă în faptul că în cazul componentei obligatorii, asiguratul nu va plăti nimic în plus drept contribuție lunară.

În schimb, contribuția la fondurile de pensii administrate privat este o parte din contribuția de asigurări sociale pentru pensia publică, redirecționată în administrarea societăților cu capital privat, asiguratul neavând nici un fel de obligație financiară suplimentară.

Este important de reținut faptul că asiguratul nu se poate retrage din sistemul pensiilor administrate privat (obligatorii). Din momentul în care a aderat la un fond de pensii administrat privat, până în momentul pensionării, atâta vreme cât datorează contribuția de asigurări sociale, sunt obligați să contribuie la un fond de pensii. Pensia privată reprezintă suma plătită periodic participantului/succesorilor acestuia (beneficiarilor), în mod suplimentar și distinct de cea furnizată de sistemul public. Pensia privată se formează prin transferul lunar al unei cote din contribuția de asigurări sociale, plătită în sistemul public de pensii, către un fond de pensii administrat privat. Baza de calcul, reținerea și termenele de plată a contribuției la fondul de pensii sunt aceleași cu cele stabilite pentru contribuția de asigurări sociale.

Cota din contribuția de asigurări sociale care se virează către un fond de pensii se majorează anual, astfel că în primul an de funcționare a sistemului de pensii administrate privat cota este de 2% din contribuția de asigurări sociale, urmând ca în termen de 8 ani să se majoreze cu 0,5 puncte procentuale pe an, începând cu data de 1 ianuarie a fiecărui an, până când atinge 6% din această contribuție.

Contribuția la fondul de pensii urmează același regim de deductibilitate ca și contribuția la sistemul public de pensii.

2.1.6. PENSIA PRIVATĂ FACULTATIVĂ. Componentă facultativă, fondurile de pensii facultative (Pilonul III) – cadrul juridic fiind asigurat de Legea nr. 204/2006 privind pensiile facultative.

Fondul de pensii facultative reprezintă fondul constituit prin contract de societate civilă, încheiat între participanți, în conformitate cu prevederile Codului Civil referitoare la societatea civilă particulară și cu dispozițiile Legii nr. 204/2006 cu modificările și completările ulterioare.

Administratori de fonduri de pensii facultative pot fi: societăți de pensii, societăți de administrare a investițiilor sau societăți de asigurări, autorizate conform legislației în vigoare.

Fondul de pensii facultative este înființat în scopul punerii în practică a unei scheme de pensii facultative, al cărei prospect a fost autorizat de Comisia pentru Supravegherea Sistemului de Pensii Private. Schema de pensii facultative conține termenii, condițiile și regulile pe baza cărora administratorul colectează și investește activele fondului de pensii facultative.

Un fond de pensii facultative este constituit prin contribuțiile individuale ale participanților. Acesta nu poate fi declarat în stare de faliment și sumele acumulate aparțin participanților și beneficiarilor acestora.

Participanții pot opta la Societatea de administrare a fondurilor de pensii private între două tipuri de fonduri cu grade de risc investițional diferite: fond echilibrat (risc mediu) și fond dinamic (risc ridicat).

2.1.6.1. Contribuțiile la un fond de pensii facultative

- se rețin și se virează de către angajator sau, după caz, de către participant, odată cu contribuțiile de asigurări sociale obligatorii, în contul fondului de pensii specificat în actul individual de aderare.

- poate fi de până la 15% din venitul salarial brut lunar sau din venitul asimilat acestuia al persoanei care aderă la un fond de pensii facultative.

- cuantumul contribuției poate fi împărțit între angajat și angajator potrivit prevederilor stabilite prin contractul colectiv de muncă sau, în lipsa acestuia, pe baza unui protocol încheiat cu reprezentanții angajaților.

- angajatorul constituie și virează lunar contribuția datorată de fiecare angajat care a aderat la un fond de pensii facultative, pe baza unui exemplar al actului individual de aderare la prospectul schemei de pensii facultative încheiat cu un administrator.

- se colectează pe baza codului numeric personal în conturile individuale ale participanților.

O persoană poate participa la mai multe fonduri de pensii facultative cât timp contribuțiile însumate nu depășesc 15% din venitul salarial brut.

Ministerul Muncii a elaborat proiectul de lege privind pensiile ocupaționale care reglementează principiile înființării schemelor de pensii ocupaționale și ale fondurilor de pensii ocupaționale, dreptul de a propune o schemă de pensii ocupaționale, autorizarea schemelor de pensii ocupaționale. Astfel, se urmărește a fi reglementată constituirea fondului de pensii ocupaționale prin contract de societate civilă, participanții la fondul de pensii ocupaționale, colectarea contribuțiilor și investirea resurselor financiare ale fondului de pensii ocupaționale, garanțiile acordate, plata pensiilor ocupaționale, obligațiile de raportare și transparență, reglementarea și supravegherea prudențială a administrării fondurilor de pensii ocupaționale.

Conform notei de fundamentare, sistemele speciale de pensii publice existente în prezent au introdus o serie de privilegii și tratamente favorabile unor categorii profesionale, fiind un decalaj uriaș între cea mai mare și cea mai mică pensie plătită de stat. Ministerul Muncii consideră ca noul proiect de lege, pe baza constituirii și investirii unei contribuții noi pentru pensia ocupațională, va asigura stimularea și cultivarea spiritului de economisire pentru bătrânețe.

Potrivit prevederilor proiectului de lege propus de Ministerul Muncii, schemele de pensii ocupaționale vor fi furnizate de administratori cu consultarea angajaților, dreptul de a propune o schemă de pensii ocupaționale aparținând angajatorului, fie singur, fie prin asociere cu alți angajatori, însă, în acest sens va fi necesară consultarea reprezentanților salariaților. Contribuția la un fond de pensii ocupaționale poate fi de până la 15% din venitul salarial brut lunar sau din venitul asimilat acestuia al persoanei care aderă la un fond de pensii ocupaționale.

Schema de pensii ocupaționale negociată trebuie să conțină, conform proiectului de lege, cel puțin, cuantumul și periodicitatea contribuțiilor, modul de împărțire a acestora între angajat și angajator, după caz, actualizarea lor, precum și regulile de investire a activelor și de împărțire a rezultatelor. În același timp, proiectul prevede ca încadrarea în muncă a unei persoane să nu poată fi condiționată de participarea sau continuarea participării la o schemă de pensii ocupaționale și nu se pot face rețineri din salariu pentru contribuții la o astfel de schemă fără acordul scris al persoanei respective.

Angajatorul va avea obligația de a reține și vira contribuțiile angajaților săi care au calitatea de participant la o schemă de pensii ocupaționale, la termenele și în cuantumul prevăzut în schema de pensii.

2.1.7. Pensiile stabilite prin legi speciale, aflate în plată la data intrării în vigoare

a Legii privind sistemul unitar de pensii publice, conform prevederilor art. 1 din Legea nr. 119/2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, au fost recalculat, conform principiului contributivității, pensiile stabilite în baza unor legi speciale: militare ale polițiștilor și ale funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciarelor.

III. REFORMA SISTEMULUI DE PENSII PUBLICE

După cum se cunoaște, sistemul de pensii din România se află în fața unei etape noi de reformă, determinată de o serie de factori macro-economiци și sociali care au impus schimbări atât în ceea ce privește sistemul public de pensii (elementele parametriche, condițiile de eligibilitate pentru diferitele categorii de

pensie, creșterea gradului de responsabilitate și control, etc), cât și în ceea ce privește sistemele neintegrate acestuia.

Principalele direcții ale reformei vizează:

- Lărgirea sferei de cuprindere a asigurării obligatorii – prin integrarea în sistemul unitar de pensii publice a persoanelor care aparțineau unor sisteme speciale (pensiile militare), precum și a persoanelor care realizează venituri din profesii libere;
- Îmbunătățirea sustenabilității financiare a sistemului de pensii – prin introducerea unor condiții mai restrictive privind accesul la pensia anticipată parțială și la pensia de invaliditate;
- Menținerea standardului de viață al pensionarilor în plată – prin corelarea puterii de cumpărare a pensionarilor în raport cu rata inflației;
- Asigurarea unui tratament corect al persoanelor asigurate, viitori pensionari – prin reglementarea modului de stabilire a pensiei în directă corelație cu nivelul veniturilor asigurate pentru care s-au achitat contribuțiile de asigurări sociale;
- Descurajarea pensionărilor anticipate parțiale – prin majorarea coeficientului de penalizare a pensiei;
- Implementarea unor criterii mai stricte în ceea ce privește accesul la pensia de invaliditate și intensificarea controalelor ulterioare;
- Creșterea vârstelor de pensionare ca urmare a creșterii speranței de viață a populației și egalizarea graduală – până în anul 2030 – a stagiului complet de cotizare pentru femei și bărbați.

Trebuie menționat că aceste direcții de acțiune se circumscriu preocupărilor generale manifestate, în domeniul pensiilor, de statele membre ale Uniunii Europene, documente comunitare recente subliniind faptul că, în contextul unei societăți cu o populație îmbătrânită, va fi din ce în ce mai greu să se asigure sustenabilitatea financiară a sistemelor de pensii.

De asemenea, se apreciază că trebuie să existe un raport adecvat între populația activă și populația retrasă la pensie, în acest sens fiind făcută recomandarea de a se limita accesul la pensia anticipată.

În final, este demn de menționat și faptul că, în anul 2003, Comisia Europeană a elaborat Raportul privind pensiile sigure și adecvate, document în care a fost subliniată următoarea idee: „cheia succesului reformelor rezidă în echilibrul între preocupările sociale și cele financiare”.

CONCLUZII

Atât în România cât și în alte țări, sistemul de pensii trebuie să asigure beneficiarilor un venit adecvat și sigur, dar care să nu afecteze stabilitatea bugetară sau să reprezinte o povară excesivă asupra generațiilor viitoare sau asupra pieței muncii. Totodată, sistemul de pensii are nevoie de încrederea cetățenilor în viitorul lor pe termen lung – încredere care este potențial subminată de dubiile legate de capacitatea sistemului de a face față presiunilor demografice, din cauza îmbătrânirii și reducerii populației și a faptului că majorările de pensii din ultimii doi ani nu sunt sustenabile. Totodată, sistemul public de pensii este vulnerabil și în fața presiunilor politice, deciziile de majorare a pensiilor fiind arbitrare, imprevizibile și legate de diversele campanii electorale.

Studiile internaționale arată că cea mai mare parte a lumii moderne se confruntă cu probleme demografice deosebit de grave: natalitatea este în cădere liberă, iar media de vârstă a populației crește rapid. Cu alte cuvinte, populația tot mai multor state se reduce și în același timp asistăm la un fenomen de îmbătrânire a populației la nivel global.

Reducerea și îmbătrânirea populației înseamnă presiuni tot mai mari pe umerii bugetului public de pensii (bugetul de asigurări sociale de stat), care trebuie să susțină, cu tot mai puțini contributory (salariați și plătitori de contribuții sociale), un număr tot mai mare de beneficiari (pensionari din sistemul public). Problemele demografice ale României arată că sistemul public de pensii nu mai este sustenabil în forma actuală și necesită o reformă profundă, pentru a nu intra în colaps în deceniile viitoare.

Ieșirea din această dilemă o face sistemul de pensii private, prin care fiecare participant poate economisi pentru propriul viitor. Sistemul privat de pensii are câteva avantaje față de cel public: banii participanților sunt investiți pe termen lung, în loc să fie cheltuiți imediat, iar participanții au drept de proprietate asupra contului personal în care li se strâng banii de pensie; sistemul privat dă participanților

șansa unei pensii decente la vârsta retragerii; concurența dintre administratori asigură eficiența sistemului, adică randamente eficiente la investițiile realizate cu banii participanților. Sistemul de pensii private, introdus în 2007, funcționează după un model testat și recomandat de către Banca Mondială.

Sistemul de pensii trebuie să reprezinte mai mult decât asigurarea unui nivel de trai decent și protecția împotriva sărăciei, el trebuie să asigure pe cât posibil menținerea unui nivel de trai cât mai apropiat de cel pe care pensionarul l-a avut în timpul vieții active.

Din perspectiva îmbunătățirii sustenabilității, reformarea sistemelor publice de pensii prin creșterea vârstei de pensionare și mărirea perioadei de contribuție este recunoscută ca fiind absolut necesară. Totuși, opiniile colectate de Comisia Europeană subliniază aproape unanim că succesul implementării unor astfel de măsuri depinde direct de funcționarea piețelor muncii. Cu alte cuvinte, vârsta efectivă de pensionare nu va putea fi crescută decât acolo unde cetățenii de vârste mai înaintate vor găsi suficiente oportunități de angajare.

BIBLIOGRAFIE

1. A. Athanasiu, *Dreptul securității sociale*, Ed. Actami, București, 1995
2. M. Balaci, *Demografia Varstei A Treia* – Ed. Medicala, București, 1998
3. M. Lambriu, I. Mărginean, coordonatori, *Parteneriatul public privat în furnizarea de servicii sociale*, București, Ed. Ziua, 2004
4. I. Mărginean, *Economia politicilor sociale*, Ed. Ars, București, 2000
5. I. Mărginean (coordonator), *Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România – țări în tranziție – țările UE*, CASPIS, București, 2002
6. M. Preda, *Politică socială românească între sărăcie și globalizare*, Ed. Polirom, Iași, 2002
7. Țiclea, *Dreptul securității sociale – curs universitar*, Ed. Gutenberg Univers, Arad, 2007
8. C. Zamfir, (coord.) *Politici sociale în România: 1990-1998*, București, Ed. Expert, 1999
9. E. Zamfir, C. Zamfir (coord.), *Politici sociale: România în context european*, București, Ed. Alternative, 1996
10. Legea 19 privind sistemul public de pensii și alte asigurări sociale din 2000
11. Legea 338 /2002 care a modificat legea 19 din 2000
12. Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat,
13. Lege nr. 204/2006 privind pensiile facultative
14. Legea 23 2007 pentru modificarea și completarea Legii nr 411/2004
15. Legea 263/2010 a sistemului unitar de pensii publice.

SISTEME DE SĂNĂTATE EUROPENE ȘI NORD AMERICANE

MARIA DAN

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: sisteme de sănătate, optimizare, reforma sistemelor de sănătate, complementaritate, eficiență

ABSTRACT: The present study outlines, first, the main health system models of Europe and North America, as well as their optimizing principles, meant to enable the realization of their objectives established based on scientific performance and efficiency. And second, it presents the Romanian health system and its evolution during the challenging reform years.

INTRODUCERE

Considerată ca atributul cel mai de preț al populației, sănătatea ocupă un loc central în portofoliul politicilor publice din majoritatea statelor lumii, care au preluat și adaptat cele câteva modele de sisteme de sănătate conturate în statele puternic dezvoltate.

Chiar dacă sistemele de sănătate au un rol important în ocrotirea sănătății, cercetările în domeniu argumentează faptul că starea de sănătate este influențată în proporție de 90% de factorii socio-economici, modul de viață, biologia umană și doar în procent de 10% de asistența medicală.

Provocările cu care se confruntă în prezent sistemele de sănătate sunt mondializarea stilului de viață nesănătos, urbanizarea rapidă și anarhică, poluarea și îmbătrânirea populației, astfel că eficiența sistemelor de sănătate depinde nu doar de procentul din PIB alocat, ci și de modul în care sunt rezolvate problemele inerente acestor provocări.

I. Sisteme europene de sănătate

Sistemul Național de Sănătate- SNS (Beveridge). Așa după cum sugerează și denumirea acesta are o dimensiune socială națională. Fondurile necesare ocrotirii sănătății sunt colectate prin intermediul sistemului fiscal (taxe și impozite). Deoarece de sănătate depinde vigoarea națiunii, accesul la serviciile de sănătate este universal, existând acces liber la seviceii pentru toți cetățenii. Modelul a fost conturat în Marea Britanie prin celebrul Raport Beveridge (1945) și a fost preluat și de alte țări precum: Suedia, Danemarca, Norvegia, Spania, Portugalia, Italia, Grecia, Islanda, Israel, Noua Zeelandă, Canada.

În aceste țări există sisteme progresive de impozitare, astfel că se asigură și respectarea principiului solidarității și redistribuirii, categoriile sociale avantajate din punct de vedere social finanțând parțial pe cele dezavantajate.

Finanțarea sistemului se face de la bugetul de stat, cheltuielile pentru sănătate fiind aprobate de către parlamentele statelor ca procent din PIB.

Pe baza acestui sistem de finanțare este conceput un sistem mixt de servicii medicale: public și privat. Pacienții au libertatea de a-și alege medicul de familie, pe listele cărora au obligația de a se înscrie. Plata medicului, chiar dacă își desfășoară activitatea într-un cabinet privat, se face de la bugetul statului, pe bază de contract. Plata medicilor generaliști are la bază capitația (numărul persoanelor înscrise pe listele medicului de familie), suplimentată în funcție de realizarea unor servicii de medicină preventivă; medicii de spital sunt retribuiți în sistem salarial.

Avantajele sistemului național, bazat pe finanțare centralizată sunt următoarele: acoperirea largă și reglementată a populației cu servicii medicale; posibilitatea controlului cheltuielilor de sănătate; accesul la serviciile de sănătate a persoanelor dezavantajate din punct de vedere social; impact pozitiv asupra stării de sănătate.

Dezavantajele acestui sistem de sănătate: lipsa participării directe la finanțarea sistemului de sănătate poate crea dependență de sistemul național, diminuând eforturile pentru prevenție; posibilitatea afectării

funcționalității sistemului de politică fiscală pe termen scurt: medicii sunt lipsiți de stimulente; multă birocrație.

Cunoscută fiind implicarea statului în finanțarea Sistemului național de sănătate din Marea Britanie, în urma bilanțului reformelor statului providență realizat de către unul din consilierii lui Tony Blair, acesta aprecia că e necesar de a moderniza serviciile publice introducând mai mult alegerea pentru utilizatori și concurența pentru prestatorii de servicii, invitând astfel la accentuarea complementarității sistemului public și a celui privat.

Sistemul de Asigurări Sociale de Sănătate-S.A.S.- (Bismarck)

Are la bază contribuțiile obligatorii ale angajaților și angajatorilor în funcție de venit și contribuția statului.

Acest sistem se practică în țări ca: Germania, Franța, Belgia, Japonia, Australia, Brazilia, Egipt, India. Resursele financiare destinate ocrotirii sănătății depind de numărul angajaților și angajatorilor care contribuie în mod obligatoriu, astfel că în aceste sisteme pot apare greutăți în finanțare în perioadele de criză economică, atunci când rata șomajului și inflația sunt de obicei în creștere, impunându-se intervenția de susținere de la bugetul statului. Tot de la bugetul statului este finanțată asistența medicală a persoanelor inactive.

Sumele astfel obținute, prin contribuție obligatorie la sistemul de asigurări de sănătate nu sunt dependente de votul parlamentarilor, ele stabilindu-se în funcție de capacitatea de plată a cetățenilor și nu în funcție de starea lor de sănătate. Și acest sistem este fundamentat pe principiile solidarității și redistribuirii, astfel că cei sănătoși și cei cu contribuție mai mare, proporțională cu veniturile, îi subvenționează pe cei bolnavi și pe cei cu o contribuție mai modestă.

În sistemul bazat pe asigurări sociale de sănătate, plata medicilor se face în principiu după numărul pacienților (per/capita) sau după numărul de prestații efectuate (vizite, tratamente, consultații), astfel că în aceste sisteme există riscul apariției "consumului medical indus" (stimulat de către medici și asistenții medicali) și al "inflației de servicii".

Avantajele sistemului de asigurări sociale de sănătate: relativă transparență a sistemului atât în privința contribuțiilor cât și a beneficiilor pe care le oferă cetățenilor; grad mare de acoperire a populației cu servicii medicale; cointeresarea cetățeanului în prestarea unei activități retribuite, care să-i confere securitate și independență; contribuția cetățeanului la sistemul de finanțare îi asigură dreptul moral și juridic de a solicita servicii de calitate; performanțe relativ înalte.

Dezavantajele sistemului: dependența bazei de contribuții de nivelul dezvoltării economice și de ideologia care stă la baza sistemului de protecție socială în funcție de care se stabilește procentajul din venit cu care se contribuie la sistemul asigurărilor de sănătate; reducerea bazei de contribuții în perioadele de recesiune economică; impune costuri mai ridicate pentru toți agenții economici; costuri mari ale administrării;

Majoritatea țărilor europene și Canada și-au elaborat politicile sanitare pe bazele unor principii comune, diferite fiind doar modalitățile de punere în practică a acestor principii. Indiferent de tipul de sistem sanitar existent în democrațiile occidentale, dimensiunea socială a politicilor și practicilor din domeniul sănătății este foarte importantă, aspect ce este denumit de unii autori drept politică socială de sănătate.

Sistemul Centralizat de Sănătate-S.C.S; serviciile medicale sunt considerate drepturi legitime ale fiecărui cetățean. În aceste sisteme de sănătate, politica sanitară este elaborată de către autoritățile politice și medicale centrale, iar resursele financiare sunt planificate centralizat, fără consultarea cetățenilor.

Acest sistem a existat în țările socialiste din Centrul și Estul Europei. Avantajele sistemului: acoperirea totală a populației cu servicii de sănătate. Dezavantajele sistemului: planificare centralizată; statul detine monopolul serviciilor de sănătate; nu există sector privat; lipsit de inițiativă; subfinanțat; inefficient și neperformant.

Serviciile medicale sunt preponderent publice, fiind coordonate la nivel central și local. Datorită finanțării de la bugetul statului, deci datorită caracterului limitat al resurselor, sistemul sanitar acordă îngrijiri medicale în mod prioritar muncitorilor, mamelor și copiilor, accentul fiind pus pe asistența medicală preventivă.

Întreaga activitate medicală trebuie să fie fundamentată pe știința medicală, pe principii științifice, astfel încât, activitatea medicală paraștiințifică este îngreunată. (Roemer Milton, 1991)

Principalul avantaj al sistemelor socialiste de sănătate era acoperirea totală a populației cu servicii medicale, care din punct de vedere al calității rămâneau adeseori la nivelul mediocrității.

II. Sistemele de sănătate nord americane

Sistemul asigurărilor private de sănătate – (bazate pe asigurări de sănătate private). Acest sistem este preponderent în SUA, dar și în alte țări cum ar fi: Thailanda, Africa de Sud, Filipine, Nepal și constituie o excepție în rândul țărilor Europei occidentale. Caracterul rezidual al politicii sociale americane își lasă amprenta și asupra politicii de sănătate, astfel că administrația americană, până la începutul sec. al XXI-lea era preocupată doar marginal de problemele ocrotirii sănătății.

Statele Unite cheltuiesc cel mai mult pentru sănătate, peste 10% din PIB, iar în materie de cercetare medicală, medicamente, tratamente noi și spitale superdotate se află pe primul loc în lume. Programe de sănătate publică au apărut abia în a doua jumătate a secolului nostru, datorită eforturilor depuse de administrația Kenedy în scopul revigorării politicilor sociale. Pe baza Legii îngrijirii medicale (Medicare Act of 1965) au fost elaborate două programe și anume:

- Medicare (îngrijirea medicală), program contributiv pentru persoanele în vârstă, nu este bazat pe testarea mijloacelor de care dispun beneficiarii;
- Medicaid (ajutorul medical), program noncontributiv pentru cei săraci, indiferent de vârstă, bazat pe testarea mijloacelor (Liliana Mihut, Bruno Lauritzen, 1999, pp.172).

Tehnica de securitate care stă la baza sistemului american de sănătate este reprezentată de asigurările private de sănătate, realizate prin intermediul companiilor private de asigurare. În timpul administrației Reagan, foarte influente au devenit ideile lui Milton Friedman, exprimate în lucrarea *Capitalism și libertate* în baza cărora securitatea socială reprezintă o intruziune în viața personală a indivizilor și deci se impune reducerea rolului statului în acest domeniu. În anul 1993, președintele Clinton a încercat să reformeze sistemul de sănătate, dar eforturile sale au fost zădărnice de majoritatea republicană a Congresului.

După 100 de ani de încercări nereușite, administrația Obama a obținut o victorie legislativă majoră. Congresul a votat proiectul de lege referitor la reforma sistemului de sănătate. Obiectivul acestei legi este ca în anul 2014, 95% dintre americanii cu vârsta de până la 65 de ani să aibă o asigurare în caz de boală. Cei cu vârsta de peste 65 de ani sunt deja protejați prin sistemul de asigurare publică, Medicaid pentru săraci. Reforma va obliga persoanele fizice să-și facă o asigurare privată, în caz contrar riscând să plătească o penalizare anuală. Noul sistem oferă deduceri de impozite pentru micile întreprinderi pentru ca acestea să finanțeze asigurarea de sănătate a salariaților lor și acordă ajutor căminelor modeste. Companiile de asigurări nu vor mai putea refuza să acopere o persoană bolnavă. Reforma va avea un cost de 940 de miliarde de dolari pe zece ani.

Principalele avantaje ale sistemului antreprenorial, liberal de sănătate sunt următoarele: pacientul își alege în mod liber furnizorul de servicii medicale, precum și gama de servicii în funcție de posibilitățile de plată; transparență în costurile și beneficiile oferite de sistem; autofinanțarea consumatorului de servicii sanitare îl determină pe acesta să devină mai responsabil față de propria sănătate și deci să adopte un comportament preventiv, reducând astfel riscul de îmbolnăvire și în consecință cheltuielile mari pe care le impune tratamentul reparativ în sistemul de sănătate american.

Principalele dezavantaje ale sistemului: greutate în evaluarea cheltuielilor medicale totale, la nivelul statelor și la nivel național; costurile mari pe care le implică activitatea companiilor private de asigurare, chiar dacă și calitatea serviciilor este pe măsură.

Sistemul național canadian, bazat pe regimuri de asigurări de sănătate provinciale și teritoriale

Sistemul canadian de sănătate este o variantă a Sistemului național de sănătate, care a fost adaptat la condițiile demografice și social-economice ale Canadei.

Administrația și prestațiile serviciilor de sănătate sunt în responsabilitatea provinciilor și a teritoriilor, care trebuie să respecte dispozițiile Legii canadiene a sănătății. Provinciile și teritoriile finanțează aceste servicii cu ajutorul Guvernului federal prin intermediul programului "Transfer canadian" în materie de sănătate și programe sociale.

Serviciile de îngrijire a sănătății includ serviciile de asigurare primară asigurată, serviciile spitalicești, care reprezintă majoritatea cheltuielilor de sănătate pentru provincii și teritorii. Provinciile și teritoriile furnizează de asemenea anumitor grupuri de populație servicii suplimentare prevăzute de lege (asigurarea medicamentelor).

În baza Legii canadiene a sănătății toată terapia farmaceutică necesară, administrată într-un spital canadian este asigurată și subvenționată de stat. În afara contextului spitalicesc, guvernele provinciilor și teritoriilor administrează propriile lor programe publice de asigurare a medicamentelor.

Îngrijirile primare de sănătate constituie fundamentul sistemului de îngrijire a sănătății și ele constituie primul contact pe care individul îl are cu acest sistem. Acest contact se poate face cu un medic, un membru al personalului infirmier sau un alt profesionist în domeniu. El poate avea loc în extremis la telefon sau prin serviciile informatice. Serviciile primare includ și adoptarea unor programe proactive de prevenție a îmbolnăvirilor.

Există de asemenea servicii de sănătate furnizate la domiciliu, precum infirmiere speciale, servicii de ajutor familial și îngrijiri de zi, furnizate persoanelor cu incapacitate totală sau parțială.

Provinciile și teritoriile asigură de asemenea protecție anumitor grupuri, cum ar fi vârstnicii, copii și beneficiarii de ajutor social, deși aceștia mai obțin servicii de sănătate din partea unor ONG-uri. Pentru a asigura autonomia indivizilor, aceste servicii de sănătate cuprind adesea medicamente de ordonanță, servicii stomatologice, echipamente medicale și aparate (proteze, scaune, scări rulante, etc.)

Analizele comparative a sistemelor de sănătate existente în lume relevă faptul că sistemul canadian de sănătate este un model de calibru internațional, chiar dacă, așa cum am precizat mai sus și în această țară există serioase preocupări pentru eficientizarea sistemului.

Avantajele sistemului: excelența acoperire universală a populației cu prestații în domeniul ocrotirii sănătății; respectarea principiului echității în accesul populației la serviciile de sănătate; subvenționarea de către stat a consumului de medicamente; echitate în accesul la servicii de sănătate.

Dezavantaje ale sistemului: monopolul statului în finanțarea serviciilor de sănătate exercită presiuni prea mari asupra bugetului statului; apare supraconsumul de servicii de sănătate.

Cele mai recente analize ale sistemului canadian de sănătate relevă necesitatea unei schimbări de paradigmă pentru Canada, care ar trebui să elimine monopolul public al serviciilor de sănătate prin introducerea unor componente concurențiale, de așa manieră încât să se ajungă la o mai mare responsabilizare a indivizilor consumatori de servicii medicale. Există propuneri de a prelua anumite elemente ale Sistemului de asigurări sociale de sănătate concretizate în participarea utilizatorilor de servicii de la finanțarea sistemului, deoarece, cercetătorii au constatat că absența contribuției cauzează o pierdere a bunăstării colective de ordinul a 10 până la 28% din cheltuielile totale ale regimului, contribuind la întreținerea unui consum excesiv de servicii de sănătate și chiar la prescrierea de servicii care nu sunt neapărat necesare.

Cercetările efectuate în diferite țări aparținând unor sisteme diferite evidențiază următoarele concluzii:

- nu există un sistem ideal, de reglementare optimă, aplicabil tuturor țărilor;
- pentru a obține un sistem eficient și funcțional nu există o soluție unică; practica demonstrând că recursul la complementaritate poate fi benefic tuturor țărilor;
- au reușit să relaxeze costurile serviciilor de sănătate acele țări în care se practică sistematic evaluarea și controlul, incitarea la performanță;
- crearea noilor surse de finanțare răspunde recursului la asigurările private de sănătate și a unui sector privat de sănătate;
- responsabilitatea utilizatorilor de servicii de sănătate poate fi maximizată prin contribuția utilizatorilor la finanțarea serviciilor, contribuție ce diminuează efortul financiar al statului, care poate spori astfel fondurile pentru investiții. Astfel, s-a constatat că participarea utilizatorilor la finanțarea sistemului este o politică aplicată în 50% din țările OCDE pentru serviciile de sănătate și în 90% din țări pentru medicamente.

Sistemul românesc de sănătate

Noul guvern al României postdecembriste format în anul 1990 a inițiat procesul de proiectare a reformei sistemului de sănătate, dar pentru că acest proces necesita studii, evaluări și resurse, sistemul existent nu a fost dezmembrat imediat, în schimb au fost adoptate unele măsuri specifice cum ar fi: specializarea medicilor, au fost reînființate școlile pentru asistentele medicale, a fost creată specialitatea de medicină generală, a fost introdusă pregătirea managerială în domeniul sănătății, s-a acordat atenție maximă controlului tuberculozei și epidemiilor de hepatită B, a fost liberalizat avortul.

Încă din această primă perioadă medicii au insistat asupra necesității creșterii importanței sectorului privat și a introducerii sistemului asigurărilor de sănătate. Legea administrației publice adoptată în anul 1992 stabilește noua structură descentralizată a administrației publice, definind și contextul organizațional în care operează serviciile medicale din sectorul public.

La 01.01.1998 a intrat în vigoare Legea Asigurărilor Sociale de Sănătate nr.145/1997, care a modificat structural sistemul de finanțare a serviciilor de sănătate, fiind înlocuit modelul finanțat preponderent prin impozite generale, cu modelul bazat pe prime de asigurare obligatorii (sistemul SAS), plătite de către angajat și angajator. Pe lângă cei care realizează venituri din muncă sunt asigurate și alte categorii de persoane: pensionarii, plătesc un procent din fondul de pensii, șomerii, cei cu ajutor social plătesc un procent din fondul de șomaj, iar copiii și tinerii, persoanele cu handicap și veteranii de război fără venituri, soțul, soția, părinții și bunicii fără venituri proprii aflați în îngrijirea unei persoane asigurate beneficiază de asigurarea de sănătate fără plata contribuției. Aceste contribuții intră în fondurile locale ale Caselor Județene de Asigurări, urmând ca o parte din încasări să fie redistribuite către Casa Națională de Asigurări, care a început să funcționeze cu structură de sine stătătoare de la 1 ianuarie 1999.

Serviciile primare au fost reorganizate, responsabilitatea pentru finanțarea și administrarea dispensarelor revenind Caselor Județene de Asigurări de Sănătate, care stabilesc relații contractuale cu medicii de familie. Accesul la serviciile clinice și de spital este posibil numai pe baza recomandării medicului curant generalist. Sectorul spitalicesc este finanțat prin bugetul stabilit pe baza unui tarif pe persoană internată, pe zi de spitalizare, pe serviciu medical sau alte tipuri de tarife negociate.

Prin aplicarea LASS și înființarea Caselor Județene de Asigurări, Ministerul Sănătății își reduce treptat atribuțiile, revenindu-i doar funcția de a stabili politica națională de sănătate și de a aproba investițiile de capital propuse de Direcțiile Sanitare Județene.

Legea 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății a preconizat schimbări substanțiale în toate domeniile asistenței medicale atât în cadrul sistemului de asigurări sociale de sănătate, cât și în cadrul asigurărilor private. Asigurările private de sănătate reprezintă o opțiune facultativă a angajatorului prin care asigură accesul angajatului la serviciile medicale ale mai multor operatori. Acestea sunt deductibile pentru angajator doar în limita a 250 euro/an. Abonamentele la o clinică oferă în principal servicii preventive, în timp ce asigurarea cuprinde costurile tratamentului unei afecțiuni, ulterior apariției bolii. Conform Legii 95/2006, titlul VIII, art. 208, asigurarea voluntară de sănătate nu exclude obligația de a plăti contribuția pentru asigurarea socială de sănătate.

Asigurările private de sănătate și abonamentul la o clinică sunt încheiate mai mult de companii private pentru angajații lor. Există și polițe de asigurări de sănătate private BUPA, care acoperă tratament la orice clinică din lume cu excepția SUA, cu o franciză deductibilă de 300 euro/an.

În aprilie 2011, primul ministru al României a aprobat propunerile privind definirea pachetului general de servicii medicale din sistemul de asigurări sociale de sănătate și introducerea tichetelor pentru sănătate. Tichetul pentru sănătate presupune participarea asiguratului cu o contribuție personală la plata serviciilor medicale, medicamentelor și dispozitivelor medicale în momentul în care beneficiază efectiv de acestea, în cadrul sistemului de asigurări sociale de sănătate. Pentru pensionari și copii, tichetele de sănătate vor fi suportate de stat.

Se poate aprecia fără teama de a greși, că în prezent sistemul românesc de sănătate este subfinanțat, afectat de diferite tipuri de corupție și ineficient. Este subfinanțat deoarece numărul angajaților plători de asigurare medicală a scăzut foarte mult, iar contribuția de la bugetul statului este simbolică. "Întregul pachet de asigurări de sănătate era acordat populației în 2005 pentru cheltuieli de numai 3,7% din PIB, adică aproximativ 80-90 de euro/persoană (ca termen de comparație, în Bulgaria 200 de euro/persoană, în Ungaria 400 de euro/persoană, în Republica Cehă 700 euro/persoană, iar în vechile state membre ale UE, minimum 1 200 euro/persoană" (Florin Bondar, 2007, pp.140)

Diferitele tipuri de corupție se concretizează în: plăți informale către medici și personalul auxiliar, organizare frauduloasă a licitațiilor din sistemul sanitar, achiziții publice realizate fără respectarea legilor în vigoare, etc.

În opinia specialiștilor, pentru asigurarea sustenabilității financiare și optimizarea sistemului, s-ar impune cu necesitate următoarele măsuri:

- informarea corectă a publicului privind noile prevederi: pachetul de servicii medicale de bază, tichetul de sănătate și cu modalitatea de a reclama orice costuri suplimentare ce i-ar putea fi impuse în cazul serviciilor gratuite;
- restructurarea unităților publice care oferă servicii medicale în baza unor criterii riguroase de eficiență, fără însă a fi afectate drepturile pacienților;
- eliminarea practicilor de condiționare a tratamentului într-o clinică de stat de vizită prealabilă în cabinetul privat al medicului;

- apelul la unitățile private trebuie să fie liberă opțiune a pacientului, în funcție de posibilitățile de plată;
- control riguros în scopul eliminării tuturor formelor de corupție din cadrul sistemului (plăți informale către medici și personalul auxiliar, licitații trucate, management deficitar).

BIBLIOGRAFIE:

1. Fl. Bondar, (coordonator), *Politici publice și administrație publică*, Ed. Polirom, 2007
2. I. Lupu, I. Zanc, *Sociologie medicală, Teorie și aplicații*, Ed. Polirom, 1999
3. L. Mihuț, B. Lauritzen, *Modele de politici sociale/ Models of Social Policy*, Ed. Didactică și Pedagogică, 1999
4. R. Milton, *National Health Sistem of the World*, 1991
5. Cr. Vlădescu, *Politica de reformă a sistemului de sănătate din România*, Ed. Infomedica, 1999
6. Cr. Vlădescu, (coordonator), *Sănătate publică și management sanitar (Public Helth and Sanitary Management)*, CPSS Publishing House, 2004
7. *Etude comparative entre les systemes canadien de la santé et europeens*, Le Devoir.com. mardi, 3 aout, 2010
8. L'Association Canadienne de Protection Medicale, *Les systemes de responsabilite medicale a l'echelon international*, 2010

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA DREPTULUI LA VIAȚĂ

DANA ELENA MORAR

Universitatea „Bogdan Vodă”, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Cuvinte cheie: dreptul la viață, caracteristicile dreptului la viață, limitări aduse dreptului la viață

ABSTRACT: This approach aims to develop a brief analysis of the right to life, one of the fundamental rights guaranteed by law and by the European Convention on Human Rights. The analysis is focused mainly on some relevant case-law judged by the European Court of Human Rights.

I. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE REFERITOARE LA DREPTUL LA VIAȚĂ

În jurisprudența și în doctrina multora dintre statele membre ale Consiliului Europei¹ s-a încercat o definire a conținutului dreptului la viață, în sensul art. 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului; s-a decis astfel că dreptul la viață garantat de Convenție se referă la dreptul de a trăi, la viața însăși a persoanei, în accepțiunea uzuală a noțiunii, și nu la dreptul la o viață decentă.

Unii autori definesc dreptul la viață ca fiind unul dintre drepturile personalității, având ca obiect bucuria și plăcerea, recunoscute sub aspect juridic, de a se bucura de viață, ai cărei titulari sunt toate persoanele care au capacitate juridică, în conformitate cu dispozițiile legale.²

Cum este de altfel și firesc, dreptul la viață, reglementat de art. 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, este esențial în sistemul de drepturi și libertăți recunoscute omului, iar fără protejarea acestuia, protecția celorlalte drepturi ar rămâne fără obiect.³ De altfel, se stipulează expres în textul Convenției că “moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat”.

Dreptul la viață este caracterizat prin următoarele trăsături juridice:

- caracterul fundamental, care îi confirmă întâietatea față de celelalte drepturi ale personalității, după cum s-a precizat și mai sus;
- caracterul absolut, față de toate celelalte persoane cât și față de autoritățile publice; în legătură cu acest caracter s-a opinat despre ilegalitatea pedepsei capitale, indiferent de cât de grave ar fi acuzațiile care i se aduc persoanei judecate;
- este un drept la care titularul său nu poate să renunțe. Și această caracteristică a dreptului la viață are o natură controversată.⁴ E suficient să menționăm doar situațiile în care o persoană se sinucide, sau fiind grav bolnavă, dorește să fie eutanasiată iar această dorință îi este respectată în condițiile stipulate de legislația referitoare la eutanasiu sau la suicidul asistat. Statul nu poate cenzura dorința unei persoane capabile, cu discernământ, de a dispune de viața sa, însă nicio altă persoană nu are acest drept.

II. PRACTICA JUDICIARĂ RELEVANTĂ ÎN MATERIE A CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Practica judiciară europeană a fost confruntată de asemenea și cu problema de a ști dacă textul articolului 2 al Convenției garantează nu doar viața unei persoane, ci și dreptul acesteia de a nu i se aduce vreo atingere integrității fizice, care să îi amenințe, într-un grad sau altul, existența.

¹ G. Guillaume, J.F. Renucci “*Droit européen des droits de l’homme*”, 3eme édition, Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, Paris, 2002, pag. 78

² J.E. Bustos Pueche “*Manual sobre bienes y derechos de la personalidad*”, Dykinson, 1997, pag. 84

³ C.Bârsan, “*Convenția europeană a drepturilor omului*” Editura All Beck, 2005, pag. 156

⁴ J.E. Bustos Pueche, op. cit., pag. 86

Astfel, în cauza X c/Austria⁵ referitor la faptul că reclamantul a fost obligat să se supună unei recoltări de sânge în cadrul unui proces de stabilire a paternității, fosta Comisie a statuat că o intervenție atât de banală nu este de natură să constituie o încălcare a dreptului la integritate fizică. Prin motivarea dată în concret respectivei spețe, Comisia pare să admită, în mod tacit, că textul art. 2 al Convenției ocrotește și dreptul la integritatea fizică a unei persoane, alături de dreptul la viață.

Cu toate acestea, subscriem opiniei unor autori⁶ care consideră că ar fi mai firesc ca atingerile aduse integrității fizice a unei persoane să cadă sub incidența art. 3 al Convenției, articol care interzice aplicarea de tratamente inumane sau degradante.

În cauza Belkiza Kaya și alții c./ Turcia⁷, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost investită să decidă dacă, în speță, decesul mai multor persoane arestate preventiv, în autovehicolul poliției în care erau transportate, ca urmare a atacării acestuia de către persoane înarmate, constituie o încălcare a obligației statului de a lua toate măsurile necesare pentru protecția vieții. Instanța a decis că statul pârât nu se face vinovat de încălcarea art. 2 al Convenției.

Aceeași soluție, de neîncălcare a art. 2 - dreptul la viață - a fost pronunțată de instanță și în speța Ramsahai c/ Olanda (10 noiembrie 2005). Starea de fapt consta în uciderea unei persoane urmărite pentru furtul unei motociclete, de către un polițist care încerca să îl prindă în timp ce suspectul, ce părea amenințător, scosese un pistol către polițist, deși fusese somat de către un altul. Ca să decidă astfel, instanța a conchis că operațiunea în discuție fusese temeinică și minuțios pregătită, iar în cauză nu s-a recurs la forță excesivă, drept care a admis că art. 2 nu a fost violat.

În speța Society for the Protection of Unborn Children Ireland (denumită prescurtat SPUC) versus Grogan,⁸ societatea reclamantă SPUC a acționat în judecată trei asociații studențești irlandeze care publicaseră denumirile, adresele și numerele de telefon ale unor clinici din Marea Britanie, unde se puteau efectua întreruperi de sarcină. Reclamanta s-a prevalat de al optulea amendament al Constituției irlandeze, care proteja dreptul la viață al copilului nenăscut. Asociațiile studențești au replicat că activitățile lor erau protejate pe temeiul art. 59 și 60 din Tratatul Comunității Economice Europene, care garantează dreptul de a călători între statele membre ca să primească diverse servicii. Curtea Europeană de Justiție a decis în favoarea reclamantei, iar ca urmare instanța supremă din Irlanda a pronunțat o hotărâre judecătorească împotriva asociațiilor studențești, interzicându-le distribuirea în continuare de informații referitoare la asemenea clinici. Chiar dacă avortul fusese calificat ca și un "serviciu", instanța a mai arătat că faptul de a prohibi activitățile grupurilor studențești nu contravenea normelor dreptului comunitar.

Considerăm că se impune, în acest context al abordării dreptului persoanei la viață, și succinta menționare a limitărilor aduse dreptului la viață, în sensul Convenției.

Prima limitare se referă la pedeapsa capitală, limitare care actualmente nu mai subzistă, însă la data intrării în vigoare a Convenției Europene, în 1953, pedeapsa cu moartea era prevăzută de majoritatea legislațiilor europene. Aplicarea pedepsei capitale nu justifică însă supunerea celui condamnat la un tratament inuman și degradant.⁹

Treptat, statele membre ale Consiliului Europei și-au schimbat optica asupra pedepsei capitale, astfel că art. 1 al Protocolului nr. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului interzice pedeapsa capitală. Totuși, ca și excepție, protocolul prevede posibilitatea statelor membre de a prevedea, în dreptul lor intern, pedeapsa cu moartea pentru faptele comise în timp de război sau în caz de pericol iminent de pericol. Datorită faptului că majoritatea statelor europene, inclusiv România, au ratificat acest protocol, pedeapsa capitală mai subzistă doar în Federația Rusă, singura țară care, cel puțin până în anul 2005, nu ratificase protocolul.¹⁰

Alte situații care reprezintă limitări licite ale dreptului la viață sunt, conform art. 2 al Convenției următoarele: apărarea contra unei violențe ilegale (de fapt, așa cum s-a susținut¹¹, e vorba despre legitima

⁵ Comis.EDH, 13 decembrie 1979, citată de C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 170

⁶ C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 171

⁷ "Curierul Judiciar" nr. 1/2006, Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (sinteză), pag. 38, rubrică realizată de C.L. Popescu

⁸ www.hrcr.org

⁹ Soering c/Royaume-Uni, 7 iulie 1989, citată de C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 188

¹⁰ C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 190

¹¹ Idem, pag. 193

apărare), arestarea legală și prevenirea evadării unei persoane deținute în mod legal și reprimarea unei revolte sau insurecții.

Toate aceste situații au ca numitor comun posibilitatea recurgerii la forță doar în situații absolut necesare.

În privința arestării legale care a provocat moartea persoanelor în cauză, prin recurgerea la forță - în speță¹² era vorba de trei membri ai Armatei Republicane Irlandeze arestați și uciși în cadrul unei operațiuni desfășurate în Gibraltar - Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că articolul 2 al Convenției a fost încălcat, argumentându-și decizia prin următoarele: autoritățile naționale nu au luat toate măsurile rezonabile pentru a împiedica moartea celor trei, deoarece au hotărât să nu îi împiedice să pătrundă în Gibraltar, deși aveau la îndemână această posibilitate; nu au luat în considerare posibilitatea unor erori asupra aprecierii informațiilor deținute și au recurs la deschiderea focului în mod automat, fără să mai încerce în alt fel să prevină evenimentele tragice intervenite.¹³

Referitor la moartea survenită ca urmare a reprimării unei revolte sau insurecții, într-una din puținele decizii pronunțate de fosta Comisie Europeană în acest sens, aceasta a statuat că, în cauza C c/ Royaume-Uni¹⁴, instrucțiunile primite de forțele armate britanice dislocate în Irlanda de Nord în vederea prevenirii unor tulburări violente au fost conforme Convenției Europene, deoarece, în circumstanțele concrete ale respectivei spețe, recurgerea la forță a fost absolut necesară.

III. CONCLUZII

Așa cum rezultă cu claritate din practica judiciară supusă analizei, putem conchide că atât dreptul la viață cât și limitările legale aduse acestuia, în sensul Convenției, sunt reglementate și garantate în cel mai riguros mod, abordare care se regăsește de altfel și în practica judiciară în materie a Curții Europene.

BIBLIOGRAFIE:

- 1, C. Bârsan, "Convenția Europeană a Drepturilor Omului", Ed. All Beck, București, 2005;
- 2, J.E. Bustos Pueche, "Manual sobre bienes y derechos de la personalidad", Dykinson, Madrid, 1997;
- 3, G. Guillaume, J.F. Renucci, "Droit européen des droits de l'homme", 3eme édition, Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, Paris, 2002;
- 4, "Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului", în "Curierul Judiciar" nr. 1/2006;
- 5, www.hrcr.org
- 6, www.echr.coe.int

¹² CEDH, 27 septembrie 1995, Mc Cann et autres c/ Royaume-Uni, citată de C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 194

¹³ idem

¹⁴ Comis. EDH, 9 martie 1977, nr. 7126/1975 disponibilă pe www.echr.coe.int, citată de C. Bârsan, op. cit., 2005, pag. 197

QUELQUES CONSIDERATIONS SUR L'ENSEIGNEMENT DU LEXIQUE JURIDIQUE FRANÇAIS - ETUDE DE CAS -

SIMONA-MIHAELA ILIES

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Științe Economice

Cuvinte cheie: *lexique, droit, FOS (Français sur objectif spécifique)*

RÉSUMÉ: Enseigner le vocabulaire à l'université suppose avant tout corriger les fautes faites systématiquement par les étudiants débutants et leur proposer des méthodes de travail efficaces. Pour aboutir à des résultats satisfaisants lors de l'exploitation d'un document juridique, il faut considérer tant le plan paradigmatique (les *corrélés*), que le plan syntagmatique (les *cooccurents*) en laissant une place importante à l'étude des *collocations* car elles dévoilent le spécifique de la langue source et de la langue cible. Dans ce sens, le choix du document juridique à exploiter en classe doit tenir compte de plusieurs facteurs et il est à préférer le texte de spécialité face au texte de vulgarisation. Enfin, nous avons procédé à l'exploitation d'un document juridique authentique afin d'illustrer le côté théorique de la communication.

ENSEIGNER LE VOCABULAIRE

L'enseignement du vocabulaire a été longtemps vu comme le parent pauvre de la didactique des langues. Les études linguistiques, qui ont commencé par négliger la sémantique, ont d'abord considéré l'apprentissage du vocabulaire sous l'aspect d'un simple problème de contenu.

Au niveau universitaire, l'enseignement part des données particulières. L'enseignant a affaire à un groupe d'apprenants adultes, non débutants, quoique de niveau non homogène et qui parfois n'ont pas d'objectifs assez nets. Lorsque les apprenants se rendent compte où, quand, comment, pourquoi ils devront communiquer en langue cible, c'est-à-dire lorsqu'ils vont circonscrire les avantages que leur offre la connaissance du français dans leur future carrière, alors on pourra parler de Français sur Objectif Spécifique (FOS), de « français pour une communication spécialisée » ou de ce que Galisson appelle français fonctionnel.

Voilà quelques-unes des principales fautes qui reviennent de manière systématique dans les énoncés oraux et les travaux écrits d'un étudiant moyen venant d'entrer à l'Université:

- L'étudiant n'utilise souvent qu'un vocabulaire restreint, répétitif et peu varié. Même s'il a une compétence lexicale étendue, comme on peut le déceler, par exemple, grâce à des exercices fondés sur des champs associatifs, cette compétence ne dépasse pas la réception passive; elle est, de plus, très approximative sur le plan paradigmatique, les différences de signification entre les mots restant floues et la synonymie étant souvent assimilée à l'équivalence.
- Dans le cas des étudiants ayant fait un séjour en France ou dans un autre pays francophone, on constate souvent la présence des confusions entre les différents registres. Le français populaire avec lequel l'étudiant est venu en contact s'avère déstabilisant à travers les nombreux problèmes de communication qu'il lui pose; cependant, l'apprenant retient plus facilement le mot appartenant au français non conventionnel, sans pour autant savoir l'employer au bon moment.
- Parfois, la compétence lexicale de l'étudiant repose sur des mots isolés. Dans ce cas, il a du mal à assembler ces mots, à en faire des phrases et, lorsqu'il se voit obligé de le faire il reste trop attaché aux structures du roumain, en faisant des calques.
- Enfin, même après avoir appris que chaque langue possède une structuration spécifique, l'étudiant recourt souvent, même à un niveau avancé, à l'automatisme bien commode des équivalences entre le roumain (langue source) et le français (langue cible). La traduction en langue maternelle est fort

déconseillée comme source de « conséquences négatives sur la formation des habitudes d'expression spontanée: la réduction, en tant que procédé d'élucidation du sens des mots étrangers, entre la pensée en langue étrangère, ralentit et retarde la formation des automatismes » (Roman, 1994). Toujours est-il que l'on ne peut pas bannir totalement la traduction interlinguale, elle étant nécessaire là où l'on court le risque de faire percevoir le sens de manière approximative ou ambiguë.

ENSEIGNER LE VOCABULAIRE JURIDIQUE

Il est bien connu que le système du droit roumain doit beaucoup au système français, notamment au Code Napoléon, le modèle principal en matière de normes juridiques et de procédure. Voilà une raison de plus pour les spécialistes en droit de se pencher sur l'étude de la langue française, d'acquérir des compétences qui leur permettent la compréhension des textes écrits en langage juridique, l'utilisation avec une certaine souplesse des structures grammaticales et du lexique de spécialité par écrit, la compréhension et l'utilisation de ceux-ci dans des conversations sur thèmes juridiques.

L'acquisition d'une terminologie qui permette aux étudiants d'employer leurs connaissances juridiques dans des situations concrètes, c'est un des problèmes essentiels du français sur objectif spécifique. Compte tenu des pièges que l'apprenant rencontre, nous considérons que l'enseignement du vocabulaire devrait se réaliser sur plusieurs niveaux, de manière à offrir plusieurs perspectives:

- a) Dans le plan paradigmatique, l'étude des champs lexicaux permet d'élucider et de préciser les rapports de signification. L'énumération des traits sémantiques pertinents permet, par exemple, de distinguer entre *tribunal / cour*; *arrêt / jugement / décision*. D'autre part, le recours au contexte et à la situation font ressortir le ou les traits pertinents d'une opposition lexicale corrigeant le manque de précision de l'analyse sémique.
- b) Dans le plan syntagmatique, l'étude des cooccurents vient compléter celle des corrélés (du plan paradigmatique). Le contexte immédiat et la situation permet, dans le cas des langages de spécialité, de choisir lors de la lecture entre les différents sens des mots polysémiques: *arrêt de justice / arrêt de bus*; *cour de justice (d'appel, d'assises, de cassation) / basse-cour / cour du roi / faire la cour à quelqu'un*.

Les principales difficultés rencontrées par les apprenants lors de la mise en discours se situent dans le domaine des combinaisons des mots, appelées aussi *collocations* par Franz Josef Hausmann (1979, 1984) qui sont propres à chaque langue. Ces cooccurents privilégiés ou groupes binaires sont différents des groupes libres, où toutes les combinaisons sont possibles, représentant avec les locutions des groupements fixés par la norme. Par rapport à la locution dont les unités sont difficilement séparables (*faire preuve de*), chaque membre de la collocation conserve son autonomie (*faire du sport*). Une collocation peut être formée de l'association:

- Adjectif – substantif: *revirement jurisprudentiel*
- Verbe – substantif: *rendre un jugement*
- Forme verbale – adverbe: *gravement atteint*
- Substantif – substantif: *Cour de cassation*

Ces collocations échappent certes à l'analyse linguistique, mais elles n'en constituent pas moins un domaine essentiel pour l'expression orale et écrite.

Dans le cas des documents de spécialité, tel que celui proposé avec son exploitation (par des exercices lexicaux) en fin de communication, les mots se distinguent moins par des relations de signification (rapports entre les signifiés) que par des relations de désignation (rapports entre signifiés et référents); il s'agit, selon Coșeriu, d'un vocabulaire difficilement structurable, car renvoyant à un domaine extralinguistique.

Quels types de documents choisir: documents de vulgarisation ou documents spécialisés?

Dans la pratique didactique, on se pose souvent la question du choix des documents à exploiter en classe. Un premier principe interdit le recours à des documents spécialisés sous peine d'anticiper sur les connaissances juridiques des étudiants et de nous transformer des enseignants de français en enseignants de droit. Donc, étudiants débutants – documents de vulgarisation; étudiants avancés – textes spécialisés. Du point de vue de l'accès à la documentation, les documents de vulgarisation sont plus accessibles, car destinés au grand public, tandis que l'accès aux documents spécialisés ne suppose pas seulement la fréquentation des bibliothèques, mais surtout la collaboration avec des enseignants de droit. Enfin, un facteur essentiel est représenté par le niveau linguistique des étudiants et leur rythme d'apprentissage. Contrairement à ce que l'on pourrait penser spontanément, les documents de vulgarisation exigent généralement une compétence

linguistique plus poussée que les documents spécialisés, si bien que face à des publics compétents dans leur domaine, mais peu avancés en français ces derniers sont plus accessibles. Ce dernier critère de choix des documents répond d'ailleurs aux objectifs académiques des étudiants qui dans leurs études et leur future carrière seront confrontés à des documents spécialisés beaucoup plus qu'à des documents grand public.

Le texte que nous avons choisi et exploité est un document spécialisé (*Le juge et la loi*, de Béatrice Colbrant) qui propose un débat aux professionnels du droit.

Les exercices que nous proposons portent sur:

- La recherche de la définition par les paraphrases (ex. 2 et 6)
- La recherche de la définition parmi plusieurs définitions données (ex. 12)
- La recherche du terme à partir de la paraphrase (ex. 5)
- La dérivation limitée à la « famille de mots » afin de rester dans les limites du thème (ex. 8)
- La traduction en langue cible (le français) (ex. 13)
- Le questionnaire à deux choix: vrai / faux (ex. 11)
- Le texte lacunaire ou exercice à trous (ex. 10)
- Le questionnaire à réponses ouvertes (ex. 3, 4)
- La recherche du sens courant des mots polysémiques présents dans le texte avec leur sens juridique (ex. 9)

CONCLUSIONS

Nous terminerons cette communication avec une restriction: il serait prétentieux, dans le cadre pédagogique de l'apprentissage du vocabulaire, de faire évoluer les étudiants, dès le début, dans le labyrinthe du lexique de droit. Cependant, il est possible au niveau universitaire plus qu'au niveau scolaire d'essayer le procédé de l'échelle hyponymique ou de la grille sémique en travaillant sur des textes et à partir des articles de dictionnaire, donc de préparer les étudiants à « des études sémantiques ultérieures » (Galisson, 1983).

Voilà donc ci-dessous l'exploitation d'un document authentique extrait de la presse juridique:

LE JUGE ET LA LOI

Les décisions rendues par les tribunaux, la jurisprudence, servent à préciser la loi, mais elles ont une moindre portée.

Une solution particulière pour un cas particulier

Tout jugement rendu par un tribunal, tout arrêt rendu par une cour, constituent la jurisprudence. Celle-ci se distingue donc de la loi, faite par le législateur, qui est obligatoire et identique pour tous. Au contraire, le juge va prendre en considération chaque cas particulier et donnera à chaque cas au problème une solution adaptée aux circonstances. Celle-ci ne sera donc jamais véritablement identique pour chacun, même si le juge observe une ligne de conduite généralement uniforme. En effet, ses décisions sont ensuite soumises au contrôle des cours supérieures: la cour d'appel, qui reprend le cas dans son ensemble, et la Cour de cassation qui ne vérifie que le raisonnement juridique. Si le juge rendait un jugement par trop hasardeux, ces cours supérieures censureraient la décision et en rendraient une autre, plus conforme à la tendance générale de la jurisprudence actuelle.

Pourtant, si au cours d'une même période, la jurisprudence présente une certaine uniformité, elle peut évoluer avec le temps. Le juge qui, à une époque donnée, donnait telle solution à tel problème, décide désormais de prendre une mesure différente, qu'il estime plus adaptée à l'évolution de la société et des comportements. On appelle cette variation un revirement jurisprudentiel. Le rôle du juge est en effet de participer à l'élaboration des règles plus adaptées aux réalités sociales et de prendre, s'il le faut, de nouvelles orientations.

Quoi qu'il en soit, la portée de la jurisprudence est plus limitée que la loi, que nul n'est censé ignorer et s'impose à tous. A l'amiable, invoquer telle ou telle décision pour tenter de vous faire reconnaître un droit est donc plus risqué. Cependant, faire connaître à son adversaire que l'on a des chances de gagner son procès, si l'on intente un, présente un caractère dissuasif certain.

Les magistrats jugent dans le même sens

En revanche, au cours d'un procès, il est toujours possible d'invoquer à l'appui de son argumentation une décision de justice préalable déjà intervenue dans un cas semblable. En effet, dans la pratique, même si en vertu du principe dit de la relativité de la chose jugée, une décision rendue dans un litige entre certaines parties ne vaut que pour ce cas particulier, le juge a tendance à continuer à juger dans le même sens, tant qu'il n'y a pas eu de revirement jurisprudentiel fondamental. [...]

Encore faut-il être correctement informé de la jurisprudence actuelle pour pouvoir l'invoquer. Ce n'est pas chose facile. Contrairement au droit anglo-saxon où les décisions de justice font l'objet d'une publication officielle, on constate qu'en France, seuls les arrêts de la Cour de cassation sont publiés de manière officielle. Les autres décisions de justice ne sont portées à la connaissance des professionnels ou des particuliers que dans quelques publications privées [...]. Une recherche complète reste difficile, et il ne faut pas craindre de compiler diverses revues juridiques si vous voulez vous faire une idée exacte et complète de la jurisprudence dans telle ou telle manière.

En réalité, l'intérêt de la jurisprudence est autre. Plus qu'un moyen de se défendre ou de revendiquer un droit, elle permet de compléter et d'interpréter la loi qui parfois présente certaines lacunes ou n'est pas claire. Elle remédie, le cas échéant, aux imprécisions d'un texte de loi et permet au législateur de prendre conscience que son texte doit être complété ou qu'il lui faut créer une nouvelle loi. Elle permet ainsi d'élaborer des règles plus conformes aux nécessités de l'individu et de la collectivité.

Béatrice Colbrant

Dossier familial, n° 196, avril 1991

EXPLOITER LE DOCUMENT JURIDIQUE

1. Lisez le texte ci-dessus, puis soulignez les termes juridiques.
2. Proposez une définition de la *jurisprudence*.
3. En quoi la jurisprudence est-elle source de droit?
4. Citez quatre autres sources de droit.
5. Comment appelle-t-on une décision rendue par un tribunal, par une cour?
6. Qu'appelle-t-on *revirement de jurisprudence*?
7. Comment les justiciables peuvent-ils avoir connaissance de la jurisprudence?
8. A partir des mots suivants: *loi, juger, juridique*, trouvez dans le texte ci-dessus des mots appartenant à la même famille. Cherchez-en d'autres dans le dictionnaire.
9. Plusieurs des termes juridiques soulignés à l'exercice 1 possèdent un sens différent dans le français courant. Faites des phrases qui expliquent les 2 sens des mots suivants: *la cour, l'appel, l'arrêt, le cas, la règle, la partie*.
10. Remplissez les blancs avec les mots et syntagmes suivants: *d'appel, arrêts, la Cour de cassation, jugements, des magistrats, faire appel, tribunal, la loi, le raisonnement juridique*.
Les juridictions de premier degré rendent des Les parties ont le plus souvent la possibilité de devant la Cour d'appel et de se pourvoir en cassation devant Cette dernière ne vérifie que la correcte application de Les juridictions de deuxième degré rendent des Les juges et les procureurs s'appellent aussi La Cour a confirmé le jugement du de grande instance.
11. Faites correspondre à chaque mot ou syntagme de la colonne de gauche une définition de la colonne de droite!

Tribunal
Arrêt
Magistrat
Cour de cassation
Loi
Jurisprudence
Cour d'appel
Jugement
Litige
Cour d'assises

- juridiction qui juge des crimes
- disposition prise par le pouvoir législatif
- contestation donnant matière à procès
- juridiction qui juge, en droit, les pourvois formés contre les arrêts des cours d'appel et les jugements non susceptibles d'appel
- décision de justice émanant d'un tribunal (ne portant pas le nom de Cour)
- juridiction formée d'un ou de plusieurs magistrats qui jugent ensemble
- membre du personnel de l'ordre judiciaire ayant pour fonction de rendre la justice (*juge*) ou de requérir, au nom de l'Etat, l'application de la loi (*ministère [public]*)
- ensemble des décisions des juridictions sur une matière ou dans un pays, ensemble des principes juridiques qui s'en dégagent
- décision d'une cour souveraine ou de haute juridiction
- juridiction permanente du second degré, chargée de juger les appels formés contre les décisions rendues par les juridictions inférieures

12. Vrai ou faux?

- Les cours supérieures rendent des jugements.
- La loi est faite par le législateur.
- La Cour de cassation reprend le cas dans son ensemble.
- Le juge n'a aucun rôle dans l'élaboration des règles.
- En droit anglo-saxon, toute décision de justice est publiée officiellement.
- La jurisprudence vient à l'appui de la loi.

13. Mettez en français:

Judecătorul trebuie să participe la elaborarea unor reguli mai adaptate realităților sociale.

Jurisprudența este soluția adusă de un ansamblu de sentințe judecătorești date de curți și tribunale cu privire la o chestiune de drept. E felul în care judecătorii au aplicat și interpretat legea.

BIBLIOGRAPHIE:

1. Gérard Cornu, *Vocabulaire juridique*, 2007;
2. Galisson R., *Lexicologie et enseignement des langues*, Hachette, 2001;
3. Soignet, Michel, *Le français juridique*, Hachette, 2003;
4. <http://www.dictionnaire-juridique.com/france-judiciaire.php> - Dictionnaire de droit privé de Serge Braudo

REGLEMENTĂRI PROCEDURALE DE IMEDIATĂ APLICARE ADUSE CODULUI DE PROCEDURĂ CIVILĂ PRIN LEGEA NR. 202/2010

ADRIANA ILUȚ

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: lege, accelerarea soluționării proceselor, justiție, procedură, proces

ABSTRACT: *The reform of the civil procedure law is the result of the harmonization of the internal legislation with the communitarian regulations. In the present paper I annualized the latest modifications regarding the Civil Procedures code through Law 202/2010.*

INTRODUCERE

Intrarea în vigoare a Legii privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor nr. 202/2010¹ la data de 25.11.2010 reprezintă un veritabil mecanism necesar de eficientizare a actului de justiție. Acest act nou normativ promovează schimbări importante în abordarea normelor juridice care reglementează activitatea de judecată, de către instanțele judecătorești, a cauzelor privitoare la drepturi subiective și interese legitime a căror protecție sau valorificare se poate realiza numai pe calea justiției, precum și executarea silită a hotărârilor judecătorești și altor titluri executorii.

Oportunitatea modificărilor aduse relevă intenția clară a legiuitorului de a asigura o celeritate reală a procedurii și o eficiență sporită a acesteia.

CONȚINUT

Expunerea de față se constituie într-o sinteză asupra dispozițiilor legii privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, cu privire la aplicare lor în timp.

Este vorba de cele care se referă la modificări de imediată aplicare aduse Codului de Procedură Civilă.

Acestea privesc atât activitatea de judecată a instanțelor cât și executarea hotărârilor judecătorești, adică ambele faze ale procesului civil.

Ele rezultă din coroborarea conținutului dispozițiilor art. 725 Cod Procedură Civilă coroborat cu art. XXII din Legea 202/2010.

Astfel, conform art. 725 alin.(1) dispozițiile legii noi de procedură se aplică, din momentul intrării ei în vigoare și proceselor în curs de judecată începute sub legea veche, precum și executărilor silite începute sub acea lege. Potrivit alin.(2) procesele în curs de judecată la data schimbării competenței instanțelor legal investite vor continua să fie judecate de acele instanțe. În caz de casare cu trimitere spre rejudecare, dispozițiile legii noi privitoare la competență sunt pe deplin aplicabile. Aliniatul 2¹ prevede că în cazul în care instanța este desființată, dosarele se vor trimite din oficiu instanței competente, potrivit legii noi de procedură. Conform alin. (3) hotărârile pronunțate înainte de intrarea în vigoare a legii noi rămân supuse căilor de atac și termenelor prevăzute de legea sub care au fost pronunțate.

Pe de altă parte potrivit art. XXII din Legea 202/2010 alin. (1) procesele în materie civilă în curs de judecată la data schimbării, potrivit prevederilor prezentei legi, a competenței instanțelor legal investite vor continua să fie judecate de acele instanțe. În caz de desființare, anulare sau casare cu trimitere spre rejudecare, dispozițiile prezentei legi privitoare la competență sunt aplicabile.

Alin. (2) prevede că dispozițiile art. 20, art. 105 alin. 1, art. 129 alin. 5 și 5¹, art. 136, art. 158 alin. 3, art. 159, art. 159¹, art. 281², art. 297 alin. 1, art. 304 pct. 3, art. 312 alin. 6¹, art. 315 alin. 3¹ precum și ale art. 329 – 330⁷ din Codul de procedură civilă, republicat, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu cele aduse prin prezenta lege, se aplică numai proceselor, cererilor și sesizărilor privind recursul în interesul legii, începute, respectiv formulate după intrarea în vigoare a prezentei legi.

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 714/26.10.2010

Alin. (3) prevede că dispozițiile art. 373 alin. 1 din Codul de procedură civilă, republicat, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu cele aduse prin prezenta lege, se aplică numai executărilor silite începute după intrarea în vigoare a acesteia, iar conform alin.(4) în cazul litigiilor în materie comercială, aflate în procedura concilierii la data intrării în vigoare a prezentei legi, părțile pot conveni fie să continue această procedură, fie să recurgă la procedura medierii.

Din perspectiva coroborării celor două texte observăm că cea din urma reglementare reia prin aliniatul (1) reglementarea prevăzută de art. 725 alin.(2) Cod Procedură Civilă, adăugându-se la teza a doua situațiile de desființare sau anulare, nemenționate în reglementarea generală prevăzută de art. 725 alin.(2) Cod Procedură Civilă.

Textul nu este însă aplicabil, deoarece Legea 202/2010 nu prevede modificări ale normelor de competență din Codul de procedură civilă sau alte legi speciale².

Aliniatul (2) al art. XXII instituie o serie de derogări de la regula stabilită prin alin.(1) al art. 725 Cod Procedură Civilă, în sensul că, prin excepție, dispozițiile Codului de Procedură Civilă care privesc conflictul de competență (art. 20), nulitatea necondiționată atrasă de încălcarea normelor de procedură (art. 105 alin.1), rolul activ al instanței în ceea ce privește administrarea probelor (art.129 alin.5) decăderea în cazul neinvocării în termen a excepțiilor de procedură (art. 136), regimul juridic al hotărârii prin care instanța își declină competența (art. 158 alin.3), clasificarea regulilor de competență absolută, respectiv relativă, și regimul juridic al excepției de necompetență, verificarea din oficiu a competenței (art. 159), regula conform căreia îndreptarea erorilor materiale, lămurirea dispozitivului, înlăturarea dispozițiilor potrivnice și completarea hotărârii nu pot constitui motive de apel sau recurs (art. 281), evocarea fondului de către instanța de apel, anularea hotărârii primei instanțe, cazurile în care se poate dispune trimiterea spre rejudecare (art. 297 alin.1), motivul de recurs referitor la necompetența absolută a instanței (art. 304 pct. 3), regula conform căreia se poate dispune casarea cu trimitere o singură dată în cursul procesului (art. 312 alin.6), posibilitatea administrării de către instanța de recurs a oricărui mijloc de dovadă după casarea cu reținere (art. 315 alin. 3), reglementarea procedurii recursului în interesul legii (art. 329, 330), nu se aplică decât în cazul în care sesizarea instanței s-a realizat după data intrării în vigoare a Legii 202/2010 respectiv 25 noiembrie 2010.

În toate celelalte cazuri textele de lege care cuprind modificări ale dispozițiilor în materie procedurală din Codul de Procedură Civilă sau din legi speciale precum și cele care introduc noi reglementări procedurale sunt de imediată aplicare, adică produc efecte și în cauzele sau executările silite începute după intrarea în vigoare a legii.

Acestea sunt: reglementarea competenței și regimul juridic al hotărârilor pronunțate în cauze având ca obiect plata unei sume de bani întemeiate pe un drept de creanță, cu valoare mai mică sau egală cu 2000 lei (art.1¹), dispoziții referitoare la strămutare (art.40²), dispoziții referitoare la completarea cererii de chemare în judecată cu date de contact (art. 82 alin.1³), citațiile și comunicarea actelor de procedură (art. 86¹, indice 2 alin.1, art. 88 alin.1 pct 5), dispoziții referitoare la amenzi judiciare și despăgubiri (art. 108¹), excepția neîndeplinirii procedurii prealabile (art. 109¹ alin. 2 și 3), indicarea datelor de indentificare a părților și mijloacele de comunicare (art. 112 pct. 1 și 2 și ultima teză a pct. 5 corelat cu art. 132¹), dispoziții referitoare la cuprinsul întâmpinării (art. 115¹ corelat cu art. 132¹ alin.2), obligația instanței de a încerca împăcarea părților (art. 131¹), comunicarea citației (art. 153¹ alin.1), reglementarea privind audierea preliminară efectuării expertizei propriu-zise prin specialiști (art. 201² alin.1³), hotărâri care nu sunt supuse apelului (art.282¹alin. 1³), hotărâri nesupuse recursului (299 alin.1³), dispoziții referitoare la sesizarea organului de executare (art.372 și urm. și art. 373 alin. 1), dispoziții referitoare la obligația executorului judecătoresc de a trimite instanței dosarul de executare în cazul formulării unei contestații la executare(art. 402 alin.1²), reglementarea privind predarea silită a bunurilor imobile, evacuări (art.578¹ alin.1), reglementarea divorțului (art. 613¹ alin.1, art.614¹ alin1) și în sfârșit, dispoziții referitoare la soluționarea prin mediere, conciliere în materie comercială a cauzelor evaluabile în bani (art. 720¹, alin.1²).

Deși majoritatea modificărilor de aplicare imediată corespund scopului legii, acela de accelerare a actului de justiție și nu comportă discuții în materialitatea lor, totuși considerăm că, în formularea anumitor modificări, respectiv cele referitoare la competența cauzelor având ca obiect plata unei sume de bani întemeiate pe un drept de creanță, cu valoare mai mică sau egală cu 2000 lei precum și modificările cu

privire la strămutare, legiuitorul a permis apariția unor inadvertențe care, de lege ferenda, s-ar impune corectate.

Astfel, în ce privește reglementarea competenței și regimul juridic al hotărârilor pronunțate în cauze având ca obiect plata unei sume de bani întemeiate pe un drept de creanță, cu valoare mai mică sau egală cu 2000 lei, în baza art.1 pct. 1¹, acestea sunt de competența, ca primă și ultimă instanță a judecătoriei.

Din economia textului legal rezultă că fac obiect al acestei reglementări doar cererile care au ca obiect plata unei sume de bani, nu toate cererile evaluabile în bani și doar în cazul în care pretenția este întemeiată pe un drept de creanță.

S-a arătat, în acest sens, în jurisprudență³, că rezultă *per a contrario* că nu fac obiectul acestei reglementări cererile întemeiate pe un drept real, chiar dacă valoarea bunului este mai mică sau egală cu 2000 lei și nici cererile având ca obiect constatarea nulității, anularea, rezilierea sau rezoluțiunea unui act juridic, chiar dacă valoarea prestației caracteristice a acestuia este mai mică sau egală cu 2000 lei, deoarece aceste cereri nu sunt întemeiate pe un drept de creanță.

Pe de altă parte, nu are relevanță dacă respectivul drept de creanță intră în conținutul raportului juridic dedus judecății, fiind născut dintr-un act juridic, izvorât dintr-un fapt juridic sau datorat cu titlu de despăgubire pentru bunul pierdut sau pierit, deoarece și în astfel de situații vorbim de un drept de creanță, nu despre un drept real.

Problema de interpretare care se ridică din formularea articolului 1 pct.1¹ este aceea de a ști dacă ea se aplică și altor categorii de litigii care, chiar dacă sunt întemeiate pe un drept de creanță, iar valoarea obiectului este mai mică sau egală cu 2000 lei, sunt de competența tribunalului, potrivit legilor speciale, cum este cazul litigiilor de muncă sau al celor de contencios administrativ.

Din formularea noului text, s-ar putea trage concluzia că ele se aplică tuturor cererilor formulate în temeiul unui drept de creanță, având ca obiect o plată mai mică sau egală cu 2000 lei, nu doar celor civile sau comerciale.

Cu toate acestea, considerăm că, deși formularea noului articol este lacunară, intenția legiuitorului nu a fost de a aduce în competența judecătoriei cauze care, prin legi speciale sunt de competența tribunalului, ci a fost aceea de a limita posibilitatea exercitării căilor de atac cu privire la cauze cu o valoare redusă, care au fost de competența judecătoriei și anterior modificării.

În ce privește modificarea dispozițiilor referitoare la strămutare, acestea constau în introducerea art.40² alin.(1) conform căruia strămutarea pricinii nu poate fi cerută din nou pentru același motiv, în afară de cazul în care noua cerere se întemeiază pe împrejurări necunoscute la data soluționării cererii anterioare sau ivite după soluționarea acesteia. Alin.(2) prevede că cererea de strămutare a cauzei introdusă cu nerespectarea prevederilor alin.(1) este inadmisibilă.

Scopul acestei modificări este acela de a limita cazurile în care cererea de strămutare este formulată în scop șicanator, cu intenția de a tergiversa judecata.

Noua formulare trebuie înțeleasă în sensul că o nouă cerere de strămutare nu poate fi formulată, dacă se întemeiază pe aceleași motive sau dacă motivele pe care se întemeiază existau și erau cunoscute de partea care a formulat cererea prima dată.

În practică, instanța investită cu judecarea celei de a doua cereri de strămutare va examina din oficiu prin atașarea primului dosar, dacă motivele de strămutare au mai fost valorificate printr-o altă cerere de strămutare. Dacă nu au mai fost valorificate într-o cerere anterioară, partea în contra căreia se solicită strămutarea va putea invoca excepția de inadmisibilitate dacă dovedește că aceste motive existau și la data formulării primei cereri și că erau cunoscute de partea potrivnică.

Această excepție nu poate fi ridicată din oficiu de către instanță decât dacă din probele existente la dosar ar reieși că motivele invocate existau și la data formulării primei cereri și că erau cunoscute și de partea potrivnică.

CONCLUZII

Din analiza modificărilor Codului de procedură civilă introduse prin Legea 202/2010 rezultă că acestea corespund, în mare măsură scopului pentru care această lege a fost creată, respectiv accelerarea soluționării proceselor, însă evaluarea lor reală, atât din punct de vedere al oportunității lor cât și din punctul de vedere al capacității sistemului judiciar de a le pune în aplicare se va realiza, în practică, pe baza examinării rezultatelor, al progreselor ce vor fi obținute în actul de înfăptuire al justiției.

3 A se vedea, în acest sens, D. Atasiei, H. Țiț, *op. cit.*, pag. 2, 3

² A se vedea Daniel Atasiei, Horia Țiț, *Mica Reformă în Justiție*, Legea nr. 202/2010 comentată, Editura Hamangiu, București, 2010, pag.369

BIBLIOGRAFIE:

1. D. Atasiei, H. Țiț, *Mica Reformă în Justiție, Legea nr. 202/2010 comentată*, Ed. Hamangiu, București, 2010.
2. *Legea 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor*, Monitorul Oficial al României nr. 714/26.10.2010

SISTEMUL MANAGEMENTULUI CALITĂȚII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC

ADRIAN MARIAN

Universitatea "Bogdan Vodă", Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: serviciu public, calitate, managementul calității, sistemul managementului calității, acreditare.

ABSTRACT: La mise en œuvre de la notion et l'importance de l'assurance qualité dans l'enseignement roumain ont été imposées en particulier à la veille de et immédiatement après la Roumanie à l'Union européenne. Normalisation généralisée et l'imposition de nouveaux concepts tels que la gestion de la qualité, gestion de la qualité totale ont fait de grands progrès et les succès enregistrés en dépit des discussions et un défi découle d'une situation de crise et plus l'échec social général. Ainsi, les institutions qui ARACIS ARACIP, exigences et aux préoccupations des établissements d'enseignement pour l'accréditation, pratiques de la transition à un système de gestion de la qualité ont tendance à devenir assez courant dans l'enseignement roumain.

1. Introducere. Învățământul ca serviciu public. De la sensul lexical al expresiei de „acțiune, faptul de a servi, de a sluji; muncă prestată în folosul sau interesul cuiva”¹ la domeniul serviciilor din terțiarul diviziunilor economice este o distanță care în timp, a făcut loc multor teorii și interpretări, adeseori legate și de evoluția istorică.

Specificățiile asociate termenului de unii specialiști² ar cuprinde:

- „service industry” – referindu-se la organizațiile, cu activitate intangibilă sau nestocabilă;
- „service products” – reprezentat de rezultatul industriei serviciilor, dar și al altor sectoare economice;
- „service functions” – activități la nivelul economiei sau în afara acesteia.

Depășind granițele teoriei economice și concentrându-ne asupra valorii de întrebuințare „a serviciului”, serviciile publice sunt definite ca activități utile, destinate satisfacerii unor nevoi sociale.³

Termenul de serviciu public este utilizat atât în sens de organizație, de organism social, cât și în sens funcțional, de activitate desfășurată⁴. Pe parcursul timpului, noțiunea de serviciu public a cunoscut o evoluție sinuoasă.

Funcția educativă este în sens general considerată serviciu public. Această funcție a fost, din punct de vedere istoric, în cea mai mare parte a țărilor europene, un obiect de litigiu între puterea politică și cea religioasă. Doar târziu, în special după Revoluția franceză, puterea politică a reușit să acapareze/asigure preponderent această funcție.

2. Ce este calitatea în servicii și în învățământ? Sistemul managementului calității

„Totalitatea însușirilor și laturilor esențiale în virtutea cărora un lucru este ceea ce este deosebindu-se de celelalte”⁵ adică termenul de calitate este temeinic tratat în standardele internaționale. Astfel,

¹ *** Dictionarul Explicativ al Limbii Române, Editura Academiei, 1975, p.854

² Matei L. *Management Public*, Ed. Economică, București, 2001, p.107

³ Nusbaumer J., *Les services, nouvelle donné de l'économie*, Ed. Economica, Paris, 1984, p. 4.

⁴ Alexandru I., *Administrația publică. Teorii. Realități. Perspective*, Ed. Lumina Lex, 1999, București, p. 290.

⁵ *** Dictionarul Explicativ al Limbii Române, Editura Academiei, 1975, p.854

standardul ISO 8402 definește calitatea ca reprezentând "ansamblul caracteristicilor unei entități, care îi conferă aptitudinea de a satisface nevoile exprimate sau implicite"

Conform acestei definiții:

- calitatea nu este exprimată printr-o singură caracteristică, ci printr-un ansamblu de caracteristici;
- calitatea nu este de sine stătătoare, ea există numai în relația cu nevoile clienților;
- calitatea este o variabilă continuă și nu discretă;
- prin calitate trebuie satisfăcute nu numai nevoile exprimate, dar și cele implicite.

În situații contractuale, sau în cazul "domeniului reglementat" (ca de exemplu, domeniul securității nucleare), necesitățile sunt specificate, în alte situații trebuie identificate și definite nevoile implicite. În legătură cu această definiție a calității, în standarde sunt făcute o serie de precizări de ordin terminologic.

De exemplu, pot fi utilizați următorii termeni:

- calitate relativă ("relative quality"), atunci când entitățile sunt clasificate în funcție de gradul lor de excelență sau în sens comparativ;
- nivelul calității ("quality level"), într-un sens cantitativ;
- măsura calității ("quality measure"), atunci când sunt efectuate evaluări tehnice precise.

O importanță deosebită se acordă definirii cerințelor societății referitoare la calitate. Acestea reprezintă obligații ce decurg din legi, regulamente, reguli, coduri, statute etc., și ele vizează, în principal, protecția vieții, sănătății persoanelor și a mediului înconjurător, valorificarea, corespunzătoare a resurselor naturale, conservarea energiei.

Actul normativ din țara noastră care conține prevederile referitoare la calitatea în învățământ este **Ordonanța 75/2005, aprobată prin Legea 87/2006.**

Cerințele pentru calitate ("requirements for quality")⁶ sunt definite ca reprezentând expresii ale nevoilor, sau traducerea lor într-un ansamblu de cerințe, privind caracteristicile unei entități, exprimate în termeni cantitativi sau calitativi, pentru a face posibilă realizarea și examinarea entității respective.

Cerințele pentru calitate se referă, în egală măsură, la cerințele pieței (ale clientului extern), cele contractuale, cerințele interne ale instituției și cerințele societății.

Caracteristicile calității serviciilor. Operaționalizarea conceptului de calitate a serviciilor, în relație cu nevoile utilizatorilor, se realizează prin intermediul caracteristicilor calității.

Juran subliniază în acest sens că "fundamentul pe care este construită calitatea îl constituie caracteristicile calității". El definește caracteristicile calității ca reprezentând "orice dimensiune, proprietate chimică sau organoleptică (de exemplu gust, miros etc.), care conferă produsului atributul de a fi corespunzător pentru utilizare. Alte caracteristici sunt durată de serviciu, fiabilitatea, mentenabilitatea"⁷.

• **Asigurarea calității. Managementul calității în educație.** Calitatea unei instituții de învățământ (*calitatea organizațională*) este determinată de *calitatea proceselor* și de *calitatea serviciilor educaționale* oferite. Multe opinii afirmă că obiectivele sistemelor educaționale constau în *descoperirea, conservarea, transmiterea și aplicarea cunoștințelor științifice*. Punerea în practică a unei strategii orientate spre calitate se realizează prin managementul calității.

În accepțiunea ISO, managementul calității reprezintă: „Ansamblul activităților funcției generale de management, care determină politica în domeniul calității, obiectivele și responsabilitățile, și care se implementează în cadrul sistemului calității prin mijloace cum ar fi planificarea calității, controlul calității, asigurarea calității și îmbunătățirea calității.

Managementul calității constă în implementarea unui sistem al calității prin:

- planificarea calității;
- controlul calității;
- asigurarea calității;
- îmbunătățirea calității.

⁶ Standardul SR ISO 9004-2:1994, *Managementul calității și elemente ale sistemului calității. Partea a 2-a: Ghid pentru servicii*, p.9;

⁷ Juran, J.M., *Calitatea produselor*, Editura Tehnica, București 1973, p.34;

Sistemul calității unei instituții de învățământ reprezintă conform standardelor un ansamblu de structuri organizatorice, de procese și resurse pentru implementarea managementului calității.

El presupune:

- politică orientată spre client;
- structură organizatorică adecvată;
- documentație suficientă;
- un sistem informațional care să permită detectarea disfuncționalităților.

Existența unui sistem de management al calității (en. *Quality Management Sistem, QMS*) într-o organizație este confirmată:

- prin ansamblul normelor documentate și
- prin dovezile de bună practică rezultate ca aplicare a acestor norme.

Cele trei elemente fundamentale ale unui QMS sunt:

- documente care descriu ce se face în organizație pentru a identifica și satisface cerințele clientului;
- un proces sistematic de audit, astfel încât să fie posibilă verificarea faptului că sistemul funcționează așa cum e scris în documente;
- înregistrări cu care se demonstrează că sistemul funcționează conform planului de calitate.

Evaluarea calității. Evaluarea înseamnă definirea de criterii. În definirea acestora trebuie ținut cont de factorii ce determină aceste criterii, unicitatea, dar și specificitatea lor, în funcție de caracteristicile fiecărei instituții de învățământ.

În marea majoritate a țărilor se evaluează două lucruri:

- procesul instructiv-educativ - adică modul în care se pune în aplicare efectiv strategia educativă a școlii;
- produsele, adică nivelul atins de elevi, după 1990.

Evaluarea procesului didactic conține diferite fațete, respectiv:

- funcțiile de predare și învățare care pun problema evaluării activității efective a educatorilor la curs (nici o țară nu utilizează vizita în clasă atunci când se pune problema evaluării activității didactice a școlii),
- evaluarea poate lua în considerare criterii de orientare și de susținere a elevilor,
- relația școlii cu comunitatea,
- climatul din școală - cel care arată gradul în care participanții la actul educativ sunt atașați culturii organizaționale proprii (daca ea există).

Analizând acest aspect al nivelului de exigență al criteriilor de evaluare se observă că în multe țări europene dintre cele supuse analizei, atunci când nivelul de exigență este ridicat, criteriile de evaluare sunt foarte precise; în rest, se lasă o marjă de manevră evaluatorului.

În ceea ce privește cunoștințele și competențele elevilor există două modalități de abordare:

1. utilizarea unui nivel de evaluare identic pentru toți (definit în termeni de performanță medie) - denumit și definit ca fiind „*cadru național de evaluare*”.

2. definirea unui nivel de evaluare articulat pe caracteristici specifice, determinate acele particularități în structura populației din care provin elevii ce frecventează școala (aceasta opțiune permite să se țină cont de situația specifică școlilor frecventate de elevi ce provin din medii defavorizate).

Utilizarea produsului evaluării Problema evaluării (interne sau externe) nu e procedura de evaluare în sine, ci modul în care sunt utilizate rezultatele, produsul activității.

Existența unui „Sistem național de management al calității în învățământul preuniversitar românesc” este practic statuată odată cu O.U.G 75/12.07.2005 aprobată cu completări și modificări prin „Legea nr. 87/13.04.2006” privind „aprobarea Ordonanței de Urgență 75/2005 privind Asigurarea calității educației”.

Aceasta pune bazele legislative necesare implementării unui sistem de management al calității în întreg sistemul educațional românesc, iar prin conținutul său și prin maniera de abordare a conceptelor și conținuturilor se dovedește a fi o lege europeană, deschisă și permisivă. Ea introduce și definește o serie de termeni, concepte și noțiuni, respectiv:

Organizație furnizoare de educație - Instituție de învățământ, alte persoane juridice care, potrivit statutului, desfășoară activități de învățământ pe bază de programe legal autorizate, de formare inițială și continuă.

Beneficiari direcți ai educației - Preșcolarii, elevii, studenții, persoanele adulte cuprinse într-o formă de educație.

Beneficiari indirecti ai educației - Angajatorii, angajații, familiile beneficiarilor direcți, întreaga societate.

Cadrul național al calificărilor - Cuprinde în mod progresiv și corelat, gradele, diplomele sau certificatele de studiu care atestă nivelurile distincte de calificare;

Calitatea educației - Ansamblu de caracteristici ale unui program de studiu și ale furnizorului acestuia, prin care sunt îndeplinite așteptările beneficiarilor și standardele de calitate.

Acreditarea - Parte a asigurării calității prin care se certifică respectarea standardelor pentru funcționare.

Asigurarea calității educației - este centrată pe rezultate; rezultatele se exprimă în cunoștințe, competențe, valori, atitudini.

Componentele metodologiei de asigurare a calității în educație sunt:

✓ criteriile, standardele și standardele de referință, indicatorii de performanță, calificările

Legea definește componentele metodologiei de asigurare a calității în educație astfel:

■ **Criteriu** - Aspect fundamental de organizare și funcționare a unei organizații furnizoare de educație.

■ **Standard** - Descrierea cerințelor formulate în termeni de reguli sau rezultate, care definesc nivelul minim obligatoriu de realizare a unei activități în educație.

■ **Standard de referință** - Descrierea cerințelor care definesc un nivel optim de realizare a unei activități în educație.

■ **Indicator de performanță** - Instrument de măsurare a gradului de realizare a unei activități, prin raportare la standarde, respectiv standarde de referință

■ **Calificare** - Rezultatul învățării, obținut prin parcurgerea și finalizarea unui program de studii profesionale sau universitare.

Domeniile referitoare la asigurarea calității, introduse și definite prin lege sunt:

✓ Capacitate instituțională

✓ Eficacitate educațională

✓ Managementul calității

Fiecărui domeniu îi corespund următoarele criterii, respectiv:

A. Capacitate instituțională:

➤ Structuri instituționale, administrative și manageriale

➤ Baza materială

➤ Resurse umane

B. Eficacitate educațională:

■ Conținutul programelor de studiu

■ Rezultatele învățării

■ Activitatea de cercetare / metodică

■ Activitatea financiară

C. Managementul calității:

✓ Strategii și proceduri pentru asigurarea calității

✓ Proceduri privind inițierea, monitorizarea și revizuirea periodică a programelor și activităților desfășurate

✓ Proceduri de evaluare a rezultatelor învățării

✓ Proceduri de evaluare a calității corpului profesoral

✓ Accesibilitatea resurselor adecvate învățării

✓ Bază de date actualizată, referitoare la asigurarea internă a calității

✓ Transparența informațiilor - programe, certificate, diplome, calificări

Funcționalitatea structurilor de asigurare a calității Conform legii, procesele de asigurare a calității în educație sunt:

➤ Planificarea și realizarea efectivă a rezultatelor așteptate ale învățării.

➤ Monitorizarea rezultatelor.

➤ Evaluarea internă a rezultatelor.

➤ Evaluarea externă a rezultatelor.

Evaluarea internă

Asigurarea internă a calității educației reprezintă strategia privind evaluarea și asigurarea calității, elaborată și adoptată de organizația furnizoare de educație și implică și înființarea și funcționarea, în baza unui regulament propriu, a comisiei pentru evaluarea și asigurarea calității (CEAC) la nivelul fiecărei organizații furnizoare de educație.

Evaluarea externă a calității se realizează de:

✓ A.R.A.C.I.S. - Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior

✓ A.R.A.C.I.P. - Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar

Scopul evaluării externe:

➤ Să ateste capacitatea organizațiilor furnizoare de educație de a îndeplini așteptările beneficiarilor, precum și standardele de calitate.

➤ Să asigure protecția beneficiarilor direcți și indirecti de programe de studiu, prin producerea și diseminarea de informații despre calitatea educației.

➤ Să propună Ministerului Educației și Cercetării, Tineretului și Sportului politici și strategii de permanentă ameliorare a calității învățământului preuniversitar.

Procesul de acreditare presupune parcurgerea a două etape succesive:

1. autorizarea de funcționare provizorie;

2. acreditarea.

Procedura de acreditare cuprinde următoarele activități:

a) furnizorul de educație autorizat să funcționeze provizoriu elaborează un raport de evaluare internă, folosind ca termeni de referință standardele specifice etapei de acreditare;

b) raportul de evaluare internă se depune la departamentul de acreditare al agenției de asigurare a calității împreună cu o cerere de declanșare a procedurii de evaluare externă și de acreditare;

c) termenul de depunere a cererii în vederea acreditării este de 2 ani de la data absolvirii primei promoții, sub sancțiunea ridicării autorizației de funcționare provizorie;

d) departamentul de acreditare numește o comisie de experți în evaluare și acreditare care analizează raportul de evaluare internă, verifică prin vizite la instituția solicitantă îndeplinirea standardelor referitoare la domeniile și criteriile prevăzute la art. 10 și elaborează propriul raport de evaluare;

e) departamentul de acreditare al agenției de asigurare a calității validează raportul experților prin verificarea respectării metodologiei de evaluare externă, iar agenția propune Ministerului Educației și Cercetării acreditarea sau, după caz, neacreditarea instituției solicitante;

f) pentru furnizorii de educație de nivel preuniversitar, acreditarea acestora se acordă prin ordin al ministrului educației și cercetării, pe baza avizului A.R.A.C.I.P.;

g) pentru furnizorii de educație de învățământ superior, acreditarea instituțiilor se face prin lege, promovată de Guvern, la inițiativa Ministerului Educației și Cercetării, pe baza avizului A.R.A.C.I.S.

Punerea în aplicare a conceptului de sistem al calității și importanța asigurării calității educației în România au fost impuse, în conexiune cu intrarea României în Uniunea Europeană. Introducerea standardizării pe scară largă și impunerea de noi concepte, cum ar fi management al calității, managementul calității totale au făcut progrese mari și succese în ciuda discuțiilor și uneori contestărilor venind poate și dintr-o situație de criză generală și insatisfacție socială mai largă. Astfel, instituții ca ARACIS, ARACIP, practicile de acreditare, tranziția la un sistem de management al calității tind să devină destul de comune în învățământul românesc.

Reforma învățământului românesc, în elementele de structură, de conținut și în forme devine și rămâne din păcate astfel, o prioritate națională. De altfel, împărtășim părerea că valorile perene ale școlii românești ar trebuie să constituie temelia pe care se poate clădi valoarea europeană a școlilor din România.

Eficiența și calitatea în educație sunt considerate, în toate documentele europene, drept *premii fundamentale* ale coeziunii sociale, ale cetățeniei active, ale creșterii economice și ale dezvoltării umane, în vederea tranziției spre o societate a cunoașterii.

BIBLIOGRAFIE:

1. I. Alexandru, *Administrația publică. Teorii. Realități. Perspective*. Ed. Lumina Lex, București, 1999.
2. J.M. Juran, *Calitatea produselor*, Ed. Tehnică, București, 1973.
3. L. Matei, *Management Public*, Ed. Economică, București, 2001.
4. J. Nusbaumer, *Les services, nouvelle donne de l'économie*, Ed. Economica, Paris, 1984.

5. Dictionarul Explicativ al Limbii Romane, Editura Academiei, 1975.
6. http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.trame
7. „Managementul calității și ierarhizarea universităților românești”, Colecția: Programul PHARE UNIVERSITAS 2000, Ed. Paideia, București, 2000.
8. Standardul SR ISO 8402:1995, *Managementul calității și asigurarea calității-Vocabular*.
9. Standardul SR ISO 9004-2:1994, *Managementul calității și elemente ale sistemului calității. Partea a 2-a: Ghid pentru servicii*.

OBIECTUL INFRAȚIUNII DE INCEST

MARIANA NARCISA RADU

Universitatea „Bogdan Vodă”, Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: incest, infracțiune, obiect juridic, obiect material

RÉSUMÉ: Dans la littérature juridique de spécialité, l'analyse de l'objet de l'infraction d'inceste a donné naissance à de nombreuses opinions. L'auteur présente dans cette étude les théories formulées concernant tant l'objet juridique de l'infraction d'inceste que l'objet matériel, exprimant, en même temps, ses propres opinions argumentées.

§1. Obiectul juridic

În Codul penal actual infracțiunea de incest este reglementată în Titlul II, Cap. III, intitulat „Infracțiuni privitoare la viața sexuală”, în art. 203, fiind ultima din grupul infracțiunilor privitoare la viața sexuală.

Dorind să ocrotească specia umană de pericolul degenerării precum și normele morale ce stau la baza familiei, legiuitorul a incriminat incestul, stabilind că raportul sexual între rude în linie directă sau între frați și surori se pedepsește.

Definirea obiectului juridic al infracțiunii a dat naștere în doctrină mai multor opinii.

Conform unei prime opinii, obiectul juridic special al infracțiunii de incest îl constituie „fondul biologic al membrilor societății și aspectul moral al raporturilor sexuale”¹.

Alți autori² arată că acesta este reprezentat de relațiile sociale referitoare la viața sexuală, normala desfășurare a acesteia, din punct de vedere fiziologic și moral.

Considerăm că obiectul juridic al infracțiunii nu poate fi reprezentat de relațiile sociale, deoarece acțiunea sau inacțiunea omului pentru a fi considerată periculoasă, trebuie să aducă atingere uneia din valorile ocrotite prin normele dreptului penal și arătate în art. 1 Cod penal iar nu relațiilor sociale³. Este adevărat, însă, că aceste valori sunt ocrotite în cadrul unor relații sociale istoricește determinate, dar asta nu înseamnă că aceste relații sunt cele vătămate prin acțiunea (inacțiunea periculoasă), ci vătămate sunt valorile ocrotite în cadrul relațiilor sociale respective⁴.

¹ M. Basarab, L. Moldovan, V. Suian, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Cluj-Napoca, „Universitatea Cluj”, Facultatea de Drept, 1985, p. 168; I. Vasiliu, *Drept penal - partea specială*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2003, p. 193

² A se vedea V. Cioclei, *Viață sexuală și politică penală*, București, Ed. Holding Reporter, 1994, p. 116; V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. M. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal român, vol. III*, ed. a II-a, București, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, 2003, p. 374; T. Vasiliu, D. Pavel, G. Antoniu, D. Lucinescu, V. Papadopol, V. Rămureanu, *Codul penal al R.S.R., comentat și adnotat, Partea specială*, vol. I., București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 233; G. Diaconescu, *Infrațiunile în Codul penal român*, vol. I, București, Ed. Oscar Print, 1997, p. 333; V. Dobrinioiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, București, Ed. Lumina Lex, 2004, p. 190; H. Diaconescu, *Cu privire la absorbirea infracțiunii de incest în infracțiunea de viol calificat prevăzută și pedepsită de art. 197 alin. 2 lit. b¹ din Codul penal*, în „Dreptul” nr. 10/2003, p. 195, V. Pașca, în *Codul penal comentat*, Vol. II, Partea specială, București, Ed. Hamangiu, 2008, p. 316

³ Aspecte privind conceptul de obiect juridic al infracțiunii a se vedea în V. Drăghici, *Obiectul juridic al infracțiunii*, Revista de Drept Penal nr. 4/2002, p. 55-61. De exp., potrivit acestuia, în doctrina penală italiană pentru a defini obiectul juridic al infracțiunii se operează cu noțiunea „de bun sau interes, ocrotit de norma penală împotriva acțiunii (inacțiunii) susceptibile să le pună în pericol ori să le lezeze”.

⁴ M. Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ed. a IV-a, București, Ed. Lumina Lex, 2002, p. 157-158

Într-o altă opinie⁵, infracțiunea de incest are un obiect juridic complex, care cuprinde, ca obiect principal, relațiile privitoare la moralitatea vieții sexuale, iar, ca obiect secundar, relațiile de familie privitoare la sănătatea morală și biologică a familiei. Având în vedere că, în doctrină⁶, s-a afirmat că obiectul juridic complex este format din cel puțin două valori diferite, ocrotite prin aceeași normă penală, care trebuie lezate prin acțiuni separate pentru ca infracțiunea să se consume, considerăm că infracțiunea de incest nu are un obiect juridic complex. Este adevărat că, prin săvârșirea raportului sexual între rude în linie directă sau între frați și surori, sunt lezate atât valorile privitoare la moralitatea vieții sexuale cât și cele privind fondul biologic al membrilor societății, dar vătămarea lor are loc printr-o singură acțiune.

Potrivit unei alte opinii⁷ situarea incestului în categoria infracțiunilor contra persoanei este lipsită de sens, libertatea fizică sau psihică a persoanei nefiind atinsă nici *in abstracto*, nici *in concreto*, incestul fiind potrivit autorului acestei opinii „o infracțiune care aduce atingere moralei societății în general, și, în special, relațiilor din cadrul familiei, nucleul de bază al colectivității”, făcând și o propunere *de lege ferenda* în acest sens.

În opinia noastră, obiectul juridic special al infracțiunii de incest, așa cum este reglementată în prezent, este constituit din fondul biologic al membrilor societății și din moralitatea raporturilor sexuale, raliindu-ne în acest fel primei opinii prezentate.

Prin incriminarea incestului s-a impus tuturor persoanelor să se abțină de la practicarea de raporturi sexuale cu rude în linie directă precum și între frați și surori, în acest fel raporturile sexuale fiind permise numai între persoane aflate în afara relațiilor de rudenie amintite. Prin interzicerea practicării lor se protejează atât moralitatea acestor raporturi cât și fondul biologic al membrilor societății. Ocrotirea fondului biologic al membrilor societății se circumscrie ideii, care străbate istoria prohibirii incestului, conform căreia copiii născuți din relații consangvine riscă să aibă grave deficiențe fizice sau psihice, ducând, într-un final, la degenerarea speciei umane⁸.

§2. Obiectul material

Obiectul material al infracțiunii, în general, a fost definit în doctrină ca reprezentând bunul împotriva căruia se îndreaptă nemijlocit acțiunea sau inacțiunea și care poate fi vătămat în integritatea sa ori pus în pericol prin aceasta⁹.

În ceea ce privește existența obiectului material al infracțiunii de incest au fost exprimate în doctrină mai multe opinii. Astfel, unii autori, în analizele pe care le-au făcut cu privire la infracțiunea de incest, nu au abordat și obiectul material al acesteia, lăsând astfel să se întrevadă că infracțiunea de incest nu are obiect material sau au afirmat că această infracțiune nu are obiect material¹⁰.

Conform unei alte opinii¹¹ infracțiunea de incest are ca obiect material corpul persoanei cu rol pasiv, deoarece asupra acesteia se exercită nemijlocit acțiunea incriminată¹². Această ultimă afirmație a fost criticată în doctrină, autorul¹³ criticii neînțelegând de ce apare afectat, din punct de vedere biologic, doar corpul femeii, iar nu și cel al bărbatului, care în egală măsură contribuie la realizarea raportului sexual și,

⁵ A se vedea. O. A. Stoica, *Drept penal. Partea specială*, București, Ed. Științifică și Pedagogică, 1976, p. 133; Ionaș Al., *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Brașov, Ed. Romprint, 2005, p. 172; S. Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Sfera Juridică, 2007, p. 174; M. A. Hotca, *Codul penal. Comentarii și explicații*, București, Ed. C.H. Beck, 2007, p. 1101

⁶ A se vedea M. Basarab, *op. cit.*, p. 161

⁷ D. Nițu, *Perversiunea sexuală, corupția sexuală și incestul. Infracțiuni contra persoanei sau contra moralei?*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Iurisprudentia, nr. 1-2/2004, p. 26.

⁸ A se vedea G. Lopez, *Violențele sexuale asupra copiilor*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001, p. 19; V. Cioclei, *op. cit.*, p. 120

⁹ A se vedea F. Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, București, Ed. Rosetti, 2003, p. 315; G. Mateuț, *Drept penal special*, Vol. I, București, Ed. Lumina Lex, 1999, p. 22; M. Basarab, *op. cit.*, p. 163

¹⁰ A se vedea V. Dongoroz, ș. a., *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 374-375; T. Vasili, ș. a., *op. cit.*, p. 233; M. Basarab, L. Moldovan, V. Suian, *op. cit.*, p. 168; O. A. Stoica, *op. cit.*, p. 133; V. Cioclei, *Drept penal. Partea Specială. Infracțiuni contra persoanei*, București, Ed. Universul Juridic, 2007, p. 228; G. Nistoreanu, A. Boroi, I. Molnar, V. Dobrinioiu, I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, București, Ed. Europa Nova, 1997, p. 181-182; Al. Ionaș, *op. cit.*, p. 172

¹¹ A se vedea T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ed. a 5-a revizuită și actualizată, București, Ed. Hamangiu, 2011, p. 155

¹² Idem

¹³ A se vedea G. Diaconescu, *op. cit.*, p. 333

totodată, la procrearea copilului tarat biologic. Având în vedere faptul că infracțiunea de incest presupune un raport sexual ce implică participarea a două persoane nu vedem care ar fi criteriul conform căruia se poate afirma că una dintre ele are rolul pasiv și cealaltă rolul activ.

Într-o altă opinie se arată că în cazul incestului non-violent corpul celor doi parteneri care au consimțit la întreținerea raportului sexual constituie obiect material al infracțiunii¹⁴.

În fine, alți autori consideră că opinia, conform căreia obiectul material îl constituie corpul persoanei de sex feminin, corespunde parțial principiilor dreptului penal, deoarece corpul persoanei de sex feminin, constituie, într-adevăr, obiect material al infracțiunii, în condițiile în care aceasta a participat involuntar ori cu nevinovăție la raporturile incestuoase¹⁵. Există asemenea situații atunci când persoana de sex feminin, rudă în linie directă sau soră, este constrânsă, fizic sau psihic, să întrețină un asemenea raport sau atunci când persoana de sex feminin este o minoră care își dă consimțământul la raport sexual datorită abuzului autorului de calitate pe care o are în raport cu aceasta.

După părerea noastră, trebuie să facem distincție între două situații și anume: situația în care raportul sexual se realizează între două persoane adulte, cu consimțământul acestora, și situația în care raportul sexual se realizează prin constrângerea victimei sau prin profitarea de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința, sau se realizează cu un minor care și-a dat consimțământul la acesta.

Astfel, în prima situație, considerăm că nu putem vorbi de existența unui obiect material, deoarece nu putem identifica lucrul sau ființa care să încorporeze în ele valorile sociale ce constituie obiectul juridic al infracțiunii, având în vedere că raportul sexual, în acest caz, presupune participarea voluntară a persoanelor, iar acțiunea periculoasă, ce lezează valorile ocrotite, nu este îndreptată împotriva corpului uneia sau altelei dintre ele.

În ceea ce privește a doua situație, considerăm că, în acele cazuri, corpul persoanei de sex feminin constituie obiectul material, după caz, fie al infracțiunii de viol, fie al celei de act sexual cu un minor, aflate în concurs ideal cu infracțiunea de incest.

CONCLUZII

Dispozițiile din noul Cod penal¹⁶ rezolvă o parte din controversele prezentate mai sus, infracțiunea de incest fiind inclusă în Cap. II, Infracțiuni contra familiei, din Titlul VIII- Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială¹⁷. Incluzând incestul în grupul infracțiunilor contra familiei devine evident faptul că el nu aduce atingere libertății sexuale a persoanei ci valorilor specifice vieții de familie (vizând moralitatea raporturilor sexuale). Se dă curs astfel propunerii *de lege ferenda*¹⁸ făcută în urmă cu câțiva ani, ca această infracțiune să fie „consacrată în cadrul infracțiunilor contra moralei, după modelul Codului penal anterior și al soluțiilor din dreptul penal comparat”. Cu toate acestea, în doctrina penală recentă s-a exprimat și opinia¹⁹, cu care nu suntem de acord, potrivit căreia, în cazul infracțiunii de incest, în noua reglementare, obiectul juridic special îl formează relațiile sociale privitoare la viața sexuală care trebuie să se desfășoare în condiții care să nu afecteze calitățile biologice și morale ale speciei umane, încălcându-se totodată prin comiterea ei și relațiile de familie.

Incriminand raportul sexual consimțit, săvârșit între rude în linie directă sau între frați și surori, infracțiunea de incest din noul cod nu are obiect material, argumentele în favoarea acestei afirmații fiind deja prezentate.

¹⁴ V. Pașca, în Codul penal comentat, *op. cit.* p. 317

¹⁵ A se vedea G. Diaconescu, *op. cit.*, p. 333; V. Dobrinioiu, *op. cit.*, p. 190; M. A. Hotca, *op. cit.*, p. 1101

¹⁶ Legea nr. 286/2009 publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, Potrivit art. 377 din noul cod „raportul sexual consimțit, săvârșit între rude în linie directă sau între frați și surori, se pedepsește cu închisoarea de la un an la 5 ani”.

¹⁷ Pentru amănunte privind aspecte referitoare la noua incriminare a incestului a se vedea V. Suian, *Incrimnarea incestului în Noul Cod penal, volumul Sesiunii Științifice „Calitate și performanță în serviciile educaționale”*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2010, p. 400-408.

¹⁸ A se vedea D. Nițu, *op. cit.* p. 26

¹⁹ Al. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, București, Ed. C.H.Beck, 2011, p. 618

- BIBLIOGRAFIE:**
1. M. Basarab, V. Pașca, Ghe. Mateuș, T. Medeanu, C-tin. Butiuc, M. Bădilă, R. Bodea, P. Dungan, V. Mirișan, R. Măcaș, C. Miheș, *Codul penal comentat, Vol. II, Partea specială*, Ed. Hamangiu, București, 2008;
 2. M. Basarab, *Drept penal. Partea generală, vol. I*, ed. a IV-a, Ed. Lumina Lex, București, 2002;
 3. M. Basarab, L. Moldovan, V. Suian, *Drept penal. Partea specială, vol. II*, „Universitatea Cluj”, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1985;
 4. S. Bogdan, *Drept penal. Partea specială, vol. I*, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2007;
 5. Al. Boroș, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H.Beck, București, 2011;
 6. V. Cioclei, *Drept penal. Partea Specială. Infracțiuni contra persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2007;
 7. V. Cioclei, *Viață sexuală și politică penală*, Ed. „Holding Reporter”, București, 1994;
 8. G. Diaconescu, *Infracțiunile în Codul penal român, vol. I*, Ed. Oscar Print, București, 1997;
 9. H. Diaconescu, *Cu privire la absorbirea infracțiunii de incest în infracțiunea de viol calificat prevăzută și pedepsită de art. 197 alin. 2 lit. b¹ din Codul penal*, în „Dreptul” nr. 10/2003, p. 193-202;
 10. V. Dobrinioiu, *Drept penal. Partea specială, vol. I*, Ed. Lumina Lex, București, 2004;
 11. V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. M. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal roman, vol. III*, ed. a II-a, Ed. „Academiei Române”, Ed. „All Beck”, București, 2003;
 12. V. Drăghici, *Obiectul juridic al infracțiunii*, Revista de Drept Penal nr. 4/2002, p. 55-61;
 13. M. A. Hotca, *Codul penal. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
 14. Al. Ionaș, *Drept penal român. Partea specială, vol. I*, Ed. Romprint, Brașov, 2005;
 15. G. Lopez, *Violențele sexuale asupra copiilor*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001;
 16. G. Mateuș, *Drept penal special, Vol. I*, Ed. Lumina Lex, București, 1999;
 17. G. Nistoreanu, A. Boroș, I. Molnar, V. Dobrinioiu, I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Europa Nova, București, 1997;
 18. D. Nișu, *Perversiunea sexuală, corupția sexuală și incestul. Infracțiuni contra persoanei sau contra moralei?*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Iurisprudentia, nr. 1-2/2004, p. 17-27;
 19. O. A. Stoica, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Științifică și Pedagogică, București, 1976;
 20. V. Suian, *Incrimnarea incestului în Noul Cod penal*, volumul Sesiunii Științifice „Calitate și performanță în serviciile educaționale”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2010, p. 400-408;
 21. F. Streteanu, *Drept penal. Partea generală, vol. I*, Ed. Rosetti, București, 2003.
 22. T. Toader, *Drept penal român. Partea Specială*, ediția a 5-a, revizuită și actualizată, Ed. Hamangiu, București, 2011;
 23. I. Vasiliu, *Drept penal - partea specială*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003;
 24. T. Vasiliu, D. Pavel, G. Antoniu, D. Lucinescu, V. Papadopol, V. Rămureanu, *Codul penal al R.S.R., comentat și adnotat. Partea specială, vol. I*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975.

SECURITATEA SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA DIN PERSPECTIVĂ CONSTITUȚIONALĂ

NICOLAE ROȘ

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: constituție, protecție socială, asistență socială, somer.

ABSTRACT: *Introducing of an obligation of the State to take measures of economic development and social protection to ensure its citizens a decent life, is undoubtedly a welcome measure, but it calls into question the limits of state prerogatives in a market economy and identification of the correct ways in which the state may take action to ensure social protection, without affecting the principles of market economy and interfere in economic activity, harming the normal development of normal relations in a free economy.*

In addition to these measures is questionable the state possibility in order to act directly to prevent the living standards lowering of some categories of citizens and rising unemployment.

Problema protecției sociale necontributive este cercetată parțial. În doctrina juridică, practic nu există o cercetare sistematică prin intermediul căreia să se efectueze investigații complexe și fundamentale referitoare la această temă și de aici rezultă sarcina dificilă în demersul nostru care nu reprezintă decât un început de drum.

De remarcat este, faptul că, după Revoluția din Decembrie 1989 atât problema persoanelor cu handicap, în trecut voit neglijată, cât și a șomajului deghizat¹ spre a se da imaginea unui popor „perfect sănătos și apt de muncă”, au început să-și găsească rezolvări prin înscrierea lor în prevederile Constituției din 1991.

Dar ce se înțelege prin șomaj mascat sau deghizat? Se știe că, potrivit tezelor acceptate de teoriile socialiste, șomajul aparține numai economiilor capitaliste și că, în țara noastră în anii dictaturii nu ar fi existat șomaj. Se știe, de asemenea că în structura întreprinderilor socialiste s-au creat locuri de muncă fictive, cu un aparat administrativ supradimensional².

Dreptul la muncă este expresia cea mai clară a noului statut al cetățeanului în lumea socialistă, lume din care fluctuațiile, crizele, șomajul sunt definitiv evacuate³.

În legătură cu drepturile sociale, acestea au fost imaginate pornindu-se de la Declarația universală a drepturilor și de la toate convențiile civile. Ne raliem observației pertinente a profesorului Antonie Iorgovan care în lucrarea sa *Odiseea elaborării Constituției*⁴ aprecia lista drepturilor sociale și economice din proiectul Constituției din 1991 că depășește chiar tot ce a avut România până acum din acest punct de vedere reprezentând un salt calitativ deosebit în istoria constituțională a țării noastre.

Constituția din 1991 folosește și consacră conceptul de protecție socială.

Astfel art. 43 care se referă la nivelul de trai are următorul cuprins:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

¹ Popa V.V., *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București, 2004, pag. 5. Primele referiri indirecte la securitatea socială au fost prezente în Constituția din 1866 care nu instituie măsuri de protecție socială, rezumându-se doar la o aluzie prin prevederile art. 112: „Nici un fond pentru pensuni sau gratificațiuni în sarcina tezaurului public nu se poate acorda decât în virtutea unei legi”- a se vedea Ținca O., *Constituții și alte texte de drept public*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997, pag. 80.

² Roșu-Hamzescu I., *Șomajul în capitalismul contemporan*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pag. 17.

³ Stanomir I., *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2005, pag. 221.

⁴ Iorgovan A., *Odiseea elaborării Constituției*, Editura Uniunii Vatra Românească, Târgu Mureș, 1998, pag. 98.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în instituțiile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asistență socială prevăzute de lege⁵.

Introducerea unei obligații a statului de a lua măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, pentru a asigura cetățenilor un trai decent, este, fără îndoială, o măsură salutară, dar ea pune în discuție limitele prerogativelor statului în economia de piață și identificarea corectă a modalităților prin care statul poate să acționeze pentru a asigura protecție socială, fără ca să afecteze principiile economiei de piață și să se amestece în activitatea agenților economici, prejudiciind desfășurarea normală a raporturilor firești în cadrul unei economii libere. În afara acestor măsuri, este discutabilă posibilitatea statului de a acționa în mod direct pentru a evita scăderea nivelului de viață al unor categorii de cetățeni și creșterea șomajului. Ar fi fost poate, de aceea, de preferat o formulare mai generală, de natura celei utilizate în articolul 38, întrucât astfel cum este redactat textul, poate fi considerat ca înscriind în sarcina statului obligații pe care el nu este în măsură, în toate cazurile, să le respecte.

Elemente de natura celor arătate mai sus erau, desigur – și sunt – de competența statului, iar precizarea modalităților prin care statul poate să acționeze pentru protecția socială și dezvoltarea economică ar fi fost preferabile unor simple enunțuri cu caracter general, care pot lăsa să se înțeleagă că statul ar avea aceleași prerogative și posibilități pe care le utiliza în economia planificată centralizată⁶.

În art. 45 se prevedea că se bucură de un regim special de protecție copii și tinerii, având următorul cuprins:

„(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații de stat pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori handicapat⁶. Alte forme de protecție socială a copiilor și tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării⁷.

Textul articolului 45 dă expresie preocupării statului român pentru ocrotirea copiilor și tinerilor în spiritul Declarației Universale a Drepturilor Omului și a altor documente internaționale la care România a devenit parte. Astfel, în anul 1990 România a ratificat Convenția Internațională cu privire la drepturile copilului, important document internațional care stabilește un standard minim pentru protecția copilului și a tinerilor⁷. Propunerile de modificare a Constituției din 1991 referitoare la protecția socială⁸ (nivelul de trai, protecția copiilor și tinerilor și protecția persoanelor cu handicap) au avut în vedere armonizarea legislației românești cu cea europeană în domeniul protecției sociale în procesul integrării țării noastre în structurile Uniunii Europene.

Se poate concluziona că în procesul aderării țării noastre la Uniunea Europeană în vederea negocierilor capitolului 13, România a transpus *acquis-ul* comunitar în domeniul politicilor sociale și ocuparea forței de muncă⁹.

După cum se poate observa sistemele de protecție socială din statele membre ale Uniunii Europene nu au la bază același model, dat fiind tradiția, istoria și cultura specifică fiecărei țări.

Uniunea Europeană nu și-a asumat promovarea unei paradigme comune în materie de politică socială și nici nu a definit obiectivele specifice către care să converge sistemele naționale. De altfel, nici o bază juridică nu acoperă în întregime și nu permite dezvoltarea unei politici sociale comunitare pe baza forței de constrângere¹⁰.

⁵ Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G., *Constituția României – comentată și adnotată*, Editura Lumina Lex, București, pag. 155.

⁶ Termenul de *handicapat* fost înlocuit cu sintagma *persoane cu handicap* prin Legea nr. 429/2003 de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003.

⁷ A se vedea Monitorul Oficial al României, anul II, nr. 5, Partea a II – a, 15 martie 1991, pag. 32.

⁸ Proiectul de hotărâre privind înființarea și funcționarea Forumului Constituțional a fost înregistrat la Biroul Permanent 1 Camerei Deputaților sub nr. 270 din 9 aprilie 2002 iar, Comisia juridică a depus raportul la data de 9 mai 2002 cu amendamente care în data de 28 mai 2002 a fost votat în plenul Camerei Deputaților (Hotărârea Camerei Deputaților nr. 12 din 28 mai 2002 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 364 din 30 mai 2002).

⁹ Pascal I., *Politici sociale și ocuparea forței de muncă*, Centrul de resurse juridice, București, 2002, pag. 10.

¹⁰ Popa V., Pană O., *Repere de drept social comunitar*, Editura Presa Universitară Română, Timișoara, 2002, pag. 17.

BIBLIOGRAFIE:

1. V. Duculescu, C. Călinoiu, G. Duculescu, *Constituția României – comentată și adnotată*, Ed. Lumina Lex, București.
2. A. Iorgovan, *Odișeele elaborării Constituției*, Ed. Uniunii Vatra Românească, Târgu Mureș, 1998.
3. I. Pascal, *Politici sociale și ocuparea forței de muncă*, Centrul de resurse juridice, București, 2002.
4. V.V. Popa, *Dreptul muncii*, Ed. All Beck, București, 2004.
5. V. Popa, O. Pană, *Repere de drept social comunitar*, Ed. Presa Universitară Română, Timișoara, 2002.
6. I. Roșu-Hamzescu, *Șomajul în capitalismul contemporan*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
7. I. Stanomir, *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*, Ed. Polirom, Iași.
8. O. Ținca, *Constituții și alte texte de drept public*, Ed. Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997.

AGRESIUNILE SEXUALE ÎN CODUL PENAL AL FEDERAȚIEI RUSE

VALER SUIAN

Universitatea „Babeș Bolyai”, Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: viol, agresiune sexuală, hărțuire sexuală, cod penal rus.

ABSTRACT: Chapter 18 of the 1996 Russian Federation Criminal Code contains three crimes that can be referred to as "sexual aggressions": rape (art. 131 R.F.C.C.), violent sexual actions (art. 132 R.F.C.C.) and compulsion to perform sexual actions (art. 133 R.F.C.C.). In accordance with the traditional point of view, rape is seen as sexual intercourse between a man and a woman through violence or threat of its use, or by taking advantage of one's helpless condition. The crime of violent sexual actions is similar to rape, but distinguishes itself from the latter through the fact that it is committed through buggery, lesbian or other sexual acts, except sexual intercourse between a man and a woman. This distinction vaguely resembles the one between the crimes of rape and assault by penetration found in the British Sexual Offences Act of 2003. The aggravating circumstances and punishment of both crimes are the same. The third crime consists of forcing a person to sexual intercourse or other sexual acts by means of blackmail, threats of destruction or taking of property or taking advantage of the victim's material or any other dependence. Such a crime bears similarity to sexual blackmail in the German Criminal Code and to the crime of sexual harassment found in both Romanian and Spanish criminal codes. The criminal punishment of sexual aggressions in the Russian Federation Criminal Code complies with European norms and international treaties, and the study of its legislation, legal literature and case law offer interesting solutions for comparative law examination.

Actualul cod penal al Federației Ruse (*Ugolovni Kodeks Rossijskoi Federatii*) a fost adoptat în iunie 1996¹ și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1997, înlocuind codul penal sovietic din 1960. Preluând o bună parte din reglementările codului anterior, codul penal în vigoare a trebuit să țină seama de cerințele societății moderne, de evoluția fenomenelor infracționale și de orientările actuale din dreptul penal european, de convențiile internaționale la care Federația Rusă este parte, între care cele ale Consiliului Europei, precum și de practica Curții Europene a Drepturilor Omului. În acest sens, deși de dată recentă, codul penal al Federației Ruse a suferit deja numeroase modificări. Reglementarea infracțiunilor privind viața sexuală a fost în întregime revizuită și completată printr-o lege din anul 2003², ocazie cu care au fost introduse ca infracțiuni noi cele privitoare la traficul de persoane și la pornografia infantilă. Noi modificări au fost aduse acestor infracțiuni în anii 2004, 2008, 2009 și 2010 iar în anul 2009³ majoritatea normelor de incriminare privitoare la viața sexuală au suferit noi modificări, îndeosebi în scopul eliminării neajunsurilor semnalate de doctrină și practica judiciară.

Capitolul 18 al codului penal al Federației Ruse intitulat "Infracțiuni contra inviolabilității și libertății sexuale a persoanei" cuprinde trei infracțiuni de agresiune sexuală: violul, actele violente cu caracter sexual și constrângerea la acte cu caracter sexual (art. 131-133 C.p.ru.), precum și două infracțiuni contra inviolabilității sexuale a minorilor: raporturile sexuale sau alte acte cu caracter sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 134 C.p.ru.) și actele obscene (art. 135 C.p.ru.).

Criteriile principale de distincție între cele trei infracțiuni de agresiune sexuală sunt natura actelor sexuale și natura actelor de constrângere.

1. Violul (*Iznasilovanie*)

A. Forma de bază a infracțiunii

Infracțiunea de viol este definită în art. 131 alin.1 al C.p.ru. în felul următor: "raportul sexual săvârșit prin folosirea violenței sau prin amenințare cu folosirea violenței asupra victimei sau asupra altei persoane, ori profitând de starea de neputință a victimei".

Spre deosebire de majoritatea codurilor penale din Europa, codul penal al Federației Ruse păstrează o definiție restrânsă a infracțiunii de viol, după modelul tradițional.

Subiectul activ al infracțiunii de viol este special, el poate să fie numai un bărbat⁴ care a împlinit vârsta de 14 ani.⁵ Deși textul normei de incriminare a violului nu prevede cerința unei calități speciale a subiecților, doctrina și practica judiciară rusă consideră că autorul poate fi numai un bărbat, iar victima numai o femeie, ca expresie a concepției tradiționale despre viol și sexualitate, conform căreia raportul sexual înseamnă un act de penetrare sexuală comis de un bărbat asupra corpului unei femei. Această interpretare este susținută de existența unei incriminări paralele cu cea a violului în art. 132 C.p.ru. Ca logică, este vorba de o interpretare asemănătoare cu cea dată de doctrina și practica judiciară franceză în cazul femeii care contrâinge un bărbat să întrețină acte sexuale cu ea, cu motivarea că autoarea nu penetrează corpul bărbatului, deci nu poate fi vorba de viol.

În cazul săvârșirii violului de către mai multe persoane împreună poate avea calitatea de coautor și o femeie. Potrivit doctrinei și practicii judiciare ruse, este considerat coautor al infracțiunii de viol nu numai persoana care săvârșeste raportul sexual, ci și persoana care săvârșeste asupra victimei actele de constrângere iar alt participant săvârșeste raportul sexual cu ea, deoarece violul este o infracțiune complexă în conținutul căreia constrângerea reprezintă un act de executare.⁶ Prin urmare, persoana (bărbat sau femeie) care exercită constrângerea asupra victimei va fi considerată coautor al violului, dacă alt participant (bărbat apt sexual) întreține raportul sexual cu victima.

Subiect pasiv al violului poate fi numai o femeie, pentru existența infracțiunii neavând importanță relațiile anterioare dintre ea și făptuitor⁷, nici condiția sa juridică sau morală (soție, amantă, prostituată etc.).⁸

În cadrul laturii obiective a infracțiunii de viol acțiunea principală constă în săvârșirea unui raport sexual, în sensul medical de introducere a penisului bărbatului în vaginul femeii⁹. Satisfacerea nevoilor sexuale în orice alt mod, inclusiv constrângerea unui bărbat de către o femeie să întrețină raport sexual cu ea constituie infracțiunea de acte violente cu caracter sexual prevăzută de art. 132 C.p.ru.¹⁰

Acțiunea secundară de constrângere poate consta în:

- acte de violență fizică;
- acte de amenințare cu folosirea violenței fizice.

Actele de violență fizică pot îmbrăca felurite forme (imobilizarea victimei, aplicarea de lovituri, rănirea, sufocarea, legarea etc.) Actele de violență pot avea intensități diferite, suficiente însă pentru a înfrânge rezistența victimei ori pentru a o determina să nu mai opună rezistență. Fapta va fi încadrată în forma de bază a infracțiunii dacă violența a produs cel mult o vătămare de gravitate medie; dacă victima a suferit o vătămare gravă se va realiza o formă agravată a infracțiunii de viol.

Constângerea psihică trebuie să constea în amenințare cu săvârșirea de acte de violență fizică, care să fie percepute de victimă ca un pericol real și imediat pentru integritatea corporală sau sănătatea sa. Dacă amenințarea are ca obiect alte consecințe negative (dezvăluirea de informații compromițătoare, distrugerea

⁴ Anatoli Valentinovici Naumov, *Rossiiskoe ugovnoe pravo: Kurs lekii*, Tom 2: *osobenaia ciasti*, 5-e izdanie, Wolters Kluwer, Moskva 2011, p. 177; Aleksandr Ivanovici Ciuceaev, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoi Federatii*, Wolters Kluwer, Moskva, 2011, p. 241; Lev Leonidovici Kruglikov, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoi Federatii*, Wolters Kluwer, Moskva 2005, p. 374.

⁵ Pentru infracțiunile grave enumerate în art. 20 alin. 2 C.p.ru., între care figurează violul și actele violente cu caracter sexual, făptuitorul răspunde penal dacă a împlinit vârsta de 14 ani. În cazul celorlalte infracțiuni vârsta minimă a responsabilității penale este de 16 ani.

⁶ L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 374.

⁷ Viaceslav Vasilievici Koriakovțev, Ksenia Victorovna Pitulko, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoi Federatii*, 2-e izd., Izdateliskii dom „Piter”, Moskva, 2006, p. 294.

⁸ L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 371.

⁹ V.V. Koriakovțev, K. V. Pitulko, *op. cit.*, p. 294.

¹⁰ În acest sens: pct. 1 din Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse privind practica judiciară în materia infracțiunilor prevăzute de art. 131 și 132 din Codul penal al Federației Ruse, publicată în "Rossiiskaia Gazeta" din 29 iunie 2004;

¹ Legea federală nr. 63-FZ din 13 iunie 1966, publicată în "Rossiiskaia Gazeta" din 18, 19, 20 și 25 iunie 1966.

² Legea federală nr. 162-FZ din 8 decembrie 2003 pentru modificarea Codului penal, publicată în "Rossiiskaia Gazeta" din 16 decembrie 2003.

³ Legea federală nr. 377-FZ din 27 decembrie 2009, publicată în "Rossiiskaia Gazeta" din 30 decembrie 2009.

de bunuri, concedierea etc), fapta nu va constitui infracțiune de viol, ci infracțiunea prevăzută de art. 133 C.p.ru., chiar dacă făptuitorul a reușit să întrețină raport sexual cu victima ca efect al amenințării respective.¹¹

Amenințarea poate fi realizată prin cuvinte, verbal sau în scris, ori prin gesturi cu caracter sugestiv (arătarea unei arme sau a altui obiect periculos cum ar fi un cuțit, brici, topor etc.).

Actele de violență sau de amenințare cu folosirea violenței pot fi îndreptate asupra victimei violului ori *asupra altei persoane* a cărei securitate prezintă interes pentru victimă (soț, rude apropiate, persoane aflate în îngrijirea victimei etc.). În acest din urmă caz violența sau amenințarea asupra terței persoane constituie mijloc de constrângere psihică indirectă asupra persoanei vizate de actul sexual.

Potrivit definiției legale, violul include în conținutul său atât raportul sexual săvârșit prin constrângere, ci și cel comis profitând de starea de neputință a victimei.

Profitarea de neputința victimei înseamnă că făptuitorul se folosește de starea de neputință a victimei pentru a săvârși raportul sexual, cunoscând că victima se află în acea stare.

Starea de neputință are un înțeles dublu: de neputință în sens fizic și de neputință în sens psihic.

Neputința fizică înseamnă incapacitatea victimei de a se apăra, de a opune rezistență agresorului. Ea se poate datora oricărei cauze (vârsta victimei, starea de boală, infirmitate, somn, intoxicație cu alcool sau alte substanțe cauzată de victimă, de un terț etc.), inclusiv faptei autorului violului sau a unuia dintre coautori.

Neputința psihică înseamnă lipsa capacității victimei de a de a înțelege natura și semnificația actelor săvârșite sau de a-și exprima voința în privința întreținerii actului sexual, fiind indiferentă cauza acestei stări (vârsta, handicap mintal, boală psihică, intoxicație cu alcool sau alte substanțe cauzată victimă, de autorul violului sau de un terț).

În doctrina și practica judiciară rusă se arată cu justețe că nu orice intoxicație alcoolică sau cu droguri are semnificația de stare de neputință a victimei, ci numai un anumit grad al intoxicației, care a adus victima în imposibilitate de a opune rezistență.¹²

Pentru a stabili existența stării de neputință fizică sau psihică, instanța va avea în vedere întregul material probator disponibil, inclusiv concluziile experților, dacă pentru stabilirea stării fizice sau psihice a victimei a fost necesară efectuarea unei expertize medico-legale.¹³

Lipsa consimțământului victimei este o cerință esențială implicită a conținutului infracțiunii de viol, însă cu condiția ca libertatea sexuală a victimei să fie încălcată prin constrângere sau profitare de starea de neputință a acesteia. Dacă obținerea consimțământului victimei pentru realizarea actului sexual s-a făcut prin inducere în eroare sau abuz de încredere (promisiuni de căsătorie, promisiuni de bani etc.) fapta nu constituie infracțiune contra libertății sexuale¹⁴, seducția nefiind incriminată de codul penal rus.

Infracțiunea de viol se consumă în momentul începerii raportului sexual, indiferent dacă actul sexual s-a finalizat din punct de vedere fiziologic ori dacă s-au produs alte urmări.¹⁵ Va exista tentativa infracțiunii de viol dacă făptuitorul a comis acte de executare (constrângere, dezbrăcarea victimei etc.), cu intenția de a săvârși raport sexual cu victima, însă raportul sexual nu a mai avut loc din motive independente de voința făptuitorului. Desistarea voluntară înăltură răspunderea penală pentru tentativa de viol, conform art. 31 C.p.ru. Dacă actele comise până în momentul desistării constituie o altă infracțiune făptuitorul va răspunde pentru infracțiunea respectivă.

Sub aspectul laturii subiective infracțiunea de viol se caracterizează prin *intenție directă*. Mobilul sau scopul sunt irelevante pentru existența infracțiunii. Mobilul constă în general în dorința sexuală, dar poate fi și altul, de pildă răzbunarea. Tot astfel, în afară de scopul obținerii satisfacției sexuale făptuitorul poate urmări și alt scop, cum ar fi umilirea victimei, obținerea consimțământului pentru căsătorie etc.¹⁶

B. Prima formă agravată (alin. 2) se realizează când fapta a fost comisă în următoarele împrejurări :

a) *de un grup de persoane, de un grup de persoane în baza unei înțelegeri prealabile sau de un grup organizat;*

¹¹ L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 373.

¹² Samyel Mamadovici Kociol, *Ugolovnoe pravo. Obščiaia i osobennaia ciasti: ucebnik*, Wolters Kluwer, Moskva, 2010, p. 263; Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 3.

¹³ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 3.

¹⁴ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 3.

¹⁵ A.V. Naumov, *op. cit.*, p. 177; A.I. Ciuceaev, *op. cit.*, p. 241; L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 374.

¹⁶ L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 375.

În interpretarea doctrinei și practicii judiciare ruse agravanta constă în săvârșirea violului de mai multe persoane, acționând în calitate de coautori asupra unei singure victime, chiar dacă unii dintre ei au săvârșit numai acte de constrângere fizică sau psihică, fără a comite și raport sexual cu victima. De asemenea, agravanta este aplicabilă și atunci când făptuitorii, pe baza unei înțelegeri, au exercitat împreună acte de constrângere asupra mai multor victime, iar apoi fiecare a comis și raport sexual, ori dacă cel puțin unul dintre ei a comis și raport sexual. Participanții care au săvârșit doar acte de înlesnire a violului, fără a comite acte de constrângere fizică sau psihică sau raporturi sexuale vor răspunde pentru complicitate la forma de bază a violului (în absența altor circumstanțe agravante care să le fie aplicabile).¹⁷ Dacă mai multe persoane au săvârșit violul asupra aceleiași victime în aceeași împrejurare, fără să fi cooperat reciproc prin acte de constrângere, agravanta nu este aplicabilă.¹⁸

Față de interpretarea dată în dreptul penal român violului comis de două sau mai multe persoane împreună constatăm două deosebiri importante. Prima privește neaplicarea regulilor concursului de infracțiuni când există două sau mai multe victime, iar a doua neluarea în considerare a complicității concomitente la calificarea faptei ca viol în grup.

b) *prin amenințare cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; sau cu deosebită cruzime față de victimă sau față de alte persoane;*

Legiuitorul rus a apreciat că amenințarea cu moartea sau cu vătămarea corporală gravă (în sensul art. 111 C.p.ru.) vizând victima violului sau altă persoană justifică o sancționare mai severă a infracțiunii. Când amenințarea constituie mijloc de săvârșire a violului ea este absorbită în conținutul agravat al infracțiunii. Dacă amenințarea avut loc după consumarea violului se va reține în concurs și infracțiunea de amenințare prevăzută de art. 119 C.p.ru. În privința noțiunii de acte de deosebită cruzime Curtea Supremă a Federației Ruse statuat că prin acestea se înțelege pricinuirea de suferințe fizice sau psihice persoanei violate sau altei persoane, concretizate în: batjocorirea sau torturarea persoanei vătămate, cauzarea de vătămări corporale, săvârșirea violului în prezența membrilor de familie ai victimei, folosirea unor metode de suprimare a rezistenței fizice de natură să cauzeze suferințe fizice sau psihice severe victimei sau altor persoane. Pentru a reține existența agravantei instanța trebuie să aibă în vedere și intenția făptuitorului de a cauza suferințe ieșite din comun victimei sau altei persoane.¹⁹

c) *dacă a cauzat contaminarea victimei cu o boală venerică;*

Agravanta constă în contaminarea victimei cu o boală venerică (alta decât SIDA), cu intenție directă sau indirectă. Ea presupune și premisa că făptuitorul a știut că suferă de acea boală.

C. A doua formă agravată (alin. 3), când fapta a fost comisă în următoarele împrejurări:

a) *cu bună știință asupra unui minor;*

Spre deosebire de alte coduri penale, potrivit codului penal rus săvârșirea violului asupra unui minor constituie întotdeauna o circumstanță agravantă de calificare. Prin raportare la alineatul următor al art. 131 C.p.ru. rezultă că în cazul agravantei de față subiectul pasiv este un minor *cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani*. Redactarea textului are menirea de a sublinia faptul că nu este suficient ca victima să fie minor, ci este necesar ca făptuitorul să fi cunoscut această împrejurare. Dacă în raport cu împrejurările concrete ale cauzei (de pildă, vârsta apropiată de 18 ani și dezvoltarea fizică aparentă care relevă o vârstă mai ridicată decât cea reală) rezultă că făptuitorul s-a aflat în eroare asupra vârstei victimei, socotind cu bună credință că victima este majoră, agravanta nu va fi reținută.²⁰

β) *dacă a cauzat din culpă o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății victimei, contaminarea ei cu SIDA sau alte consecințe grave;*

În privința producerii urmărilor menționate textul precizează că ele trebuie să se fi produs din culpa făptuitorului, ceea ce înseamnă că în acest caz forma de vinovăție care caracterizează infracțiunea de viol în formă agravată este *praeterintenția*. Dacă vătămarea corporală gravă ar fi cauzată cu intenție se va reține un concurs de infracțiuni (viol și vătămare corporală gravă). Prin alte consecințe grave trebuie înțelese cele care

¹⁷ A.I. Ciuceaev, *op. cit.*, p. 242; L.L. Kruglikov, *op. cit.*, p. 375; Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 10.

¹⁸ A.I. Ciuceaev, *op. cit.*, p. 242.

¹⁹ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 12.

²⁰ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 14.

nu sunt legate de vătămarea gravă sau contaminarea cu SIDA, cum ar fi sinuciderea victimei²¹ sau dacă victima a rămas însărcinată.²²

Urmările grave trebuie să fie consecința directă a violului consumat sau al tentativei de viol. Urmările îndepărtate cum ar fi, de pildă, sinuciderea părinților care au aflat despre comiterea violului nu atrag aplicarea agravantei.²³

D. A treia formă agravată (alin. 4), când fapta a fost comisă în următoarele împrejurări:

α) dacă a cauzat din culpă moartea victimei;

În acest caz este vorba despre o infracțiune unică complexă praeterintenționată, similară celei prevăzute de art. 197 alin. 3 din codul penal român (viol care a avut ca urmare moartea victimei). Textul codului penal rus diferă doar prin faptul că precizează că moartea victimei se produce din culpă. Uciderea cu intenție a victimei în timpul săvârșirii violului sau după săvârșirea acestuia în scopul ascunderii lui va constitui un *conkurs de infracțiuni* (omor agravat, potrivit art. 105 alin. 2 lit. k C.p.ru.²⁴ și viol încadrat în textul corespunzător al art. 131 C.p.ru.).²⁵

β) cu bună știință asupra unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani;

Legiuitorul rus a considerat oportun să sancționeze încă și mai sever violul comis asupra unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani. Înțelesul agravantei este similar cu al celei prevăzute la alin. 3 lit a), singura deosebire dintre cele două fiind vârsta victimei.

2. Actele violente cu caracter sexual (Iznasilstvennoe deistvia seksualnogo haraktera)

A. Forma de bază a infracțiunii constă în "săvârșirea de acte de pederastie ori de lesbianism sau a altor acte de natură sexuală prin folosirea violenței sau prin amenințare cu folosirea violenței asupra victimei sau asupra altei persoane, ori profitând de starea de neputință a victimei" (art. 132 alin. 1 C.p.ru.);

Infracțiunea de acte violente cu caracter sexual are un conținut similar cu cel al infracțiunii de viol, iar în cadrul laturii obiective acțiunea secundară este identică, după cum identice sunt trăsăturile laturii subiective, precum și pedepsele prevăzute de lege. Deosebirea esențială dintre cele două infracțiuni rezidă în *natura actelor sexuale* care formează acțiunea principală. În timp ce la infracțiunea de viol acțiunea principală poate consta *numai în raport sexual* având ca autor un bărbat și victimă o femeie, la infracțiunea de acte violente cu caracter sexual latura obiectivă cuprinde trei acțiuni principale alternative:

- acte de pederastie („*mujelojstvo*”), adică acte sexuale între bărbați;
- acte de lesbianism („*lesbianstvo*”), adică acte sexuale între femei;
- alte acte de natură sexuală, în sensul de acte sexuale „nefirești” sau „perverse” (în înțelesul tradițional) săvârșite între persoane de sex diferit (*cunnilingus, fellatio, act de penetrare anală* etc.), inclusiv raportul sexual săvârșit de o femeie cu un bărbat prin constrângerea acestuia²⁶.

De aici rezultă și o deosebire între cele două infracțiuni în privința subiecților. În cazul infracțiunii de acte violente cu caracter sexual, dacă există un singur subiect activ acesta poate fi numai bărbat sau numai femeie (în cazul actelor de pederastie, respectiv al celor de lesbianism) sau fie bărbat, fie femeie în cazul actelor „nefirești” heterosexuale. În mod identic stau lucrurile și în privința subiectului pasiv. În caz de participare penală coautor poate fi în toate cazurile atât un bărbat, cât și o femeie, dacă săvârșesc doar acțiunea secundară, alături de alt coautor care săvârșeste acțiunea principală specifică.

Codul penal al Federației Ruse din 1960 incrimina în mod distinct actele homosexuale între bărbați în art. 121, fapta constituind infracțiune și când era liber consimțită, iar când era comisă prin constrângere se pedepsea mai sever decât violul²⁷, ceea ce a atras vii critici pe plan internațional și presiuni din partea Consiliului European. Soluționarea acestei chestiuni a avut un parcurs similar celei din România, determinând dezbateri îndelungate în Parlamentul Federației Ruse. Relațiile homosexuale liber consimțite au fost

dezincriminate în anul 1993²⁸, dar articolul 121 a rămas în vigoare prevăzând ca infracțiune actele sexuale comise între bărbați, prin violență sau amenințare ori asupra unui minor sau profitând de starea de dependență ori de neputință a victimei, pedepsită la paritate cu infracțiunea de viol. Și această soluție legislativă a fost criticată, cerându-se unificarea incriminării actelor heterosexuale și homosexuale.

În consecință s-a elaborat un text nou, care incrimina distinct față de viol, sub denumirea „*satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse*”, actele de pederastie și de lesbianism, laolaltă cu actele heterosexuale de altă natură decât raportul sexual. Nici acest text nu a fost acceptat, reproșându-i-se faptul că actele homosexuale erau incluse în categoria actelor sexuale cu caracter pervers. Sub influența concepției tradiționale legiuitorul rus a refuzat totuși asimilarea actelor sexuale nefirești (homosexuale sau heterosexuale) cu cele firești, găsind soluția de compromis de a crea o infracțiune distinctă, similară cu violul și pedepsită identic, care cuprinde toate actele sexuale diferite de raportul sexual, însă cu eliminarea calificativului de „perverse”.²⁹ Deși nu este agreată de homosexuali, această ultimă soluție este totuși la adăpost de critici severe, din moment ce relevă doar caracterul „diferit” al actelor sexuale respective, fără a discrimina după criteriul sexului sau orientării sexuale a subiecților.

Reglementarea din art. 132 în redactarea actuală reprezintă o soluție de compromis, în sensul că sub denumirea de viol rămân incriminate faptele consacrate în mod tradițional sub această denumire, în timp ce alte acte de penetrare sexuală (similare raportului sexual, potrivit definițiilor din alte coduri), precum și actele de natură sexuală care nu implică penetrarea corpului, săvârșite deopotrivă prin violență sau amenințare ori profitând de neputința victimei, sunt incriminate distinct sub denumirea de *acte violente cu caracter sexual*.

Codul penal al Republicii Moldova conține o infracțiune similară, prevăzută în art. 172 sub denumirea de „*Acțiuni violente cu caracter sexual*”, având o redactare inspirată din art. 132 C.p.ru.³⁰. Este interesant de remarcat că textul art. 172 al codului penal al Republicii Moldova folosește exprimarea „*homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse*”, relevând ceea ce art. 132 C.p.ru. a evitat printr-o redactare mai abilă: anume că ambele texte sunt tributare concepției tradiționale conform căreia orice acte sexuale decât raportul sexual reprezintă acte sexuale perverse. Pe aceeași linie tradițională de gândire doctrina și practica judiciară rusă merg până acolo încât consideră în mod implicit „perverse” chiar și raportul sexual comis de o femeie cu un bărbat prin constrângerea acestuia, încadrând fapta respectivă în prevederile art. 132 C.p.ru., așa cum am arătat deja.

Drept consecință a existenței unor reglementări paralele în art. 131 și 132 C.p.ru., având conținut specific, deși similare ca model, în ipoteza în care în aceeași împrejurare un bărbat săvârșeste asupra aceleiași femei (prin constrângere sau profitând de starea de neputință a acesteia) atât un raport sexual, cât și alte acte cu caracter sexual (act sexual oral sau anal etc.), indiferent de intervalul de timp între acestea, fapta va constitui un concurs de infracțiuni potrivit îndrumării date de Plenul Curții Supreme a Federației Ruse.³¹ Într-o chestiune similară (aplicabilitatea art. 197 și art. 201 C.pen.), dar bazându-se pe texte de lege mai puțin clare, Înalta Curte de Casație și Justiție a României a dat o interpretare contrară, în temeiul căreia persoana care ar comite asupra victimei atât un raport sexual, cât și alte acte sexuale va răspunde pentru o infracțiune unică de viol.³²

B. Formele agravate ale infracțiunii de acte violente cu caracter sexual (art. 132 alin. 2,3 și 4 din C.p.ru.) precum și pedepsele aferente sunt identice cu cele de la infracțiunea de viol.³³

3. Constrângerea la acte cu caracter sexual (Ponujdenie k deistviu seksualnogo haraktera).

Potrivit art. art. 133 C.p.ru. infracțiunea constă în „*constrângerea unei persoane să întrețină raporturi sexuale, acte de pederastie sau de lesbianism ori să îndeplinească alte acte cu caracter sexual prin șantaj, amenințare cu distrugerea, degradarea sau sustragerea de bunuri ori abuzând de dependența materială sau de altă natură a victimei*”.

²⁸ Legea federală nr. 4901-1 din 29 aprilie 1993, Vedomosti SND RF i VS RF 1993, N. 22, st. 789.

²⁹ Igor Kon, *Repeal of art. 121*, <http://english.gay.ru/life/history/moonlightlove/RepealofArticle121.html>

³⁰ Art. 172 al Codului penal al republicii Moldova, are următorul conținut: „*Homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, săvârșite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința*”.

³¹ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 9.

³² Înalta Curte de Casație și Justiție, Secțiunile Unite, Decizia nr. III din 23 mai 2005, publicată în M.Of. nr. 867 din 27 septembrie 2005.

³³ Formele de bază ale celor două infracțiuni se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 6 ani, iar cele agravate cu pedepse de la 4 la 10 ani (alin. 2), de la 8 la 15 ani (alin. 3) și de la 12 la 20 de ani (alin.4).

²¹ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 17.

²² A.I. Ciuceaev, *op.cit.*, p. 244.

²³ Ibidem.

²⁴ Art. 105 lit. k) C.p.ru. are următorul conținut: „*pentru a ascunde săvârșirea altei infracțiuni ori pentru a înlesni săvârșirea ei, inclusiv a unei infracțiuni de viol sau de acte violente cu caracter sexual*”.

²⁵ Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse, pct. 16.

²⁶ A se vedea explicațiile date la infracțiunea de viol.

²⁷ Marc Ancel, Yvonne Marx, *Les codes pénaux européens*, Centre Français de droit comparé, tome IV, Paris, 1971, p. 2277.

Infrațiunea de *constrângere la acte cu caracter sexual* reprezintă o soluție juridică originală a legiuitorului rus, fiind o extindere a conținutului infracțiunii prevăzute de art. 188 al codului penal al RSFSR din 1960,³⁴ precedent legislativ remarcabil pentru o perioadă când alte coduri penale nu conțineau o infracțiune similară.

Subiect activ al infracțiunii poate fi orice persoană care a împlinit vârsta de 16 ani. Subiect pasiv poate fi orice persoană.

Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează prin acțiunea de constrângere psihică a unei persoane să întreprindă *acte sexuale de orice fel* (oricare dintre actele sexuale la care fac referire articolele 131 și 132 C.p.ru.). Constrângerea înseamnă exercitarea unei presiuni psihice asupra victimei în scopul de a determina o să întreprindă acte sexuale cu o altă persoană împotriva voinței sale, un procedeu de suprimare a voinței și consimțământului victimei.³⁵ Constrângerea poate fi realizată verbal, în scris sau sub altă formă. Acțiunea de constrângere trebuie să fie realizată prin următoarele mijloace:

- șantaj;
- amenințare cu distrugerea, degradarea sau sustragerea de bunuri;
- abuz de starea de dependență materială sau de altă natură a victimei;

Șantajul are înțelesul de amenințare cu dezvăluirea unor informații (reale sau false) compromițătoare sau păgubitoare pentru persoana amenințată sau pentru o rudă a acesteia.³⁶

Amenințarea cu distrugerea, degradarea sau sustragerea unor bunuri înseamnă amenințarea cu săvârșirea infracțiunii de distrugere intenționată prevăzută de art. 167 C.p.ru., respectiv a unor infracțiuni cum ar fi tâlhăria (art. 162 C.p.ru.) sau furtul unui autovehicul în scop de folosire (art. 166 C.p.ru.).

Al treilea mijloc de realizare a constrângerii constă într-un *abuz de starea de dependență materială sau de altă natură a victimei față de făptuitor*. Aceasta presupune ca premisă existența unui raport de dependență totală sau parțială (dar semnificativă) a victimei față de făptuitor, fie materială (financiară sau de alt fel) fie de altă natură (relație de subordonare de serviciu sau de muncă, relația dintre elev și profesor, pacient și medic etc.). Însă existența stării de dependență nu este suficientă în sine pentru realizarea conținutului infracțiunii, fiind necesar ca făptuitorul să fi abuzat de această împrejurare, folosind-o ca mijloc de constrângere psihică asupra victimei prin înfățișarea perspectivei unor consecințe negative la care victima ar fi expusă dacă nu ar da curs cererii făptuitorului (concedierea, diminuarea salariului, împiedicarea promovării etc.).³⁷

Sub aspectul laturii subiective infracțiunea se caracterizează prin intenție directă.

Consumarea infracțiunii de constrângere la acte cu caracter sexual are loc în momentul săvârșirii acțiunii de constrângere.³⁸ Nu are importanță dacă urmare constrângerii a fost realizat sau nu actul sexual urmărit de făptuitor, deoarece săvârșirea actului sexual se situează în afara conținutului infracțiunii.

Infrațiunea de constrângere la acte cu caracter sexual se deosebește față de infracțiunile precedente (viol și acte violente cu caracter sexual) sub mai multe aspecte:

- Violul și actele violente cu caracter sexual (art. 131 și 132 C.p.ru.) includ în conținutul lor săvârșirea de acte sexuale, în timp ce constrângerea la acte cu caracter sexual *nu include în conținutul său săvârșirea actelor sexuale*;
- În cazul violului și actelor violente cu caracter sexual constrângerea poate fi *de natură fizică sau psihică*, dar în cazul infracțiunii de constrângere la acte cu caracter sexual constrângerea poate fi *numai de natură psihică*;

³⁴ Codul penal al RSFSR din 1960 incrimina în art. 188 "constrângerea unei femei aflate într-o situație de dependență materială sau de serviciu față de făptuitor să întreprindă relații sexuale cu acesta ori să-i satisfacă dorințele sexuale sub orice altă formă" (Marc Ancel, Yvonne Marx, op. cit., tome IV, p. 2277).

³⁵ A.I. Ciuceaev, op. cit., p. 247.

³⁶ Codul penal al Federației Ruse nu incriminează șantajul ca infracțiune contra libertății persoanei, ci doar extorcarea, ca infracțiune contra patrimoniului în art. 163. Unul dintre mijloacele de comitere a infracțiunii de extorcare prevăzute de textul menționat constă în „amenințarea cu dezvăluirea de informații compromițătoare pentru victimă sau rudele acesteia ori de informații care ar putea cauza o vătămare importantă a drepturilor sau intereselor legitime ale victimei sau ale rudelor sale”.

³⁷ A.V. Naumov, op. cit., p. 189; L.L. Kruglikov, op. cit., p. 380.

³⁸ A.I. Ciuceaev, op. cit., p. 248; L.L. Kruglikov, op. cit., p. 380.

- În cazul violului și actelor violente cu caracter sexual constrângerea psihică constă în amenințare cu *folosirea violenței fizice asupra persoanei*, cu consecința vătămării integrității corporale sau sănătății ori a morții victimei; în timp ce în cazul infracțiunii de constrângere la acte cu caracter sexual este vorba de o amenințare cu producerea unor *consecințe de altă natură* (patrimonială sau morală);

- În cazul violului și actelor violente cu caracter sexual amenințarea vizează producerea unui *rău imediat*, în timp ce în cazul infracțiunii de constrângere la acte cu caracter sexual amenințarea vizează producerea unui *rău viitor, distanțat temporal de momentul amenințării*;

În esență, deosebirea dintre infracțiunea de constrângere la acte cu caracter sexual și infracțiunile precedente (viol, respectiv acte violente de natura sexuală) este una similară celei dintre infracțiunile de tâlhărie și șantaj. Drept consecință și pedeapsa prevăzută de lege pentru constrângerea la acte cu caracter sexual³⁹ este considerabil mai redusă decât în cazul violului.

Prin conținutul său infracțiunea de constrângere la acte cu caracter sexual prezintă asemănări cu infracțiunea de șantaj sexual prevăzută de art. 240 din codul penal german sau cu infracțiunea de hărțuire sexuală prevăzută de codul penal francez ori de cel spaniol.

Aceasta este și explicația pentru care legiuitorul rus nu a resimțit nevoia de a incrimina distinct hărțuirea sexuală.

BIBLIOGRAFIE:

1. Marc Ancel, Yvonne Marx, *Les codes pénaux européens*, Centre Français de droit comparé, tome IV, Paris, 1971;
2. Aleksandr Ivanovici Ciuceaev, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossiiskoi Federatii*, Wolters Kluwer, Moskva, 2011;
3. Samvel Mamadovici Kocioi, *Ugolovnoe pravo. Obščiaia i osobennaia ciasti: ucebnik*, Wolters Kluwer, Moskva, 2010;
4. Viaceslav Vasilievici Koriakovțev, Ksenia Victorovna Pitulko, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossiiskoi Federatii*, 2-e izd., Izdateliskii dom „Piter”, Moskva, 2006;
5. Lev Leonidovici Kruglikov, *Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossiiskoi Federatii*, Wolters Kluwer, Moskva, 2005;
6. Anatoli Valentinovici Naumov, *Rossiiskoe ugolovnoe pravo: Kurs lekții, Tom 2: osobenaia ciasti*, 5-e izdanie, Wolters Kluwer, Moskva 2011;
7. Decizia nr. 11 din 15 iunie 2004 a Plenului Curții Supreme a Federației Ruse privind practica judiciară în materia infracțiunilor prevăzute de art. 131 și 132 din Codul penal al Federației Ruse, publicată în "Rossiiskaia Gazeta" din 29 iunie 2004;

³⁹ Închisoarea până la un an sau muncă corecțională până la 2 ani ori amenda.